НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА
SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY
SHEVCHENKO SOCIÉTÉ DES SCIENCES
SCHEVTSCHENKO GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN

Записки Наукового Товариства ім. Шевченка

Том CLXII

Збірник Філологічної Секції
т. 25

НЬЮ ЙОРК — ПАРИЖ
1954

ЗБІРНИК ФІЛОЛОГІЧНОЇ СЕКЦІЇ

Т. 25.

у виданні НТШ в ЗДА, книжка 2.

Діялектологія

SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY
SHEVCHENKO SOCIÉTÉ DES SCIENCES
SCHEVTSCHENKO GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN

MEMOIRS

OF THE SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY

VOL. 162

Collected Papers of The Philological Section

vol. 25

NEW YORK — PARIS
1954

ЗАПИСКИ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА

ТОМ 162

Збірник Філологічної Секції

т. 25

НЬЮ ЙОРК — ПАРИЖ
1954

Edited with support of The East European Fund, Inc., New York.

Printed in U.S.A. by "*Svoboda*", 81-83 Grand Street, Jersey City, N. J.

ВСТУП

Філологічна Секція випускає збірник двох праць з української діялектології, що є вислідом довголітніх дослідів в надпрутському говорі та на пограниччі надсянського. Обі праці були затверджені до видання в 1947 р., а запізнились тільки через невідрадні повоєнні умовини та технічні причини.

Д-р Кость Кисілевський описав на підставі своїх мандрівок та збірних експедицій між 1919-1940 рр. говір, що досі був знаний під назвою покутсько-буковинського. Томущо він займає басейн середнього Прута, автор надав йому нову назву: надпрутський. В праці описав його прикмети, перевів розмежування двох його гнізд, східнього, зближеного до гуцульського, та західнього, що ґравітує до наддністрянського. Жива народна мова в дії, на перехрестях її різних говорів і говірок, біг ізоглос, їх кривини, острови й випусти — є основою цієї праці.

Д-р Марія Пшеп'юрська-Овчаренко описала пограниччя надсянського говору на основі своїх екскурсій з 1937-40 рр., окреслила біг ізоглос, що характеризують експансію надсянських прикмет в різних напрямах та схрещуються у мішані типи.

До обох праць додано оригінальні карти роботи Григора Колодія.

INTRODUCTION

The Philological Section presents two articles of the Western-Ukrainian Dialectology with original new maps made by Hryhor Kolodiy.

These articles show the living Ukrainian language in its development, and as it appears at the junctions of different dialects and sub-dialects. The dialectical centres and common isoglosses on the entire area of archaic dialect are the subjects of these articles.

The Prut Dialect has been described by Dr. Constantine Kysilews'kyj on the basis of his studies of this area for many years (beginning in 1919) and collective research travels in 1934 and 1940. The Prut Dialect on the Pokutya-Basarabian plateau has two centres in the area of the middle Prut, which are defined by the author. The peculiarities of this dialect and the lexicographical material take up a great part of this article.

Dr. Maria Pshepiurs'ka-Ovcharenko has drawn the boundaries of the Syan dialect as a supplement to her preceding work, "The Nadsyans'kyj Dialect", Warsaw 1938. On the basis of her travels in 1937-40, she has defined the course of the isoglosses, which mark the expansion of the Syan elements and show the fusion of border sub-dialects into special mixed types.

EINFUEHRUNG

Die Philologische Abteilung gibt hier zwei dialektologische Abhandlungen aus, in welchen die ukrainische Volkssprache der West-Ukraine besprochen wird. Mundartzentrum, gemeinsame Isoglossen, Uebergangsinseln der Dialekte bilden den Gegenstand der vorliegenden Arbeiten.

Dr. Konstantin Kysilews'kyj bearbeitete "Die Pruth-Mundart" auf Grund seiner langjaehrigen Forschung im Terrain seit dem Jahre 1919 und auf Grund der Sammelforschungen in 1934 und 1940. Die Mundart, gesprochen in der Gegend von der Hochebene Pokutien zu beiden Seiten des Flusses Pruth (Galizien und Bukowyna), besteht aus zwei Nestern, welche vom Verfasser genau abgegrenzt wurden. Sprachliche Merkmale und reichlicher Wortschatz fand in der Abhandlung originale Systematik.

Dr. Maria Pschepiurs'ka-Ovtscharenko hat den Grenzstrich der Sjan-Mundart auf Grund ihrer Forschungen in 1937-40 Jahren beschrieben. Sie gab den Lauf der Isoglossen an, welche die Ausbreitung der Sjan-Mundartmerkmale und der Mischung der angrenzenden Mundarten als eine Sonderform der Volkssprache im Grenzland charakterisieren.

Ferner wurden hier zwei Karten von Hryhor Kolodij angefuehrt.

К. КИСІЛЕВСЬКИЙ
НАДПРУТСЬКИЙ ГОВІР
МІРИЛО
0 10 20 30
кілом
границя надпрутського говору
границя між східнім і західнім гніздом
база експедицій
границя УРСР
перехід до наддністрянського говору
ПОДІЛЬСЬКИЙ ГОВІР
НАДДНІСТРЯНСЬКИЙ ГОВІР
БОЙКІВСЬКИЙ ГОВІР
ГУЦУЛЬСЬКИЙ ГОВІР
ЗАХІДНЄ ГНІЗДО
СХІДНЄ ГНІЗДО
СТАНИСЛАВІВ
КОЛОМИЯ
ЧЕРНІВЦІ
ХОТИН
КАМ'ЯНЕЦЬ ПОД.
МОГИЛІВ
ДНІСТЕР
ПРУТ
СЕРЕТ
СУЧАВА
ЗБРУЧ
БИСТРИЦЯ СОЛ.
БИСТРИЦЯ НАДВ.
ЧОРНИЙ ЧЕРЕМОШ
БІЛИЙ ЧЕРЕМОШ
25
26
27
49
48

Д-р Кость Кисілевський

НАДПРУТСЬКИЙ ГОВІР

Надпрутський говір належить до південно-західнього діялекту української живої мови. Говорять ним „підгірьени(е)" і „польеникьи" в басейні середнього Прута, від околиць Делятина до околиць Могилева над Дністром. На півдні межує він з гуцульським, на півночі з наддністрянським, на заході з бойківським говорами. Надпрутський говір для багатьох ізоглос є тільки посередньою ланкою між сусідніми: гуцульським і наддністрянським. Тому вкупі з ними він надає цілому південно-західньому діялектові характерестичне клеймо і забарвлює великий мовний обшир.

До тих спільнот, що в'яжуть усі три говори, належать такі особливості:

а) в ділянці фонетики:

1) підвищення -ья до -ье;

2) широке и, що сплутується з е;

3) ть, дь > кь, ґь;

4) рь в деяких положеннях;

5) поглухнення визвучних дзвінких і перед глухими;

6) короткі приголосні перед -йе, -йа, -йу, -йі у віддієслівних іменниках;

б) в ділянці морфології:

1) диспалятилізований наросток -ец;

2) -оў в орудному однини жіночого роду;

3) -ови в давальному однини іменників чоловічого і середнього роду;

4) тверда відміна прикметника;

5) -и в закінченнях іменників: на землú, на конú, кóсти;

6) короткі форми займенників: ньа, нье, ны, тьа, тье, ты, сьа, сье, сы, сьи, си;

7) диспаляталізовані закінчення дієслівні: -т;

8) рухомі закінчення дієслівні: -м, -им, -йем, -ім; -ись, -ис, ісь, -йесь, -сьмо, -сьте, -смо, -сте;

9) прийменник д, ід, ид з давальним;

в) в ділянці синтакси:

1) перевага сурядности;
2) рухоме сье, (ся), сы, си в різних відтінках і складеннях;
3) перевага еліптичних речень.

г) в ділянці словництва:

подібні назви у побуті, лічбі, діях, станах;

ґ) в ділянці наголошування слів:

1) нахил до наголошування першого складу з кінця в іменниках чоловічого роду, з родового починаючи;
2) буду́, буде́ш, буде́; буде́мо, буде́те, буду́т; буў, бу́ла, бу́ло, бу́ли;
3) несу́, несе́; несе́мо, несе́те;
4) ка́жу, льу́бйу.

Та проте надпрутський говір творить окрему одиницю говорову, що характеризується власними особливостями. Деякі ізоглоси, що виводяться із сусіднього гуцульського говору, закінчують тут свої кола, схрещуючись з напрутськими, інші виводяться із надпрутського та біжать на північ у Наддністров'я, захоплюючи там у свої орбіти наддністрянські околиці, або з'являючись тут і там на розкинених мовних острівцях.

В надпрутському говорі розрізняємо дві групи: західньонадпрутську та східньонадпрутську. Перша має такі приблизно межі:

1) На заході: Росільна (Росыўна), Дзвиняч, Бабче, Битьків, Пасічна. В цих пунктах замітні теж бойківські впливи. Також Солотвина творить перехід до Бойківщини; натомість Зелена, Рафайлова та Дора розположені на межі Гуцульщини й мають гуцульські прикмети;

2) На півдні: Луг, Делятин (Дилье́тин), Заріче, Білі Ослави, Чорний Потік, Чорні Ослави, Лючки, Березови, Уторопи, Пістинь;

5) На півночі: Жураки (Джура́ки), Старуня, Волосів, Перерісль, Надвірна, Голосків, Хлібичин Лісний, Жукотин, Обертин, Чортовець, Тишківці, Городенка;

4) На сході: Городенка, Гвоздець, Назірна, Залуче над Прутом, Дебеславці, Микитинці, Пістинь.

Східньонадпрутська група зосереджена на схід від тієї межі, в напрямі Дністра; від півдня сягає до лінії Старі Кути, Вижниця, Берегомет, здовж Серету Буковинського і здовж румунської етнографічної границі. Східньонадпрутська говіркова група має виразні гуцульські основи; західньонадпрутська виявляє тенденції до наддністрянського говору. За гніздо східньонадпрутської групи треба вважати: Снятинщину—Кіцманщину, за гніздо західньонадпрутської: Коломийщину—Делятинщину.

Описуючи особливості надпрутського говору, будемо послуговуватися скороченими назвами. Тому подаємо список їх:

Балинці	Б
Березів Нижній	БеН
Білі Ослави	Бі-О
Бордії	Бор
Борівці Буков.	Бо
Борщів к. Хлібичина	Б-Хл
Буковина взагалі	Бук
Бучачки к. Балинець	Бу
Вашківці	Ваш
Вербіж Нижній	Ве-Н
Видинів	Ви
Вижниця	Виж
Виноград к. Росохача	Вин
Волове	Во
Гвоздець	Гв
Гвоздець Старий	Гв-С
Грабовець	Гр
Городенка	Го
Дебеславці к. Коломиї	Де
Делятин	Д
Джурів к. Рожнова	Дж
Джурків к. Росохача	Джу
Дубівці на Буковині	Дуб
Дуплиська к. Заліщик	Ду
Дядьківці к. Коломиї	Дя
Жучка к. Черновець	Ж-Бук
Заболотів	Заб
Загайпіль	Заг
Зазулинці	Заз
Заліщики Старі	Залі С
Залуче над Прутом	За-П
Замулинці к. Заболотова	Зам
Заріче к. Делятина	За
Зелениця к. Зеленої	Зе
Іванівці к. Товмачика	Ів
Іванківці на Буковині	Іван-Бук
Ілинці к. Заболотова	Іл
Іспас к. Коломиї	Ісп
Карлів к. Снятина	Кар
Кадубівці на Бук.	Ка
Кіцмань на Бук	Кіц
Ключів к. Коломиї	Кл
Колодрібка	Кол
Корнич к. Коломиї	Кор
Красна к. Делятина	Кр
Кропивище к. Коломиї	Кро
Кулаківці	Кул
Кулачківці к. Гвіздця	Ку
Лашківка на Бук.	Ла
Кути	К
Кути Старі	К-С
Луг	Л
Лужани на Бук.	Луж
Люча к. Березова	Лю
Мамаївці на Бук.	Мам
Маркова к. Солотвини	Ма
Микитинці	Мик
Мишин к. Коломиї	Ми
Молодятин к. Печеніжина	М
Незвиська	Не
Неполоківці на Бук	Неп-Бук
Новоселиця на Бук.	Нов-Бук

Новоселиця к. Рожнова	Нов
Оршівці на Бук.	Ор
Ошихліби на Бук.	Ош
Пасічна	Па
Печеніжин	Пе
Пилипи	Пи
Пістинь	Пі
Прікмище к. Росохача	Прі
Раковець к. Незвиськ	Ра
Рож(з)нів	Роз
Росільна	Ро
Росохач	Рос
Садгора, давня Садаґура	Сад
Синьків	Си
Сороки	Сор
Стара Ушиця	С-У
Стрільче к. Городенки	Стр
Текуча к. Березова	Те
Тишківці	Ти
Товмач	То
Товмачик	Тов
Топорівці на Бук.	Топ
Трач к. Пістиня	Тр
Трійця к. Заболотова	Трі
Тростянець к. Заболотова	Тро
Трофанівка к. Забол.	Троф.
Ту(г)луків к. Заболотова	Т
Хімчин к. Пістиня	Хі
Хлібичин Піль.	Хл
Хом'яківка к. Гвіздця	Хом
Хрещатик на Бук.	Хр
Цуцулин к. Заболотова	Цу
Чорнавка на Бук.	Чор-Бук
Чорний Потік	Ч-П
Чортовець к. Росохача	Чо
Чорні Ослави	Ч-О
Чубків на Бук.	Чу
Шепарівці к. Коломиї	Ше
Щитівці	Щ
Яблінка к. Солотвини	Ябл
Яблонів	Я
Ямниця к. Станиславова	Ям

Ізофони надпрутського говору

1. -ьа > -ье, -ьи, -і в різних положеннях:

а) після р, л, т, д, с, з, ц, дз, н.

Приклади з цілого обширу:

Порьи́док Ти, запрьиглú, царьú; здрье́чий Л, прье́диво, прье́дива, бурьенú Бо, Ош, Хр, царье́ Ми, паламарье́ Ти, дóхторі в родовому однини; лье́(ä)жу, блье́(ä)ха, льлье́ли, весьілье́, — але: волóсьі Ти, житье́, гостье́тсьі, жикье́, тье́гнесьі, тье́шко, тье́миў, — але: житьá, щáстьа С.-У; дье́куйу, схóдьет, завóдьет, гадье́чий; зьебльу́, ўзье́ў, зьеть, вóзьет Ош, Бо, Хр, Ти, усье́кьі, кьісье́, сье, песье́ Ош, Бо, Хр; челье́дно, телье́, річнúцье, рибцье́, пацье́, пáльцье(і) у родовому однини; дзье́ма, мнье́со, мнье́кше, стернье́, мінье́йут; мйе́со, конье́ Ти, йагнье́, — але: спаньá у С.-У

б) після ч, ж, ш, дж, й:

Приклади з цілого обширу:

Чье́сто, паничье́, зачье́ли, дьіўчье́, парубчьú(е)к Ти, чье́с Ош, Хр, Бо, шьú(ä)пка Ми, Ти; жье́(ä)ти — тобто: жати; жье́ба,

лижьи́ла, ножье́ Ош, Хр, Бо, Ти; душье́(ä), ка́шье(і), кошье́(ä)-ра, Л. Тов, Ти, Ош, Хр, Бо, шчье́сьтьем, шче́стьа, Бук; вiйе́, стойе́т Лю, прийiжджьийут Л, Го;

в) після губних з йотою:

Ро́бйет, Ба́бйенка, ку́пйет, пйе́тойі, пйе́на, потра́фйет Л.; мйе́со, па́мйетка, ве́ремйе Ош, Бо, Хр; йейце́ Ош, Хр, Бо; віправйе́йут; сьвйе́то, вйеза́ти, де(и)ўйе́тойі, цьвйе́кіў;

г) після рй:

гово́рйет Іcп, ва́рйет Те;

ґ) після губних і л:

Ку́пльет, сплье́т Л; спраўлье́йе, ло́влье Трі; ро́бльет, ро́блье Іл;

д) після сьв:

сьве́то Хл, сьви́то Ош, Хр, Бо, Кіц, Ваш.

2. -ьа, -а через -ье, -е до -ы, -ьі, -ьі(е), -і:

в спідни́цьіх Трі, Ти, трина́цьіть, спідни́цьі Зам, шьчісли́вий, нема́ чьісу́, че́льідь, чельіди́на Тр, памньіта́йут Т, жірту́йе, віглыда́йе Іл, горьі(и)че́ Ку, з буріна́ми, ко́ло пи́сарьі Хл, не доходьічи́, на́шьі ха́та Іcп, ко́шницьі, фасу́льі, ти́сьічка, два́цьіть, де́сьіть Пи, ва́шьі ха́та, Кор, кньіги́ньу, че́льідь Бе-Н, М, зови́цьі, (називний однини) Бі-О, По́льіни Ч-П, з мо́рьі, тріс́е сьі, бу́рьі (наз. одн.) Л, Би́стрицьі(е), Сиву́льі За, пльіса́ў; куле́ші, фасу́льі Ти; зажьіда́й, ку́льі (наз. одн.) Тов, Ти, мі́сьіць, ку́рьіта, не ко́сьіт Бук, шьшчьісі́ливий Ош, Бо, Хр, де́сьіть, де́віть, С. У.

Ці ізофони опанували помітно структуру надпрутського говору. Одначе на західніх випустах, що межують уже з бойківським говором і з перехідними говірками між Бистрицями і Лімницею, стрічаємося часто з бойківським варіянтом: час, поруч: не(и)ма́ чьесу́, не(и)ма́ чьісу́... Треба також підкреслити, що молоде покоління вживає підо впливом літературної мови варіянта з -а на цілому просторі надпрутського говору.

3. Найбільш характеристичні для східньонадпрутської групи говірок — то: -йе, -йі з -йа у назвуці й середозвуці на початку складу; ця ізофона виводиться із гуцульського говору і тут закінчує свій круг, з'являючись знов аж у надбужанському та західньополіському. Тільки деякі спорадичні випадки бувають теж у західньонадпрутській групі та в наддністрянському:

Йек, йе́рмарок, йе́рий, йегньі́ Ви, Іл, Тро, К-С, Кар; дві йейци́ Б, йейце́ Ку, але: йа́йці Ти, на йекьі́й Тро, йека́, йеки́х К-С, йеки́йс Кар, йе́йцьі Д, йейце́, йейечо́к Пи, йейца́, йе́блу(о)ко йе́рмарок, йе́к, Си, Кул, Залі, С, йе́йцами, йейе́ц

Бук, Ош, Хр, Бо; пóйес Де, бойéў сы Тро, дойéла сы(е) Д, стойéт худóба Д...

У західньонадпрутській групі стрічаємо: -йа, напр.: йаблынка Л, йáма, йармó За, йак Ч.-П., йáблу(о)ко Ми, йак Кор, йáрмарок, йáблука Тр; пойасй Тр. Одначе слово: — яйце — поширене і тут і поза надпрутським говором у наддністрянському в формі: йейцé, йійцé. У східньонадпрутському деякі окремі слова, напр. я́блуко, я́сла не знають підвищення -йа до -йе. У Видинові, Рознові, Ілинцях є таке переконання, що йéблуко, йéсла, йéма — характеристичні тільки для Гуцульщини. Бувають спорадичні випадки, в яких -йа підвищене до -йі: йік Ви, йійéц Б, Ку; кýпйі, йігньé Ви.

4. У зв'язку з підвищенням -ьа до -ье до -ы стоїть дуже поширене вживання займенників у скорочених формах: мньа, ньа, мны, мі, ны, нье, ньи, тьа, ты, тье, тьи; форми з ньа вживані постійно на Буковині; інші, підвищені фонетично явища маємо у цілому надпрутському говорі: йак ны заручúў Ч-П, йак мі вдáриў Ми, йа ты злóвйу Л, би мны сы кýлі не(и) брáла Тро. Щодо займенника — ся — то він теж виступає у зв'язку з підвищенням -ьа до -ье, -ы. Зокрема треба підкреслити ізофону си та її варіянт си(е), що всевладно опанували цілу східньонадпрутську групу і своєю кривиною покриваються з межею між східньо- і західньонадпрутською групою. На самій межі, у Дебеславцях, Трачі, Микитинцях, Іспасі бувають усі інші варіянти: сье, сьи, сы — напр.: йак вонá сьи називáйе, так сы здайé, не піньéйе си Де; набувáйесьи Де, подúвйу сы, шо сье стáло, бій сье, маў сье, він си сьмійé, ўчьúт си Тр.

У східньонадпрутській: си, си(е):

Займúла си, назувáў си, йак си пýстиў, йемý си ўпáла пáйка; це си не вéрне Б-Хл, здáўби си, завúла си, шье(ä) си подúўйет Хл, поруч спорадичного сы: гúдно сы йіди(е) Хл, йа си(е) тим гризý Заб, бойáў си, лишьúйе си Зам, тілько си органызýйе, збирáйу си ітú, сьмійáў си, побирáли си, трóхьи(і) си мінúт Трі, бáвйе си, прикарбучьé(ä)ў си, пилувáти си, набувáйут си, не хóче си копáти, вчинúло си Б, поруч дуже рідкого: гостúти сы Б (єдиний приклад, записаний в часі довшої розмови з об'єктами); трóшки(і) си стóпит, коби си вчьúў, грýбо си мастúт, не(и) мош си дивúти Іл, купáти си, вíродиў си, сьмійáў си Хі, то си ни бúцкайе Хі, кладé си, то си розумíйе Роз, віддáла си, посхóды си, дивúли си, ми си порáдимо Ви, вступú си, льубúли си, дýшче си хóчье; йа си лишúў, жúто си вродúло Т, не дýже бойý си йегó Дж, берé си Нов, мýсит си

косйти, бо си хáта завалйт Нов, льíпше си доробльє Нов, зачьй-ло си хмáрити, глýмит си, польубйў си з жьíнкоў, зрáдила си, Дóўбуш си дýже розлóстиў, зробйло си йемý жьи(е)ль К-С, рік си(е) льубйіи, йак си(е) узріiи, в тот рас(з) си(е) розбольыіiи, вонá си(е) сховáiа, тогдй віддáiа си(е), тепéр же си погныíваiи Бук, зальіцáй си(е), сьмійé се, гне се, найíў се Бук, сьíй си(е), нéсiи си(е), веiй си(е), стрічáiа си(е), ройá си(е), родй си(е), кiáньаiа си(е), ми си(е) до вас затрудйiи, йак си(е) говорйiо, у вас си прóсит Бук, набувáти си Ош, Хр, Бо, Кіц, Ка, Бор, Ла, Луж, Неп-Бук, Сад, Топ. За Дністром в Синькові, Вільхівці, Волківцях, Івані Пустому, Ґермаківці, Заліщиках і найближчій околиці. Варіянт с ь и опанував сусідні райони. Його ізофона не велика. Вона обіймає деякі місцевини західньонадпрутського гнізда: Березови, напр. віткьи(е)дáйе сьи, помішьéйут сьи, вже сьи кінчйт, музйка сьи лишьййе, складáйе сьи; Кро: не піньéйе сьи, учьйт сьи.

На більшому просторі живе варіянт с ь е; ізовфона с ь е дуже різноманітно укладається у західньонадпрутській групі. Вона захоплює тільки деякі острови в околиці Делятина і Коломиї, де живе теж варіянт с ь і: бйут сье, уклонй сье, йа тобі сье не позвóльу; п о р у ч: зробйў сьі, шо сьі стáне, йемý сьі, схотьíло, Л; віддáлам сье, свáтайут сье, п о р у ч: лýпит сьі, берé сьі, впихáйет сьі Бі-О, схóдьет сье, завивáйут сье, рóдит сье, п о р у ч: гордйт сьі, йа сьі буў знйщиў, йак сьі звінчáйет Ч-П; рахýйе сье, пойíде сье, не віплáчуйе сье, меньí сье пер(и)-вéрне, він сье не згóдит, йíло сье ВеН, п о р у ч: с ь и: зрізуйе сьи, вонá стрáтит Ве-Н; віхопило сье(і), п о р у ч: воно сьі мульéйе Кл, Ве-Н; дивýйу сье(і), лýшко сье накривáйе, п о р у ч: він сьі бйе Ми, бáвит сье, йа сье не(и) вертáйу, вінчáйут сье, почьестýйут сье, набувáйут сье, рахýйе сье, Лю, п о р у ч: гйрко сьи зробйло Лю, відродйли сье, приймйла сье Ісп, кокойíжит сье За-П.

Поруч цих варіянтів виступає теж у районі Коломиї: с ь і, якого ізофона межує з Підгір'ям в Молодятині, Печеніжині, Шепарівцях, Дядьківцях, Товмачику, Іванівцях; від цієї лінії на північ вона біжить у перехідні і наддністрянський говір:

Палйт сьі, дайé сьі, пер(и)вáруйе сьі, гостьéт сьі, годйт сьі, дйвит сьі, повитáйе сьі, то сьі горíўкьі напйéмо, заперíзуйет сьі М, óре сьі, сапáйе сьі, він сьі сьмійáў Тов, йа скорóмила сьі Рос, биў сьі, помолй сьі, умйў сьі, найíс(ш) сьі Ти.

Врешті треба відмітити, що в околицях на північ від Дністра закінчується в Галичині ізофона с и: Заліщики, Синьків,

Іванє Пусте, Мельниця, Волківці над Дністром, Білівці та Окопи.

На підставі записаних прикладів уважаю ізофону с и(е) за прикметну для східньонадпрутської, с ь і, с ь е — для західньонадпрутської групи говіркової. Також Я. Янув уважав їх за критерій для розмежування обох груп.

5. У зв'язку з тенденцією диспаляталізування с ь до с — в займеннику с я живе в надпрутському говорі диспляталізація с ь до с — в інших словах і положеннях:

а) у визвуці: дес, хтос, шос, коли́с Трі, Хі, Дж, Нов; шьос, уве́с Ви, коли́с ᴵкіс Т, ᴵкос, цес, шос, коли́с, дес Іл, Хл, шчос, (и)кос Бу, шос Ку, дес, йакьй(е)хос Хо, хтос, шос, Б-Хл, була́с, дес, шоби́с Рос, Ти, коли́с, набува́тис Де, йакье́с Б, дес, ᴵкис Кор, йако́с, 'кіс, шос, дес Ве-Н, дес Ми, 'кес, дес, шос Я, дес, аби́с, уве́с, цес Лю, шос, хтос, йакьйхос Ч-П, коли́с, хтос М, коби́с За, аби́с, шос Бі-О, шос, куди́с, 'кис, дес Те, сес, дес Пе, шос, куда́с Дя, шос Л. хтос, мо́жес За, чому́с, не обзива́lас, не сподыва́lас, тепе́рес мі сказа́lа, то бис ме(и)не́ не зва́lа, шос, цес, чу̑lас, кому́с, коби́с, йако́с, чого́с; впа́lас, завеlа́с; не сlу̑хаў-йес, чос, купа́lа-с, не да́lа-с, коlи́с Бук, шос Ош, Хр, Бо, Бор, Кіц, Мам... ма́lа би-с Ош, Хр, Бо...

Експансія ізофони с ь до с у визвуці пішла в західньому і північному напрямі. На бойківському погряниччі стрічаємо її в таких випадках: йако́с Со, ма́ў-йес Ро, дес Ябл, ма́ў-йес, аби́с так Ма; в перехідних говірках до наддністрянського говору: йаке́с, дес, 'кес Не, 'кес рас перепрова́диў Ра, 'кас па́ны Ра, дес, аби́с, йакье́с, йака́с Сор, шчос, дес, коли́с, аби́с Стр, йака́с Го, Си, Заз, Кол, Ду, Біль; коби́с То, ма́ла-бис Ям;

б) в середозвуці, у прикметниках і прислівниках з наростками: -ск-, -зк-, -к-: бли́ско, ни́ский, по́лский, сы́лский Ви; бли́з(с)ко, п о р у ч: па́ньська, трофаныі́ського Ку, микьй(е)-тинский Кро, кы́нцкьий і кы́нскьий За, уго́рскій, вітцыі́ський Бук; кы́нцкий Ош, Хр, Бо, Бор, Ваш...

в) в середозвуці і визвуці перед у: суди́, су Б, Ку, Іл, Роз, Ви, Ше, М, Ч-П, Лю Де, Біль, Ду; суда́, цесу́ Бук, Ош, Хр, Бо, Ва, Кіц, С-У;

г) в середозвуці, в закінченнях давньої дієвідміни: йі́лисмо, бу́ли-смо, ходи́ли-смо Лю, Пе, М, Ч-П, Ош, Хр, Бо, Ва, Кіц, С-У; ходи́ли-сте, мо́же би-сте; бу́ли-сте Лю, Пе, М, Ч-П, За, Ош, Хр, Бо, Ва, Кіц, С-У.

Поруч наведених форм існують також форми з м'якими с ь в закінченнях, які панують у північній частині надпрутського

говору та поблизу Коломиї, напр. у Вербіжі Нижньому: ходи́ли-сьмо, ходи́ли-сьте, зйіли-сьте...

6. Диспаляталізація захопила теж звуки: ц, дз, у прикметникових суфіксах: -цк-, -дзк-; -ц- в іменниковому наростку: -ец.

Приклади: кьі́нцкьий, льу́дзкьий, молоди́цкьий За, па́нцкье, льу́цкье, кіньска Ти, грома́цкье Ве-Н, тра́цкьий, ньіме́цкьі Тр, ґрішпа́нцкьі Ку, туре́цка Т, стріле́цкьий Ви, коза́цкьий, бога́цкьий Бук; хло́пец, па́лец Л; оте́ц, сма́лец Бі-О, хло́пец М, оте́ц, ста́рец Пе, хло́пец Б-Н, та́нец Ісп, кіне́ц, направе́ц Де, клььіве́ц ЗаП, хло́пец Тр, Ти, стріле́ц, горне́ц, пе́рец, куре́ц, коне́ц Ви, Біль, Ду, ньі́мец Т, па́лец, о́тец, одове́ц, горобе́ц, горне́ц, вітре́ц, да́нец, коне́ц Бук, Ош, Хр, Бо, Кіц, Ваш, С-У.

Диспаляталізація звука ц виступає тут теж перед закінченнями іменників жіночого роду в називному і знахідному відмінку: -ца, -цу. Загально поширена тут форма знахідного -цу, натомість форма називного -ца — обмежена до східньонадпрутської групи говірок. Спорадичні випадки -ца бувають теж і в західньонадпрутській.

Приклади: а) за грани́цу Т, молоди́цу, віу̃цу́, дьійни́цу Іл, Ти, копи́цу Роз, пшени́цу Б, За-П, пиу̃ни́цу Хо, спідни́цу Де, на лави́цу, у пйа́тницу, тели́(е́)цу, копи́цу Бук; молоди́цу Ош, Хр, Бо, Бор, Мам, Нов, Бук, Луж, Ор, Чу, Сад, Біль, Ду, С-У. б) молоди́ца Іл, Те, ворожи́ца Пи, пшени́ца, йагни́ца, віу̃ца́ Залі, Си, Кол; кьерни́ца, чарівни́ца, розлу́чница, помі́чница Бук, Ош, Ор, Хр, Бо, Бор, Мам, Луж, Чуб, Сад, Біль, Ду, С. У., поруч рідких -цьу: церкоу̃цьу Бук; але на північній межі в Ти: молоди́цьі(е), віу̃цье́ (в називному однини). В родовому множини виступає тут -ц: молоди́ц, копи́ц. В основах чоловічого і середнього родів стрічаємо на Буковині й далі -ц: се́рца, со́нца, шевца́, сорокьі́у̃ца, вітца́, хло́пца, молодца́м, па́лца, се́рцу С. У. Врешті деякі слова бувають з твердим -ц: данцува́ти, надупцува́ти си(е), цулува́ти Бук, Ош, Хр, Бо, Бор, Ва, Виж, Ка, Кіц, Лу, Нов-Бук; танцува́ти Ти.

7. Прикметна для східньонадпрутської групи — паляталізація шиплячих, що виступає послідовно в усіх положеннях. Натомість у західньонадпрутській вона рідша, а що далі на північ, вона щораз рідша і то тільки перед е, і, и.

Приклади: а) із східньонадпрутської:

дьіу̃чье́та, тимчьи́сом, чьо, до чьо́го; шьи́(е́)пка; слу́жьет, жье́(ä)ти Трі, шьшьур, шьшьупа́к, шьо, шьи́(е́)пка, го́рьшьі, шьчьіса́ли; запроважьи́йт(и)е Ви; тачье́(ä)йу, зза чьо́го, чьому́, чьесту́йут, заlешье́йут, жьи́лу̃ваў, жьи́ти, шьшье(ä), шьшьі Т,

до́шьчык, шьшы, на чьис, чьетве́(ä)р, Хл, чьис Заб, лишьи́ў си, вчьи́ў си, дошьшы́, шьшы, жьи́ти, жыртў́йе, паруп(б)чьи́к, до ткачье́, чьо́рны, передны́шы, шьо, учье́ра, плачь, зачье́ла, чьестў́йе, дождж Іл, лышьшьі́на, шьшье, прошьшьа́ти си(е), дыў́чье́, почыка́ти, кра́сьшьа, кў́чьму, до́жышьик, шьебета́ти, Іошьа́тка Бук, чьо, ґыў́чье́та, шье́пка, чьес, вў́шчьенке, шьчыс-Іи́вий Ош, Хр, Бо, Бор, Кіц...

б) із західньонадпрутської:
чьегрье́ма, роздоро́жье, але: шо, шос, чолові́к, соро́чка Л; мочьи́р, шьчьо, мочьи́ло, підда́шье За, Городи́шьчье, Млачькьи́(е), про́шьчье, жье́(ä)ти, дыў́чье́та, шье́рварок, кло́чье, намі́шье́ло сы, шье́пка Ч-П, ма́чьенка, але: нычо́, шо М; чьити́ну, кло́чьем, але: збі́же, дошч М, жьи́во, шьенува́ти, чыісни́к, — але: шчё́зби Пе, дыў́чье́т Ше, жье́(ä)ти Кл, рубчье́нка Ве-Н, шье́пка, але: чо́боти, кола́ч маржи́на Ми, почьестў́йут сье, вінчье́йут сье, але: вінча́йут сье; до ткачье́, дыў́чье́та Лю, чьис, але й: час; чьисў́, жье́(и) ти, жье́(а)ба Бе-Н, учьи́т сьи Кро, жьи́то, на́шы ха́та Ісп, але: ше Мик; с Трачье́, почье́р(е)с, сў́шье, шье, чьестў́йе, зачье́ли, але: шо Де, віў́чье́(ä)р, прикарбучье́(ä)ў си, мішье́(ä)ти, мішье́(ä)йе(і)мо, в шье́пцы, ни жьиль, але: недружё́не Б; зачье́ла, зачьепи́ў си, жи́ти, жьиль, але: мужи́чкоў, шос, шьепкьи́(е), коржё́чники(і) Ку; кошье́ра Ош, Бо, Хр.

Паралельні паляталізовані і непаляталізовані шиплячі виступають в перехідних говірках, а саме до бойківського і наддністрянського говорів, напр.: шье́пка, душье́, зачье́ли, бочька́ми, але: шо, нычо́, бли́шше, дожджик Ро, пичье́тку, але: чи́риз ме́н(и)е, шось (Іваниківка), жьи́ти, але: шо (Лисець).

Для характеристики ізофоних явищ підкреслимо те, що Борщів коло Хлібичина і Бучачки не знають паляталізованих шиплячих, напр. шо, шос, чи́сто, мў́шу, дарма, що обидві місцевини належать до східньонадпрутської групи.

8. Паляталізація рь не всюди послідовна. У східньонадпрутській групі вона захоплює іменники з м'якими визвуками основ: палама́рь, пи́сарь, граба́рь, коминьа́рь, віў́чьи́рь Ви; душа́рь Бук, але: паІама́р Ош, Хр, Бо.

В ін. випадках: кошьи́рьа Ви, на за́ў́трьі Т, це́рькова, прьидыў́не́ Іл, порьи́док Роз; до ванькыры́ Го, у цьі́сары, почта́рь Чо, горьа́чий, брье, запрьа́ў, штирьо́ма, кў́рыта, варьани́цы, подві́рье, грьа́ди, вече́рьаў Бук, але: кошье́ра Ош, Хр, Бо.

У західньонадпрутській групі паляталізація рь поширена аж до бойківської межі: а) в іменниках з м'якими основами:

до до́хторье, царье́ Тр, Бе-Н, Лю, Ми, Пе; коса́рь, косарье́, склепа́рь М, стольє́рь, стольерье́ Ч-П, Бі-О, Л, баху́рь, спуза́рь Л; в інших словах: це́рьква, подві́рье, порьи́д(т)кьи(і) Тр, на грье́дах Де, порьи́ткьи Лю, Бе-Н, верьх, по Дми́трьу Ч-П, грье(і)до́чник, верьхни́на Бі-О, терьхь, намі́рье́йе, до мо́ры, мо́рье Л; ва́трье, ку́рьет, трьох, п о р у ч: ва́тру Ябл,, до порьи́тку Ма, царьи́ Рос, це́рькўа Ти.

На північ від надпрутського говору ізофона р ь захоплює великий простір, обмежуючись тільки до деяких слів і форм: порьи́док, Йу́ры, ку́ры (Угорники), паламарье́ва (Іваниківка), порьи́док Біль, Ду, буря́к, рьасни́й, верхь С-У, Поруч р ь існує тут р: цар, палама́р; цара́ і царьи́, косара́ і косарьи́...

9. Звук л виступає в надпрутському говорі в різних відтінках артикуляції: від l до l'. Поблизу гуцульської і бойківської меж стрічаємо переважно l:

а) перед закінченням минулого часу:

бу́lо, запали́lo, дава́la, роби́lи, ду́lо Нов, взье́la, не хотьі́la Бі-О, бу́lo За;

б) в деяких основах:

xlо́пе(ä)ц, molokо́, Pale̊́ґa, гlи(е)й, ко́lo, копа́lньу, Паўlo, по́lовина, веlи́кий, поlу́дьішне, ме(и)lни́цеў, фlе́шкы Нов; боlо́то, на се(и)lо́, гоlо́бны, дзе̊ркаlo Бі-О, за се(и)lо́м За, біlші Те, Ве-Н, найбі́lше, ціlко́м Лю, сьтыl Ч-П...

В околиці над самим Прутом послідовне середнє l виступає в Туглукові: бу́lo, вме́рlа, заlешье́йут, lа́зимо, molода́, кlи́кати, осlа́бнемо, пішlа́, чоlові́к, пlа́тье, да́lше; на цілій Буковині чути: l: зеlе́ний, moloко́, бу́lа, пра́lа Ош, Хр, Бо, Кіц, Сад... Поруч l в Туглукові існує в сусідніх місцевинах відтінок його, еволюція від л до l. Означую його через l'. Цей звук широко розповсюджений від Черемоша по Солотвинську Бистрицю здовж Прута. Виступає він теж у місцевинах на північ від Надвірної між Бистрицями. Натомість на схід від Бистриць l', l не знані. Нема їх теж на північній межі, напр. у Тишківцях. Приклади: на l': гуцуl'и́, диl'е́ко, да́l'и, запl'ету́т, коl'е́шнье,бу́l'о, від поl'у́дны Б, бу́l'и, ко́l'о, до шко́l'и Хл, не бу́l'о Бу, зроби́l'о, заглуши́l'о, пішl'и́, на стьі́l' Лю, поl'онькье́(й) Ч-П, мочьи́l'о За, встида́l'а сьі, по́l'онина, буl'о, зад(е)ир(е)иви́l'о, чоl'ові́к, зба́виl'о, да́l'а до шко́l'и, п о р у ч: за стіl, го́lуп(б)цы, взье́lа сье, причьикlа, зоlото́го, біlше... Л.

Треба підкреслити, що навіть у самому центрі надпрутського говору є такі місцевини, де нема ані l, ані l', як у Видинові, Трачі, Ілинцях, Пилипах. Тому ця ізофона (l), що так різно-

манітно оформлює свої кривини, не є характеристична для надпрутського говору. Вона являється продовженням гуцульської ізофони, яка на Буковині захопила великий і сукупний простір, спираючись на сусідньому румунському l; на захід від Черемоша вдержалось l тільки поблизу Гуцульщини l Бойківщини; далі на північ виступає у формі певної еволюції до l' і самого л. На південному Подністров'ї в Товмаччині переважає л.

Більш послідовним являється л перед н, ш, к, т, у словах: ме́лник Б. Те, Іл, наши́лник Ти, нача́лник, пилнува́ти Ве-Н, понедьі́лнок М, Бук, си́лно Ч-П; білше Ви, Ти, Заб, Тр, Ч-П, С-У; учи́телкьи(і) Лю, кьі́лко М, С-У; та в іншомовних: култу́рний Ч-П, замелду́йте Д, пи́льник і пи́лник, нача́льник Ти. В місцевинах, що сусідують з Буковиною понад Черемошем, на Буковині і спорадично в цілому надпрутському говорі вимовляють: більше як бірше, Нов, Дж, К-С, Роз, Іл, Ісп.

Ізофона р за л, що є наслідком дисиміляції звуків, виводиться із гуцульського говору та закінчує свій круг у надпрутському.

10. Послідовно є тут кь, ґь, перед і, е, и(е), напр.: кье́дали-м кьірни́цы, музи́кы Б, не кьи(і)ва́ў Заб, жінкье́ Іл, та́менькы(и), перекьи(е)да́йет(и)е си Хл, на́укье́мило си, такьѐ, набу́ткьи(і) Т, по́клаткы, кьерни́цы Ку, на́чьінкы, кожьіўкьи́, кьіслькі́у Ви, табіўкье́ Хі, кьи́(е)нуў Роз, вут(д)кье́, лопаткье́, кье(і)птарі́ Тр, мукье́, купкье́ Зам, моклькакье́, кашкье́та Трі, банди́кы Пи, кіськье́ За-П, гуськье́, парупкье́, на кьептара́х Де, такье́ Мик скье́ла, бу́кы Ісп, подушкье́, ву́стаўкы Бе-Н, цибулькье́, порьи́ткы, книшкье́, вінкье́, закье́нули Лю, хрупкье́, такье́ Ве-Н, ка́шкьет Ше, вішінкье́ Пе, вінкье́, горі́ўкы, кьепта́р М, кьіпе(и)льу́х, підкьеда́йут Ч-П, сокье́ра, Рокье́та Бі-О, кьепе(и)льу́х, фартушкье́, бле(и)шьчьінкье́ За, забаўкье́, кьерни́ци, кьерва́, кьірни́цье Л; мо́рґьі, ґье́ґайе Л, М, шва́ґьер За...

Тут існує виміна: ть до кь, дь до ґь:

С Троськье́нкьи(і), Де, не кьему́йу Л, Де, кьі́ло Ве-Н, кье́мйу За, кье́мльу Ти, кьі́сто, поркьіни́цы Бе-Н, варкьіўни́к, ма́кьіночка, кье́шко, на сьві́кы За-П... кьі́lо Ош, Хр, Бо, кьі́сто, кьі́ўна, кье́гне сьі Ти, ґьі́ти, ґье́ґьі, п о р у ч: дьі́т(и), дье́дь(і) Т, Б, За-П, ґьі́до, ґьі́ўка, в ниґьі́льу Ше, ґьі́вер За-П, ґьерґье́ў За-П, ґьі́ўка Тр, ґьі(е)ле́тка, ґье́лкі Бук, ґье́дик Т, ниґі́лье Ти.

Артикуляційна близькість звуків ть до кь спричинила теж регресивну асиміляцію у словах: батько, бан(ь)ка, молоденька, донька, ненька, козаченько..., що являється в таких формах: ба́тьтьо до ба́ттьо Роз, Т, Нов, Дж, за ба́ньтьу (= банку, кар-

бованець), доньтьа́, доньтъу́ Іл, не́ньтьо Т, ручентьа́ми Трі, тоне́ньты Трі, молоде́ньтьа, козаче́ньтьу Т, у Фе́ттьа, на Фе́тьтьовім, з ба́ньтьами Нов, скри́ньтьа Ви. Ця ізофона обмежена тільки до східньонадпрутської групи говірок.

11. Прикметна для східньонадпрутської групи прогресивна асиміляція звука чь до шь у словах: ще, що, щастя, щебетали, дощ, щупак, щенюк, щіпити, щур, борщ. Стрічаємо її найчастіше в словах: ще, що, щастя, дощ: шьшье́(ä), шьшы́ Нов, Дж, Роз, Іл, Трі, Хі, Т. У Трачі існує глумлива кличка на мешканців Трійці, що так вимовляють ш е: „У нас називали жінку з Трійці ш ь ш ь і — Варвара” (слова об'єкта).

Інші приклади: шьшьо Ви, Нов, дошьшы́ Іл, шьчы Зам, шье(ä), шьı (без здовження), до́шьчык Хл, шьшьур, шьшьупа́к, Косташьшьу́к, Свишьшьу́к, шьшыньу́к, шьшыпи́ти Ви, шьшье́сьтьа (родовий відмінок), шьшьебе(и)та́ти, шье се́рдиу̌ си(е), до́жьшьик, до́шьшьик, кра́сьшьа, пу́шьшьинье, нешьшьасли́ва, лышьшы́на Бук, ша́стьа, борш С-У. В Ош, Бо, Хр, не знають асиміляції. Ця ізофона існує в бойківському, гуцульському та у східньонадпрутській групі говірок, не поза її межею, як це виявляє ставлення до неї у Трачі.

12. Поглухнення дзвінких у визвуці і перед глухими в середозвуці — явище не послідовне. На Підгір'ї, в околиці, що примикає до гуцульської границі, чуємо часто дзвінкі в зазначених положеннях. Поруч них бувають поглушені і глухі, що перевищають кількістю:

дожь, тиж не дійшла́, ге́(ä)зде, міг льісти, шиб затопи́lo Но, тогі́д, сад(т), дожджь, п о р у ч: моро́с кни́шку, буц, не мош Іл, дожджь, сьльу́б, а л е: за́рас Роз, ходи́ зда, ге́зди, бджо́ли, тогі́д, а л е: с саду́, т ха́ты Хі, Тр, звідтыіу̌ Трі, тогди́, мож, скрізь, обі́д, п о р у ч: ни́шче, парупкье́ Де, рішчі За-П, за́раз, надІсп, мужчи́ніу̌, д(ъ) со́бі, а л е: дру́шка, же́ртка Бе-Н, відци Я, тако́ж, зубкье́, а л е: книшкье́ Лю; шче́зби, ды́дько, побли́зькы Пе, че́льедь, зріб, Лааз, під, па́рубка, п о р у ч: не мош купи́ти Ч-П, віз, шви́дче д(ъ) ха́ті, біб(п), Дыіл(ъ), п о р у ч: с сльу́бу, зупка́ (від зубо́к) Бі-О, льу́дзкьими, біб, сньı́зґа, сньı́з(с)ка, за́ньізґ(к)а, підто́ки, сли́муж, дру́жка, скла́дка За. В центрі надпрутського говору й на північ від нього немає випадків з дзвінкими в абсолютному положенні і перед глухими; тут наступило поглухнення і асиміляція звуків навіть у таких словах: ду́шчий, ни́шчий, вітта́к, вітти, го́лупцы; на кла́тку, ла́тканье; обі́т, -ду, біп, штоуп; дошч Хр, Ош, Бо; віс Ти.

13. Асиміляція звуків у носовості — рідке явище в надпрутському говорі: дрімны́, поско́ньны, з поско́дны; кла́ны з кла́дны; спорадично бувають такі асиміляції у носовості: пере́нне, за́нне Ч-П, рімний С-У.

14. Асиміляція звуків у м'якості: по кри́сьці < по кри́шцы, ў згіньцы, зьзы́сти, в соро́цьцы Л, на самокі́цьцы, пита́вісьсы, чи́сьты, сьльуб і згадані вище: доньтьа́, мале́ньтьа — у східньонадпрутській групі.

15. Дисиміляція звуків — рідке явище: трахту́йут сы Ч-П, до́хтор, до́хтыр, Трі, Тр, Т, Лю, Хр, Ош, Бо... самоды́ршчина Де, лу́мер Іл, Хр, Ош, Бо; сце, сцут, бйут-цы Л, Ґми́тра Ку; бірше — у східньонадпрутській групі.

16. Інші дрібні явища в фонетиці:

а) африкати на місці з, ж, в різних положеннях: дзеле́ний За, М, Л; дзе́ркало, дзе́рніта, дзирье́та За-П, мадзу́рка Ку, дзи́ґар Т, дзьуркá́ч Б, джури́ло Л; вроджа́й С. У.

б) епентетичне л і заник його. В надпрутському говорі стрічаємо недостачу л — епентези:

1) в дієслівних формах: поробйе́йут Ми, розмовйа́ла, ро́бйет, віправйе́йут М, Ше, Лю, лу́пйет Ше, уто́пйу си(е), поди́вйу си(е), підмовйа́йе, льу́бйу Бук;

2) у словах: здоро́вйе, деревйе́ний Лю, Ти, але: потра́фльу, ку́пльу і ку́пйу, ро́блье Хі;

в) нь — епентеза виступає постійно: па́м(нь)іть, мнькі́ Пе, мнье́со; але: па́мйеть Ош, Хр, Бо; земньа́ С. У.;

г) випад і недостача в: розйе́зувати Роз, озму́ Тр, Роз, Бук;

д) сплутування й та ль: байува́ти си, фа́йа, фа́йе, всыйа́ко Де;

е) сплутування й та жь: найду́йшій, середу́йшій, ду́йші Іл;

є) ир, р(і), ер, ір, ри, ро з давнього ръ, рь; ли, ло з лъ: Ирсти́на (= Христина), ирсти́ти Пе, рсти́ти, зирстьа́т Бе-Н, рішьчыньé Де, ршьчы́нье За-П, кырни́цы, кьерни́цье; Хр, Ош, Бо; дриво́, дрива́ Л, За, Ми, гердьі́ль Ч-П, зрижье́віли Хі, йа́блика За, ВеН, Ми, блиха́, бло́хы Ми, Л;

ж) е, и обнижені до а: трьа, трьа́ба Ви, шча́пи Іл, шча́зла, вча́ра, уча́ра Бук; манда́бурка Б; тра́ба Ош, Бо, Хр.

з) 1) і обнижене до и, ье: ги́рко Лю, дира́ Хі, ди́ри Хі, ди́рка Бук; дье́рка Ош, Бо, Хр; — 2) и збережене: ид, ис, ик: ид мо́стови Л, и́ньча, Л, М, ина́кше ВеН, Л, Б, и́ншого Пе, из плу́гом, иде́, Илько́, ине́й, ити́ Л, и́ноды Б-Хл, иду́т, Ива́на, из дру́гоў Бук;

и) а підвищене до и: диле́ко, Дилье́тин Л, За, М;

і) о підвищене до а: начува́ти (постійно), забабо́н Пе, два калачы́ Пе; бу́де начува́ти Бук;

ї) в слові чи постійна вимова: ци;

й) сплутування звуків сь—шь: шыішьть, ше́шта, шыішна́цыть, шьльуб, сьльуб Ви;

к) сплутування ць—сь: прицыга́ти, доцыга́ти;

л) подзвінчені т, к: све́дрик Іл, ґурткье́(и) За, М, Л;

м) ґ у словах: ґоспо́дар Бі-О, Пе, зґра́бло Ви.

Ізоморфеми надпрутського говору

1. Як у сусідніх говорах, гуцульському та наддністрянському, так і тут живий префікс ві: вімішьело си, вібрати, віпити, відойіт си Нов, вікосьіт Дж, вірве Хл, вібйе, віго́ни, вісиплим, вібуў, віганье́ли, вітримай, вісхне, віробйе́йут, відойми́ти Рос, Ти, віросла Хо, вішива́йе Тр, вігодит, віродиў си Хі, віхопиў сы, вібуў, віробиў, віпали(е)на Бі-О, вімерза́йе, вішива́йут, вівіз, вібира́йе, відно́шуваў Ч-П, вібрали, віросла Хом, віробйе́ли Іл, вітримати Л, вікупайе сы, віходила, віграва́ў, війди, віведи, вільіта́йе Бук.

2. Віддієслівні іменники середнього роду творяться з допомогою наростка -йе, -ье: весьілье́ М, Пе, Л, Нов, Дж, Ку, Ба, житье́ Лю, Б, Ч-П, Бі-О, Л, Пе, Іл, Ви; лу́ченьеІсп, шитье́, ришчыінье́ Тр, шьныда́нье Ви, благослове́нье Б...

Цими наростками утворюються тут інші іменники середнього роду: приви́лье Л, оболо́нье, кло́чье, роздоро́жье Л, вори́нье, підкла́денье За, обісьтье́, воло́сье, кли́нье Бі-О, стру́чье, підда́шье М, здоро́вйе Лю, шьшье́стье Бук. В С. У.: ша́стьа, шча́стьа, житьа́, ли́стьа, спаньа́.

3. Вищий ступінь прикметників і прислівників утворюється з допомогою суфіксів: -ішч, -ішь, -ч: дрібны́ішчы Ве-Н, Ти, Хр, Ош, Бо, молоды́ішчу, даўны́ішчий Те, Ти, бідны́ішчий Ку, колосны́ішче Рос, убожы́ішчий Л; у східньонадпрутській групі, де шч рідке, буває: -ішь-, -ч-: старі́шый Іл, Т; моло́дчий, ме́нчий Лю; пізны́ішче, даўны́ішче Бі-О, Ч-П; ни́шче Тр.

4. Для поменшення прикметників уживається суфікса: — -оцьк-: дрібо́цький, мацьо́цький (постійно).

5. Суфікс прикметниковий -ив- виступає в таких словах: мочьи́вий, дожджьи́вий За.

6. Суфікс дієслівний -ува- вживається також у таких словах: зиїхувати, зиїхуйе; пилува́ти си, пилу́йе си (поспішає) Т, Іл

Коли йде мова про характеристичні морфологічні прикмети надпрутського говору, то в першу чергу треба тут відмітити ізоморфеми, що диференціюють тверді і м'які основи іменникові. Наш говір послідовно зберігає цю засаду і тільки зрідка бувають тут вийняткові приклади на сплутування обидвох основ. Тому розрізнювання твердих і м'яких іменникових основ уважаємо за критерій у визначенні границь між надпрутським і наддністрянським говорами, де сплутування основ є правилом. Натомість надпрутські ізоморфеми сягають своїми кривинами в гуцульський говір:

а) -ом, -ем в орудному II. відміни іменника: каньчуко́м, польіцийаном Т, кава́льером Хом, з коньеко́м Бі-О, під о́борогом Л, з мньéсом М, а л е: коне́м Хі, Ве, з олыйем Лю, Бе-Н, токайе́м Л, корогвайе́м Бе-Н, Лю; кло́чьем М, ка́менем, Никола́йем Бук; — вийняток: ножо́м Ве-Н.

б) -ови, -еви в давальному II. відміни іменника: ид мо́стови Л, женихо́ви Ч-П, до́хторови Лю, Йурко́ви Ви, мужико́ви Бук, а л е: д коне́ви Л, Лю, д мерце́ви Лю, Ти, лыкаре́ви, това́ришеви Хі, Василе́ви Ви, ґоспо́дареви, отце́ви, паниче́ви, коне́ви, кодаше́ви Бук, Ош, Хр, Бо. — Вийняток: д кнье́зьови Ч-П.

в) -оў, -еў в орудному I відміни іменника: воро́ноў Хл, ли́жкоў, водоў, ко́рбоў Б, сьві́чкоў, вере́тоў, Іл, а л е: з вака́цыйеў, сеў Тов, за пшени́цеў, з кьеги́неў Т, Ти, з цыбу́леў, куле́шеў Ви, Б, з бри́ндзеў Ви, ву́лицеў, межеў Іл, куте́ў, доло́неў Л, капли́цеў Дж, спідни́цеў Нов, кро́ўцеў, душе́ў, з лихоў до́lеў, са́жеў Бук, кисиlицеў Бук. — Вийнятки доло́ньоў Л, цибу́льоў, куле́шоў Ви.

г) -о, -е в кличній формі I. відміни іменника: дыі́ўчино, ма́мко, а л е: не́не, ґазди́не. — Вийнятки: до́ньо Бук.

В закінченні давального і місцевого однини жіночого роду послідовне и: по земли́, в по́стели, у печі́, ид сту́дни, кьеги́ни, у ву́лици Л, За, Де, Ісп, Ви; на те́рлици За, в осе(и)ни́ Лю, на Води́ци Бі-О, на сте(и)рни́ Хл, по сьвітли́ци, північи, по но́чи, у земли́, на поли́ци, со́ли, с пе́чи Бук, при кьерни́ци Бук; вийнятки: на посте́лы Де.

В закінченні місцевого однини чоловічого і середнього роду послідовно и: в кінци́ се(и)ла Л, на тижни́ Ше, на кони́ Ми, Лю, на гре́бени, при мерци́ Бе-Н, при гости́нци, у боршчи́ Хл, на по́ли Лю, Бе-Н, Ч-П, Бі-О, на со́нци Іл, ў коши́, на кове́рци, у по́ли Бук, при старині́ Т.

В надпрутському говорі бувають залишки двоїни: дві йейций Б, п о р у ч: дві йейцы Бі-О; дві снасты, дві хаты Пе, дві копици Хі, два молока Л, три трубцы Бук, три коромислы Рос, дві недыли Хл, Де, три хаты..., чьегрьема Л, штебльема За, родичьема Бі-О.

В родовому множини часті чоловічі закінчення в відміні жіночій: до ступіў Л, трунвіў, хмаріў, с горіў Л, шчепіў Хом, шиныў Заб, фотіў Іл.

У відміні прикметника послідовно збережені тверді основи, з якими сполучилися м'які, утворивши з ними один тип: тутешний, долышний, горішний, лытний Ч-П, середний Ви, сивий, синий, сина, сине Л, М.

Рідко подибуємо давні номінальні форми прикметника: — повен Л.

Ступенюючи прикметник або прислівник, уживають тут слівець май в різному значенні: дуже, багато, більше; гірше в значенні: більше, дуже: май бистрий, май білший; культурний май нарід Ч-П, май просьвічений Бе-Н, май лыпший Хі, май пашне Хл, шье май зеlена, шье май раненько Бук; май біlший Ош, Бо, Хр, Кіц, ґірше зимний Бе-Н.

У формах дієслова замітні ізоморфеми: 3. особа множини закінчена на -ьет, -йет, -ье, -е(и), -и, -і: місьет, спльет Л, робльет Де, служьет Трі, Тр, приходье(ä)т Т, робйет Іл; держьет Пе, косьет За, молотьет Бі-О, хотьет, радьет сье, розходьет сье, говорьет, заплатьет, бавйет сье, йідьет, зносьет Ч-П, курьет, пальет, робйет М, лупьет, робьет Ше, не хотьет Ключ, ходьет, голосьет Ми, стойет Лю, варйет Те, ходьет, голосьет Бе-Н, говорйет Ісп, пальіт Л; — садье Ку, Ти, не хотье, більe, роблье Іл, Ти, сьвйетье, приносье, дадье, мусье, бавйе(и) си Б, рье(ä)дье, платье Т, пlатье, курье(ä), мусье, больe Т, фальи, йідьи, дадьи, входьи Ви; носье, лупйе, сварьйе Тр, сварйе, ходье, роблье Хі, сушье, косье, робйе, більe, голосье Де, ловлье Тр, кôсье, рôбйе купйі Ви; дзвоньа Бук, похвальа, погудьа, не носьа, не робйа купьйі Ви; дзвоньа Бук, похвальа, погудьа, не носьа, не робйа Бук, йідьа Бук, ходьа, носьа Іванє П.

Широкий простір занімають форми минулого часу утворені з закінченнями: -йем, -йес, -смо, -сте; -м, -с, -сь, -сьмо, -сьте, -им, -ись, -ис, -сме, -сте, -йім, -йіс, — що можуть бути рухомі: — ходив-йем Хл, Ве-Н, віддав-йем Т, співав-им, ходив-им, був-им Лю, побив-йем Л, тай-йем переймиў Л; ше-м не видыў Ісп; віддав-йем Т; гадав-ем ти дати Бук; був-ем, ходив-ем С.-У.; ходив-йім, ходив-йіс Ти, ходилисти(е) Ти; — віддала-м сье За, не

бу́ла-м Лю, Де, купи́ла-м За, не сказа́ла-м Рос, вже-м сы набу́ла Рос; відда́ла-м сы Ти; пита́в-ісь-сы Л, аби-с се сповіу́ Тов, намаза́lа-с Бук, тепе́р-йес ми(і) сказа́lа Бук, йа́к-есь мене́ не спо-до́баў Бук, ходи́ў-йес Ош, Бо, Хр; бу́ла-с С. У.; ходи́ли-смо Тр, дереўце́-смо уви́ли М, ходи́ли-смо Ми, були́-смо С. У., трима́ли-сьмо Іл, купи́ли-м Зам; ходи́ли-м Ти, ходи́ли-сьмо Be-H, Лю, взьéли-смо Ч-П, ви́дыіли-м Тр, бу́ли-м Т; кьéдали-м Б, вісипли-м Рос, ми мали-м прийі́хати Рос; робі́lи-м, ході́lи-м, йі́lи-м Хр, Ош, Бо, зробльу-м, ку́пльу-м С. У.; ходи́ли-сте(и) М, трима́ли-сти(е) Іл, бу́ли-сте Де, Лю, ходи́ли-сьте ВеН, аби́-сти(е) зна́ли Рос, аби́-сте ласка́ві Б, би́-сте го післа́ли Л, купи́ли-сте, йак-сте гости́ли Бук.

Найбільше замітні ізоморфеми майбутнього часу, що складається з форм допоміжного дієслова б у т и, а поруч них бувають теж форми: меш, ме, мемо, мете, мут:

В 1 ос. однини знане тільки: буду́ ви́дыти;

в 2 ос. однини поруч: буде́ш ви́дыти — меш ви́дыти.

в 3 ос. однини поруч: буде́ ви́дыти — ме ви́дыти.

В Березові Нижньому: бу́ду іти́; буде́мо трібува́ти Кор, буду́т, буде́те(и) йти Де, Трі, буде́ бра́ти, не бу́деш молоти́ти Тр, бу́дут па́сти Ви, буду́т склада́ти Хл, не ме роди́ти п о р у ч: він буде́ скрипі́ти Л, (рідко) буде́мо си́віти Л, ме́мо роби́ти і буде́мо роби́ти Л, буде́те сиды́ти і ме́те зна́ти Бі-О; ме́те йти Б, Ку, Троф, Лю, меш плати́ти Т, не ме приходи́ти Нов, ме́те ма́ти Ісп, ме́те йти Те, Де, ме́те ви́дыти Лю, меш писа́ти Лю, ме́те ході́ти Бе-Н, ме́мо йти Тр, не меш бігати Тр, Хі, Іл, меш ході́ти Кол, Щ, ме йти́ Бук, суда́ мем заходи́ти Бук, меш банува́ти, меш ма́ти Бук.

Замітне тут утворення майбутнього часу з допоміжного дієслова і неозначеної форми; рідко трапляються інші випадки. Тому такий майбутній час є типовий для надпрутського говору. На північ від нього чується уже також допоміжне дієслово в сполуці з давнім дієприкметником.

Бувають теж рідкі форми з б и х головно у східньонадпрутському: шо ше(ä) бих не в слу́жбі, тей бих зароби́ли Дж, бих маў, бих да́ла Нов, була́ бих не сиды́ла, аби́х да́ла до шко́ли Іл, аби́х так опрова́диlи, світи́lа бих, до́ки бих не згá́сlа, шо бих го коха́lа, чей бих найшlа, співа́lа бих співано́чку, йак бих зазу́lечка, ў лысы бих кова́lа Бук, коби́х знаlа, чей бих найшlа Бук; в Хр, Ош, Бо, не вживають „бих".

В надпрутському говорі подибуємо такі форми теперішнього часу: не но́сьу Т, не пу́стьу тьа, зле́тьу, переле́тьу Бук, зно́-

сьуйе Дж, нóсьу, хóдьу, пýстьу Хр, Ош, Бо, Кіц, Сад, Мам, Ваш, Си, Заз, Кол; сúжу Іл, вúжу Бук, сажý Бук, порáжу тьа Бук.

Рідко можна почути тут форми в сполуці із слівцем — сми: пішóў сми Роз, Іл, пас сми Ви, никólи сме(и) тобі праўду не казála, lиш сме(и) тобі раз сказála Бук; в Хр, Ош, Бо, не вживають „сми".

На Буковині бувають такі форми: хто рóбе(и), ци світе(и), сlýжба се(и) сlýже(и), кlóнье(и) гоlóўку, lóме(и), чос хóде(и) засмýчений, шо рóбе(и), кóсе(и), на вóду се хúlе(и), ци мені се вúде(и), lýбе(и) — не забýде, нóсе(и) — нóсит Бук, хóде(и) за пlýгом Бук, схóде(и), нóсе(и), прóсе(и) Бук, Ош, Бо, Хр, Сад, Ваш, Кіц. На Бук. та в Снятинщині (Русів), часто: не маш (маєш).

У відміні займенників замітні форми: тоў, мноў, за собоў Луг, Ви, Хр, Бо, Ош; цеў, неў Ви, свойéў Пи, поруч свойóў Тр; мéйі Л, твéйі Л, За, свéйі Бі-О, поруч: мóйі(е) доньксé(и), за мóйі Ч.П, мóйі жінкье(и) Лю, у мóйі мáми Де; мóйі Хр, Ош, Бо; за мóйі пáмйіти Ти; йегó Л, М, в нéго Ісп, за нéго Л, за нéго Пе, з нéго Л, до сéго Л, За; в нéго Бук; йемý Рос, Л, Ч-П; д нéму Л, Ч-П; і вна, ўнá, унá Ви; збирáйут йі; тей йі тріснуў Л, дадьéт йі, а йі скьедáйут, дайé йі Л, д ныйй, имúло йі нóги Л, по ньу Ч-П; ішлú ўнú Л, бо внú Бі-О, булú би ўни Ви.

Скорочені форми особових займеників: забúта ми головá Рос, вже би ми бýти За, захóпиў (м)ны дождж; він ны заручúў Ч-П, йак мі удáриў Ми; він ты убúе Л, зашчынкáй ны Рос, забúў мны Рос, кобú-сте мнье не втройíли Рос, дáйте м(и)ны пóкій Рос, побúла ньа дóльа, дáла-с ньа, дай ньа Бук; не льýбит го Л; дайé му йісти Рос, дыідько го óзме Л, най ти даст Л.

Поруч займенника сей ВеН, вживається цей ВеН, Де, сес, цес Пе, Тр.

Поруч займенника той, тот Пе, Т, Ми, Роз, Лю, Хл, Бук, — сесьá, цесьá Пе, тоты́ Хі, тотú Ку, Л, ти дрúва Л, на ты пýшчы Л, сесé Рос, сесéй Л.

Займенник весь має середній рід: всьо, Хом, Рос, Л; úньший Хр, Ош, Бо; úньчий, йéнчий Л.

Числівники кількісні: йедéн, одéн, йідéн; йіднá, однó дривó Л; йедéн М, одéн Пе, ВеН, Ти; йіднý Лю; однá Ти; два, дві недыілі Бі-О, Пе, дві недыіли Ви, в двох Ч-П, в обóх Л; три, трóйе жéньцыў, трох Іл, з трьома Бук; штúри Хі, Кл, БеН, Ти; штирьомá кіньми Бук; пиеть Бе-Н, Пе, Рос, Ти; пиетьмá; пиéт(и)ро; шішть Ви, шісь(зь), шість Ми, Ти; дéвйіт БеН, дéвіт С.У; дéсыт Л, дéсьіть Де, Бе-Н, Ти, Рос, С. У.; одинáцьіть Пе, Ти; три-

на́цыіть Зам; пиітна́цыіть Ви, пиетна́цыіт Л; вісьімна́цыіть Рос; два́цыіть Пе, Рос, Ти; три́цыіть Рос, Ти, со́рок; пиедесье́ть Ви, Рос; шідисье́т Рос; сьімдисье́(і)т Хі, сьімдесье́ть Л; вісьімдисье́ть Рос; девіди(е)сье́ть Рос, Ти; сто, двіста, три́ста, ти́сьіча.

Числівники порядкові: пе́рший, пе́рвий, тре́тий, четве́ртий, пие́тий, девие́тий, одина́цыітий Пе, тре́ту Бук, тре́те Бук.

Деякі прийменники виступають тут частіше, як в інших говорах і говірках, — напр.:

о: о цьім си росхо́дит Нов, о пізны́ о́сени Ку;

в: в тьім си росходит Заб;

зза — в значенні — через: не(и)ма́ зза чьо́го Т;

про — в значенні — через, на: про грім не ро́бйет Л, про сьвье́то Де;

д: д ный, д коне́ви, д то́му, д тый Л, д ме́ны, т ха́ты Ве-Н, д ве́черу, д мерце́ви Лю, Ти, д ме́ні, Ти, д со́бі, д не́му БеН, т ха́ты Б, Кро, д ха́кы, д не́му Ку, Ми;

ид: ид ты Л;

ід: ід вустаўкам Л;

к: к со́бі Бо, Хр, Ош;

крізь: крізь лази́ Де, крізь дье́рку Тр, крізь ду́чку Ви, крузь не́го Іл;

по: по ньу М.

Між сполучниками найбільш уживані:

1. єднальні: і, и, тей, тай; тей Т, Ку, тай Л, и пла́че Л, тій Ви;

2. протиставні: але, а, а́ли Ви;

3. наслідкові: жи Ве-Н, Л, шьо Ви, шо Л, жо Л;

4. питальні: ци, цы Ви, ци Лю, Тр, йек, йік, йек ка́ете(и) Т, ци Ч-П, чо Л, Лю, шьо Ви;

5. намірові: аби, би; би-с не пла́каў БеН, же́би;

6. бажальні: коби́, коби́-с даў За;

7. порівняльні: хоть-хоть; хоть так—хоть ина́кше Л, гі Ч-П, гі той За, то сьі йіму́ сьві́тит, гі Л;

8. наказові: най Іcп;

9. додатково-пояснювальні або висказові: А він сказаў, шо буде́ Іл; сказа́ў, шо па́нна така́ кра́сна Л.

Деякі частки, характиристичні для надпрутського говору:

1. -ко після дієслів для підсилення і ступенювання відтінків у значенні: ідьіт Бе-Н, ходи́-ко Іcп, Лю; в Ти: ходи́-но суда́;

2. ади́, адьіт; ади́ йа собі заро́бйу Б-Хл, ади́ йа тепе́р Т, Ти; ади́ пішо́ў Я, ади́ впа́ла Лю, ади́ і не взье́ла Кор; ади́ Бо, Ош, Хр, Бук; адьіт йа не го́дна зна́ти Де; ады́: —ады́ йа ма́йу Іл;

3. ка́е(и): — а йі́му, кае(и), не даў Л; ка́ўу Ти;
4. раху́йесы Ти.

Особливості надпрутської синтакси

1. Досліджуючи синтаксу, запримічуємо перевагу сурядности над підрядністю, що однаково проявляється в цілому надпрутському говорі. Напр.:

День пе́р(е)ит(д) сьльу́бом від полу́дны іду́т проси́ти, — кньезь з дру́жбоў на кони́, кньеги́ні пішкі з двома́ друшка́ми, до сьльу́бу іду́т бойа́ри на п(е)иреды пішкі з музи́коў, за ни́ми кньезь з одни́м дру́жбоў на ко́ньех, а ззаду фіра с сва́хами і між ни́ми дереўце́ піт(д) це́рькваў чьисту́йут сье, пото́му всы ра́зом до молодо́йі з музи́коў і там опсипа́йут віўсом, Ми.

Пе́ршоʼйі днйни гульа́ли, вінкье́(и) ши́ли дыўча́та і хло́пцы, се(и)стра́ молодо́го з бе(и)рвінку дві коси́чкьи(і), шти́ри зубкье́(и́) чиснику́ дрібо́нького завива́йут на па́лиц, наўхре́ст склада́йут, йак звіздка, шти́ри коси́чкье(и) шо́ўку, дві по бока́х по дві, а пйе́та всер(е)ди́ны, пришьчыпа́йут на би́нду, зве́рхы кладу́т, привйе́зуйут ци ма́ма, ци та́то, Лю.

Т(е)пе́р ішли́ пушьчье́ми, тримси́н найшо́ў сту́дньу і йему сы схотыло пи́ти и найшо́ў перце́ дильаменто́ве, Л.

Ади́ йа т(е)пе́р стари́й, йа си іши́ў, доньтьа́ вме́рла. Голо́дний рік ть(кь)е́мльу, на́рід бідува́в ду́же(и), на́тини рва́ли, вари́ли тей йі́ли, Т.

Половину гро́ший відбира́йе, два кы́ло во́ўни іше́(ä)йе си ду́рно, то ве(и)ли́кьий раху́нок, Нов.

2. Дуже поширені в обидвох групах безсполучникові речення:

Зненавидыў си на́рід, оде́н на дру́гого ворогу́йе, коли́с льуби́лиси, сходи́ли си, Т.

Тут в другому реченні пропущений сполучник: бо, в третьому реченні сполучник протиставний: а.

Нади́бали йа́блінку, ду́же(и) кра́сна, ныко́ли йа́бличка не вро́дит, Л.

У другому реченні пропущено сполучник уступки і займенник: хоч, що.

3. Часто бувають теж еліптичні сполуки, в яких пропущено цілі частини фраз, або окремі слова, які легко реконструювати:

Прийшли́ на одно́ місце і та́менька шось бе(и)ньчи́т, Л. — Тут пропущене: чу́йут, а... Ходи́ли, ходи́ли и зробúў сы пáрубок, Л. Тут пропущено цілу фразу.

4. В будові підрядних речень запримічується часто примітивізм конструкції:

Мене́ зане́сло, бо йа му́шу зна́ти, чо со́нычко че́рвоно схо́дит, бо йа буду́ стра́чений, Л.

Тут буду́т три буте́льки(і) ві(и)на́, черво́не, біле і зеле́не. Йак там ка́е(и), панна буде сы купа́ти, напйе́ сы того вина́ і ста́не пйе́на, а вона́ ныко́ли не пи́ла, а ко́лыр всыльа́кый, Л.

Треба підкреслити, що інтонаційні і кінетичні засоби відграють тут допоміжну ролю еквівалентів пропущених слів і сполук. Нахил до еліпс виправдується замітним ритмом мови, що зближається до гуцульської розтяглости, особливо в надграничних пунктах (напр. на південь від лінії: Мишин—Березови) та в цілому східньонадпрутському говорі.

5. Улюблені вставні слова:

а) а-ди́, а-ды́і, а-ды́іт, а-ди(е)віт — без окресленого значення, напр.: а-ди, йа собі заробиў Б, Хл, а-ди, йа тепер беру Т, а-ди́, пішо́ў Я, а-ди́, впа́ла Лю, а-ди́ і не взье́ла Те, а-ді ма́йу Іл, а-ди́, сли́ўка, зайацы́і пойі́ли ВеН, а-ди́ от по вели́цыдни Нов, а-ди́, ге́нди ха́та, Хі, а-ды́іт, йа не го́дна зна́ти(е) Де, а-ды́іт, шьо він ка́же(и) Б, Во;

б) ка́е(и): йа йі(е)му́, ка́е(и), не даў Л, Ви; ка́у: дрімни́й, ка́у. Дж.

в) раху́йе сьи, ВеН, рідше сы Ти; рахува́ти Ку;

г) не-знаў БеН;

ґ) значи́т Хом;

д) бой-йе́ За.

Останнє знане тільки на західніх випустах до перехідних говірок.

6. У складно-підрядних реченнях уживаються постійно деякі сполучники, напр.:

а) в реченнях мети: аби́; йа буду́ проси́ти, аби́-сте(и) да́ли зна́ти Ч-П; найды́іт сокье́рку, аби́-м ві́кна протье́ў Л.

б) в питальних: ци, чо; пита́йе(і)мо сы, ци ти хо́че(и)ш іти́ за се́го па́рубка, Ч-П; іду́ зна́ти, чо со́нычко че́рвоно схо́дит, Л.

в) в реченнях причини: шо (= бо): там у пу́шьчы штоўб скрипи́т, шо порохна́вий, Л.

г) в реченнях способу для порівняння — гі: То сы йе(і)му́ сьві́тит, гі мак би збе(и)ра́ў Л.

ґ) -шо- в реченнях означальних: т(е)пе́р найшли́ вни кьерни́чку, нечи́сту, шо води́ сы ныхто́ не на́пйе Л.

7. Складений присудок іменниковий постійно в називному відмінку іменної частини: І ста́ла ла́дна вода́ За, і стаў кра́шчий і ду́шчий Л; вона́ ста́ла пйе́на Ви.

Як допоміжні дієслова вживаються тут: бу́ти, ста́ти, взье́ти сы, зачье́ти... взье́ти — підсилює деколи друге дієслово: взьеў, ві́купаў сье Л.

8. Складня відмінків тут дуже часто прикметна:

а) -піти́ води́ — в значенні — по воду, Гв. Вона́ пішла́ води́, Гв. Ст.; але: піти́ за водоў — в значенні: утонути. Міха́йло пішо́ў за водо́ў Гв. Ст.

б) говори́ти, зізна́ти, зна́ти за ко́го, напр. Говори́ли за не́го Тов; як ти не зызна́йе(і)ш за то́го пта́ха Л; зна́йеш за то пе(и)рце́, за то́го пта́ха Л;

в) да́ти кого за шчо: да́ли го за гайово́го Л;

г) Замітний родовий при дієслові бути, що має, мабуть, значення часткове: мо́же дес бу́ло дошчу́ Хі;

ґ) Прикметник — прикрий — лучиться з додатком з допомогою прийменника -на-: при́кра на плач За.

9. Між другорядними членами речення бувають замітні обставини:

а) часу і б) місця: різ(д)вйе́ними сьвйе́ти набува́ємо си Т; йа ви́дыў малим хло́пцем Бі-О; се́лами не не(и)су́т Тр.

Ізолекси надпрутського говору

Дослід ізолекс виявляє семантичний їх розвій від значення, вживаного в гуцульському, до значення в наддністрянському говорі. Буває теж синкретизм у значенні. Можна це виказати на словах, що означають членів сім'ї. І так: 1. Родина:

ґье́ґы — не́ны Т, Роз (давніше), Б, Ку; Си, Заз, Кол.; Іванє П., Волківці, Мельниця: дьа́дьа і ма́ма; не́ньа Т; н. бу́ла ма́тка Т.

дье́ды — не́ны Роз, (давніше), Ти; дье́дьу і не́ньу! Т; дье́дику! Т; дье́дьа (знах.) Дж; дье́дье Ош, Хр, Бо;

дье́ды — не́ны поруч та́то й ма́ма Трі; дье́дьо, не́ньа; не́ньо — ма́ма Бук.

дье́ды і ма́ти Тр; дье́дье, не́ньо і ма́ма Ош, Бо, Хр;

дье́ды і ма́ма Де, За-П, Хі; поруч та́то й ма́ма Хі;

та́то — ма́ма Ми, Бі-О, За; та́то й ма́мо М, Ч-П;

та́то й ма́ти Л, оте́ц—ма́ти пла́че Бук, оте́ц Бук; пе́ред вітцем и пе́ред ма́тереў Бук;

оте́ц — ма́ти, вітца́ Бук, ма́йеш отца́ — ма́ти Бук;

не́ньо, ма́ти, не́нья — не́нья (мати) Бук, не́не! Бук; не́нечко (батько), до не́нечка Бук; мій не́нечко, не́ньо Бук, Ош, Хр, Бо; не́нько Бук; не́не! Бук (мамо);

ма́ма і дыі́д(т) у значенні: баба й дідо в Ти; натомість тут „ба́ба" має значення „прабаби".

В Кулачківцях і Старому Гвіздці селяни називають батьків: дье́до, не́ны; шляхта називає батьків: та́то й ма́ма.

Про батьків кажуть діти: стариньє́ наші Бе-Н, Лю; при старини́ Т, Не, старшина́ Ч-П; старі́ Тр, мойі́ старі́ Ми; ма́мко мойа́ старе́нькайа Бук (пісня), ма́мко! Бук.

Весільні батьки: ба́тьтьо й ма́тка Роз, Т; пе́ред батька́ми і пе́ред матка́ми Бук (весільні свахи, свати).

Свідки при шлюбі: куми́ Б.

Звертаючись до старшого чоловіка кажуть: ву́йку! Л, Лю, Бе-Н, За-П, Тр, Хі, Рос, Зал. С, Си, Заз, Іванє П., Ош, Хр, Бо; нана́шко(у)! Рос; в Ти нема того;

до жінки: ву́йно! Лю, Бе-н, За-П, Тр, Хі, Ош, Хр, Бо; нана́шко! Рос; в Ти нема того;

до старших людей: бады́ко, бады́чко і те́то! Бук; ты́тко! Бук; ба́дьу! Хр, Ош, Бо; ба́дьу Гавриле! Хр, Ош, Бо.

Звертаючись до рівного віком: ку́ме;

до рівної віком: ку́мо, жінко Бе-Н.

Чоловік — жінка: чолові́к, жі́нка Л, Лю, Бе-Н, жона́ Бук; жі́нка, з жо́нкоў Бук, ца дити́на — ӏу́ба дружи́на Бук.

Мачуха: з ма́чухоў Бук.

Хресні батьки: нана́шко, нана́шка Тр, За-П, Де, Лю, Ч-П, За, Хр, Ош, Бо; ба́дько — ма́тка Бук; ба́тько і матка в Залі Ст, Кол, Си, Печорні, Дзвинячі, Касперівцях.

Хресний син, дитина, свояк: фіийін За-П, фін Бук, Ош, Бо. Хр, фіна́ Ош, Хр, Бо.

Сім'я, свояки: ро́дичі, хатны́ ро́дичі Ч-П, ро́дичі Ош, Хр, Бо, Ти; роди́телы Бук; рі́дна роди́на Бук; роди́на, фамі́льийа, фамілийа́нт=свояк Ти.

Значення слова дыі́до, ґыі́до є теж різноманітне, залежно від певних запозичень із сусідніх говорів: 1) це назва діда. Поруч того дыі́до означує теж: 2) шваґра (дыі́до, ме́йі се(и)стри́ чолові́к) — За, Бі-О; 3) дядько: дыі́до М (те́ти(е)н чо(у)лові́к. В Кулачківцях: та́то й ма́ма можуть теж означати діда й бабу. Поняття: шва́ґер має різноманітні назви: шва́ґьер Тр,

зьеть Ми, Лю, За-П, Ку; дыдо За, Бі-О; той шо „тримайе сестру" — шваґьер у Залі Ст; тетин чоловік — то дыд, дыдо, Залі Ст, Си, Печорна.

Значення слова не(и)вістка буває теж різне: а) невістка, синова; б) братова. В першому значенні виступає воно загально, напр. Бі-О, Ч-П; в другому: За, Ку, За-П.

Значення слова зьеть (шваґьер) подано вище, але поруч нього воно виступає як „зять" загально; відци такі утворення:

зьетний син За-П, зьетыў син За-П, зьетевий Бук;

стрийки: стрий і стрийна Ти;

вуйки: дыдьо і вуйна Ти;

стрий, дядько: стрий Л; вуйко Бук, Ош, Бо, Хр;

дядина: вуйна Ош, Хр, Бо, тета Хр, Ош, Бо; вуйна або тета Ти;

чоловічий брат: дывер М, Бе-Н, За, Бі-О; ґывер За-П; дывір Ч-П;

чоловіча сестра: зовицье За-П, Тр, Лю, Ми, Бе-Н, За; зовицье пішли;

жінчина сестра: свість За, Бі-О, Ч-П, сvісьть М, За-П;

тесть, теща: тесьть За, Лю, Тр, Залі. С, Си, Кол, тешьчье За, Лю, Тр, Залі. С, Си, Кол; нема того в Ти, натомість: сват і сваха;

свекор, свекруха: свекор, све(и)круха За, Ку, Ми, Лю; Залі. С, Заз, Си, Кол, Бук; свекра Лю, свекір Бук, свекруха Бук;

первий брат: первий брат Ми, Лю, За-П, Хр, Ош, Бо; перший брат Бі-О, брат у першім Бі-О;

перва сестра: перва се(и)стра Бі-О, Хр, Ош, Бо;

стрийний брат: брат у другім Бі-О, Хр, Ош, Бо;

хресні родичі: кум, кума (загально); хоч обидві назви мають теж значення титулу.

В слові чельеть(дь) буває двояке значення: а) жінки Ч-П; б) служба Рос, чаlадка Бук (сімйа с службоў); в) дитина.

Назву парубка знають в Молодятині, Рознові, Тишківцях, Буковині (парубочкіў) Ош, Хр, Бо; натомість у Лузі вживають тільки: ле(и)ґынь, в Залучі н. Прутом: леґынь, в Зелениці: lеґынь, Па, К-С, ледынь, хlопец Бук, с хlопцами Бук, lеґыник Бук.

Слова бахур не має всюди пейоративного значення. Це молодий парубок: бахур, бахурье М; бахурем Кор.

Дыўчье, дыўчина, Бук; ґыўка в Ти; але пейоративно: — дыўка, ґыўка Трач; бахурьй(е) — дітиска в Ти.

Байстрюк має назву: байстру́к в Ти, бе́нькарт; тільки по найдальших виступах: ко́пе(и)л; копе(и)ли́цье (байстрючка) з бойківського говору і на Буковині; копелька́к Хр, Ош, Бо.

Господар, господиня: ґазда́, ґазди́нье — всюди вживане; за ґоспо́дарьа, за ґосподи́ньу Бук, ґа́здо! Бук, ґосподи́ньа Бук, ґа́зди, ґазди́ньа Бук; ґоспо́дареви тай ґосподари́сьі Бук.

2. Праця:

Виробнича лексика різноманітна, відповідно до зайнять. — Підгіряни: во́зьет бо(у) тукье́(и́) на клобука́х, шо ма́йут пе(и)ре́дну і за́дну тычку; цапіна́ми і ґрі́фами саджье́йут на клобукье́(и́), кладу́т пільгу, слупо́к, качье́йут на гору́ і ланца́ми приви́е́зуйут за е́се(и)кы і гачкье́(и́) Л.

Вислови: іти́ в бу́тин (загальний на Підгір'ї) Л, За, Лю; працува́ти в бу́тины; працу́йе в б., ро́бит ша́йтури Бі-О; працу́йут в го́рах Ч-П, іду́т в шу́хьи(е) Лю, ріжут шу́хье(і) Ч-П; чолові́к іде́ до ро(у)бо́ти в лыс, в фі́рес Л; згалье́йут до лушне́(ä)ць — до ку́пи по сто штук Л; ризува́ти дрива́ Л, ме́че сье до ри́зи Л, ро́бйет ри́зи, спуска́йут до риґашье́(ä) Л.

Зимою дехто зайнятий домашнім промислом:

ро́бйет лишкье́(и́) зы сли́ўкьи(і), бу́ка, йа́блынкьи, кьили́ма (рід твердого дерева, як акація), ро́бйет полу́бічкьи(е) (бо́дны) с сме(и)ре́кьи(і), дышчи́ни, бе(и)рбени́цы на сор(у)ви́цьу (сыль), на же(ä)нти́цьу; ро́бйе колотыі́укьи́(е́), мотови́ла, самото́кьи(е), сну(о)валкьи́(е́), коше́ликьи(е), кошыі́лі Л, йе́ньчы ши́йут шли́йі, ро́бье мотузи́, во(у)жи́шьчы, посторо́нкьи(е), вол(о)во́ди Л; в Дебе́славцьех ро́блет вере́ти.

Час сінокосів — це найважливіша пора: сыноко́си; коса́рь М, Л, Бі-О, Ч-П; косарыі́ ко́сьет на поко́си Бі-О, ву́лицье косарье́ назива́йе сы ру́чька Бі-О, ко́сьет косо́ў За; коса́, ку́шка, брус, тока́й (брусо́к), токайе́м заправйе́йе жило́, кле(и)па́йе ко́су, кли(е)ве́ц, кли(е)ў́цье́; ба́пка, кісье́, ру́чка, закыі́ў — бльо́шка на кінци́ під обру́чку, закыі́ў — зако́ву; па́склин — за́тичка, прут, пру́та на косыі́ Л; коса́рь вко́шуйе ру́чку (в один покыі́с), або баби́ (два поко́си) За.

Жінка: са́пайе, прьеде́, вари́т йі́сти, жне, віши(е)ва́йе, іде́ в лыс, йі́де по сыі́но Л; жінкьи́ по́рают си ко́ло ґоспода́рки і дыте́й Залі С, Си, Кол.

Дівчата роблять те саме: дыі́укье́(и́) ро́бйе то саме́, шо жінкье́(и́) Л.

В Чорному Потоці нужда. Тут пусьтыі́ ґрунта́; ма́йжи всыі́ іду́т до сыйано́к, на заже́н, на залыі́мкьи(е): буракьи́(е) ко-

па́ти, кукуру́дзу жье́(ä)ти Ч-П (тобто на доли); іду́т на жнива́ Лю; польe̋никьи(е) ка́жут: ма́йу же(ä)ньцы́ Хл.

Жнива: жнец Ч-П, Тов, женьцье́ Ч-П; множина: же́ньцы, -іу̌ Ч-П; женьцы́ (знахідний) Хл; же́ньцье (жаля) Ч-П, женчи́ха Ку, кладу́т, склада́йут у купкьи́(е́), у̌ купкьи́ (е́) кладе́ (в 15 сно́піу̌). За, ку́пка = вісьімна́цыть(кь) сно́піу̌ Б; столе́ц Б, За, шье́(ä)пка За; кла́днье: пйеть і шісьть рьедыі́у̌, на пйеть гра́нок, у̌ кладньéх а́бо в купка́х, а́бо в у̌о́боріх(г) БіО; кла́днье, кладні́ (множина); Ч-П, рьедка́ми, шти́ри гра́нкьи(е) по вісьім, шье́пка, столе́ц Ч-П; кладу́т ко́пи, в ко́пах стойі́т Ти; полукіпкье Ти; сьі́но кладу́т у стіг, конюши́ну в ві́шельницы, остро(у)ви́ Бі-О; остро(у)ва́, остр(у)ви́; суку(о)ва́ты остриви́; сьі́но у копи́цы; коло́пны у̌ полу́кыіпкьи(е) Ч-П; ко(у)пи́цы в острову́, піт(д)кла́денье с корчье́, три пітпо́ри круго́м; о́боріх(г), стыіг, стога́; сте́жыір, сте́жыіры, у сте́жы(и)ри піт стодо́лоу̌ За; жьи́(е́)ти Рос, Ку, Хл, Тов, Дж, на заже́н іду́т с се́рпом Тов; жне(и)мо́ Дж, жне́(ä)ти(е) Тов, зівйа́жемо Дж, звйеза́у̌ Тов, зво́зьет Л; копи́цы Рос, копи́цу Рос, Хл, дві копи́ци Хл; кла́днья — шти́ри гра́нки(і) і шье́пка Тов, кла́днья — піу̌ко́пи на острову́ Тов, піу̌кла́ны = пйетна́цыіть сно́піу̌ Хл, копи́цу Бук.

Жінки управляють коноплі на цілому Покутті:

Йек си іде́ за се(и)ло́м, там мо́чьимо коло́пны; лен закье́нули; більцьа́ прьи(е)дыіу̌ні́ Іл; гру́бі більцьа́ на вере́ны; взо́лье міткье(и) і бі́лье; йек вони́ фа́йно вбі́лены, дайу́т до ткачье́ Іл; сьі́йе сы сьі́мйе, бе(и)ре́ сы коло́пні, мачье́(ä)йесы в воды́; по́тім віть(кь)ега́йут з води́, (с)шу́шат, трут на те́рлици, де́ргают на шьчыі́тцы (шьчыі́цьцы), навива́ют на куде́льу, мо́тают на мотови́ло За; у нас ткачыі́у̌ багато За, ро́бйет вере́ти пи́саны с кло́чье За; кло́чье з коло́пныіу̌ Ч-П, по(у)ві́смо, зріб Ч-П, прье́диво Ч-П, вібира́йут коло́пні, мо́чьет Лю, прьеду́т, де́ргайут, чіхра́йут на гре́бени, мота́йут в клуб(п)кьи́(е́), снуйу́т на снуваука́х, дайу́т до ткачье́, бі́льет Лю; мочьи́ло Бі-О, колопні́ мочьи́la Дж, мочьи́lo — де кolопні́ мо́чье(а)т Дж.

Перерібка збіжжя:

Ме́лник ма́йе пусти́ти муку́, на лото́ках ма́йе ріхтува́ти; в млині́ йкос не ду́же завізно Іл; міро́шник бе(и)ре міркьи́(е́) і гро́ші Іл, млиныі́у̌ не(и)ма́ в Молодье́тины, лише́ жо́рна, цыіли́й ти́ждень жорна́ла, в нидыі́льу голо́дна М.

Інші виробництва:

Трач, трачье́; трачі́ (множина) Л; тра́чка (варста́т) Л, рі́занье де́рева Л, збуду́йе тра́чку, зако́пуйе два слу́пи, на слу́пах вирізо́вуйе за́мочок, кладе́ дві шльа́ґи, качье́йе ботука́, вімірье́-

йе васервáгоў, йаки́х потрі́бно дошчóк, шчыпáйе кльамбрáми до слимби́ни, обрізóвуйе або тéше(и) надоли́ны топорóм, сокьéроў переважно тéрти(е)цы, дошкьи́ ви́різаны, пилоў подóўжноў Л. Ткач, ткачьé; ткачы́ ткáйут з колóпныіў полотнó зрі́бне, грýбе; з лéну полотнó лье(і)нné Рос.

Віўчьи́р Ви, віўчьирьé, гýцул дойі́т крузь дьéрку в кошьéрі; стрýнка! шодéнь відойі́т си, молокó ґльéжіт си, дайé си ґльеґ; же(ä)нти́цье, бýдзіў підві́шуйе, вýрда; тотý же(ä)нти́цу пи́ут льуфтыіўныікьи́(е); в польáх немáйе йі; с тóго маў кури́ти, вбрáти си; молокó рáнышне, вечьі́рішне, поіўдні́шне; гýсьльенка, сé(ä)рватка, моІокó, бри́ндзу, дзер; гýсьльенка — зáўдане моІокó, прьéтане Нов; масьльéнка Іл, мáсло Ку; бýдý брáти рьед Л (пайок при видачі молока); два бýдзи Л; пáсти; пасýт, пас-сми, пáсли сми Ви; товáр, худі́пка Хр, Бо, Ош, маржи́на на Підгір'ю; дыйни́цье, дыйни́цы Л, кáн(т)ка, бáнька на молоко Б, склье́(и́)нка Б, скльéнка = фльéшка.

Риболовля: йми́ли пáру марисни́ц лакáткоў Ви; вóІок, вóІоком трéба ть(кь)егнýти Дж; лóўлье ри́бу на локаткье́(и́), пле-(и)тéні сы́ты, ме(и)рéжы, вудкье́(и́) Трі.

Торгівля: дороги́й сырни́к Д; запéртий йáрмарок Рос, Трі, запé(ä)ртий Рос, йéрмарок Ви;, рокови́й йéрмарок Іл, йéрмарок йе шодни́ни; дес рокови́й йéрмарок дýже ве(и)ли́кый, и́ноды на Йýрійа, и́нода за Йýрійа, йéрмарок на кóны, на сви́ны окрéмо Іл; золоти́й, зоІоти́й, зоІотóго Л, зІóтий, зІóтих Нов; кьéло(у) дроў Рос, за кьиІó, кі́Іо Нов, два кьі́Іо; сьім лы́те(и)р на кьі́Іо Нов; кóре(и)ц Рос; ко(у)штýйе ны Не, купýйе(і) сы Л; кýпит сы Л, купувáти Л, купéц, купцье́ Нов, шти́ри купцы́ Хл, кýпйі (3. ос. множини) Ви, міньé(ä)ти Нов, міньáйник М, оплачýйе(і) сы, вперéд сы лы́пше оплáчуваў Хл, пІ'ати́т Л, пóзи(і)чку Т, позичьéти Нов, прáвити; не(и) бýди(е)те(и) прáвити, жьедáти Нов, продáти, продáли на рокьи́(é) Ку, рахýнок, ве(и)-Іі́кьи(і)й р. Нов.

3. Х а з я й с т в о:

хáта, під хáтоў Нов, коло хáти хóджу Т, хáта, дві хáти За, хáта, дві хáти (дві кімнати) Бі-О, Ч-П, дві хáты М, дві хáти Ч-П, хаІýпа Нов, хáта, поби́та драницьéми, чьи́(é)репом, бльéхоў Ви; хáта с корýнкоў на дахý Л, на зáмку Л, курнá хáта Ч-П.

Частини хати: ґáнок, схóди, порі́г, порóга, слýпи, ри́ґлье, плáтва; платви́, дóшка, з дошчóк, з ґóнтіў, драницьéми поби́та; стрі́ха, під(т)стрі́шок, -шка з ґóнтыіў, під(т) стрі́хоў; піддáшье, дах ,під, пóду, на поды́, стéлье, свóлок, сволокьи́, подóўжны

бру́си, плени́цы, опілкьи(і); сьіни, комо́ра; кут під образа́ми, в ста́ршім кінци́ (на покутті); піч, ку́хнье, ка́гла Л; піч, в печи́ на че́льустьах Бук; піт пе́чеў Бук, Ош, Хр, Бо; на поли́ци Бук; сьіни, ґальє́ріӣа, під, на поду́, дах Ч-П; сьіни, курна́ ха́та Пе, курны́ хати́ Пе, хоро́ми, підвалинье́, зруб, слу́пи, пла́тва, кызли́, ба́нти, пі́ўзинье, подыі́уни́к, глеўкьи́(е́), гру́б(п)ка, припі́чок, при́валок Ви, сьіни, комо́ра, підда́шье, ґа́нок Бі-О, шти́ри покóӣі, пие́тайа світли́ченька Бук, (пісня), по світли́ци Бук; пе́ред ха́тоў Бук, ко́ло твóӣі ха́ти Бук; сьіни Ош, Бо, Хр.

Інші будинки і назви хазяйства:

хлыіў, хлыв на сви́ны Ти, підда́шье, стодо́ла, сте́жі(и)р, де сьіно; оборіг, оборо́ги М, ста́йнье М, ста́йны Ти; дахьи́; у даха́х, віўцы, ста́йнье, стайны́ (множина), дах до сьтыні́, стодо́ла, о́боріг, шо́па, ӣа́ма на ріпу Ч-П, примі́сце будоўлья́не Ч-П; обісьцье́, сте́жыр, за́город, стодо́ла (давно: колє́шнье), ста́йнье, дах, віўцы в даху́, дашо́к, підда́шье, возыіўнье́ (мало), кык (тык) Пе; пер(е)тха́та (= тык), подві́рье, господа́рство, стодо́ла, колє́шнье, ста́йнье, підда́шье, хлыіў, карни́к, обо́ра Тр, колє́шнье, шыі́пка, стодо́ла, ста́йнье, курни́к Де, к. піт(д) пі́чоў (піт станда́ри) Де, станде́ри, За-П;возыівнье́, дах, хлыіў, в хлыіву́; стодо́ла, ста́йнье Бі-О, возыіўнье́ Ти, хлыіў на сви́ны Ти, шо́па, стодо́ла, ста́йны Ти, во́боріг Бі-О; дашкьи́(е) на худо́бу або маржи́ну, підда́шье на дрива́, коша́ра, стодо́ла, ста́(й)нье, во(у)-зыіўнье́, пиўни́цье, ӣа́ма ко́пана, муро́вана, за́города, з. ко́ло ха́ти на худо́бу; за́города на(у)пере́д(т) ха́ти, сте́жір піт сто-до́лоў За; плыі́т з вори́нье, с пру́тьа, с штеблье́ма За; колє́шнье Б, Рос, Б-Хл, Хр, Бо, Ош, Кіц; кошье́ра, ста́йа, ід ста́ӣі; коли́ба, пе́ред коли́боў; валыі́ў, із вало́ва (жолуб) Зе (на переході до гуцульського говору); обістье́(и), до обістьи́ Ісп; кьерниче́нька Бук, кьерни́ца Бук; воро́та Бук; кьерни́цье(і) (загальне).

Худібка, дріб, домашні звірята:

маржи́на Де, Пи, За-П; маржи́на або худо́ба, худі́б(п)ка Ми, худо́бочка Бук, худо́ба Бук, худо́ба Ви, М, Гор, Ти; обійти́ худо́бу За, худі́пка Ош, Бо, Хр; ма́рфа С. У.; това́р Гр, Ош, Хр, Бо; живина́ Гор, ма́йе па́ру живи́н Гор; бара́н Ви, безро́га За; коха́йут безро́ги За; бик Ви, буга́й Ви; бикьи́(е́) і воли́ За; віўцье́ укоти́ла си Ви; ві́ўцы За; віў Ви; воли́ обе(и)р-та́ти Ви, (каструвати); во́ґы(е)рь Ви, о́ґьир, о́ґьер Л; о́ґьир заржа́ў Л; кінь, конье́ Ви, Ти; кно́роз Ви, кнур Рос; коби́ла Ви, жере́бна коби́ла Ви; коби́ла, кобильі́в Л, коза́ Ви, коро́ва Ви; кыі́уна к. Ви; пусти́ти телы́(е́) до коро́ви Ви, коро́ўка на цих дньах Хл, короўкьи́ се(и) ўположи́ли Бук,

ко́тье, ко́тьети(е)м Л; лошшы́(е́) Ви, лошье́(й) Л, Рос, лоше́ Тов, lошьа́тка Бук; льо́ха Ви; овечкы́ сьа покоти́ли Бук, віў-цы, ове́ц Бук, вівца́ С. У.; пацьу́к Ви, пацьучкы́(е́) харашы́-ти Ви; песье́, с песье́ти(е)м Л; піцвинок Ви, поросье́та Ви, свиньа́, свинье́ Ви, с. поро́сна; свинье́ Ош, Бо, Хр; тельа́тка Бук, теlи́цу Бук, цап Ви, йагньа́тка Бук.

Дріб:

гу́ска, г. ли́бе(і)дь Ви, гу́си Ви, гу́сьіти Ви, и́ндик Ви, ги́н-дик Рос, каплу́н Ви, ка́чька, качьита Ви, ка́чур Ви, кубо́чка Ви, кво́чка Бук; кугу́т Ви, ко(у)гу́т Бук, ку́ри; коха́йут ку́ри За, ку́рьіта Бук, курча́та, аби вели́ сьи(е) курча́та Бук, циплььа́та Бук, по́тье, по́тьета Л; ку́рка Ви, панта́рка Ви.

Хазяйське знаряддя та його частини:

віз(с), во́за; вози́ (множ.), коле́са, дві сна́сты, сво́рінь, ди́-шель, шти(е)льва́га, пітто́кьи(е), о́рчикьи(е), гакьи́(е́), льо́-н(ик) За; кы́нцкый віз; бичье́чий віз(с): війі, снасти́, колот-кьи́(е́) За; коле́са, снасти́ бу́кові, залы́зны, пітто́кьи(е), сво́-рінь, по́душка, розво́ра, сичы́ (де льо́никьи(е) впи(е)ха́йет сы), коло́дка во́за, заколе́сник (льо́ник), льу́шньи, кльупакьи́(е́), заде́нкьи(е), віззаде́нками, ди́ше(и)ль, ште(и)льва́га, двіі́'о, гоі'о́блы, ко(у)рчу́ги, ґриндж́оли, війе, кіш на са́ньах, би(е)н-дьуги́ Бі-О; бу́кшье, бу́кша Рос; голова́ ште(и)льва́ги Тов, на-сад ште(и)льва́ги Тов, кльупа́к Тов, Рос; ко́ле(и)со, коле́(и)са; к. обо́дисте, гну́те з о́бода Гв.-С; льу́шнье Ку, о́рчьи(е)к Б, по-мі́сни(е)цы Б, ручье́(ä)цы ў во́зы Рос; снасть Рос, сни́цы Ку; сани: копи(е)ли́ Рос; йармо́ За; сны́зґ(к)а, за́ныізґ(к)а, при-ти́ка в во́зы, війе́ (дишель) За; йа́сла Ви; цы́п, би́ле(и)нь Рос; пlу́г, з пlу́гом Бук; плуг, пі́дволока до плу́га Го, и́стик, йе́стик Ч-П, желы́зо пере́нне, за́нне, че(и)р(е-и)ви́к до плу́га, шо руба́йе, поли́цье, гердьі́ль, че(и)пи́ги, бо́рони с цьвье́кыіў Ч-П, роска́ль, роскаlе́м ві́копай Бук; lопа́та, lопа́тоў ві́кьедай Бук; мітlоў Бук, сокьи́ра Бук, ві́ник Бук.

Посуд:

би(е)рби(е)ни́цы Ісп, Л; ґа́рнец Бук, Рос; ґеlе́тка, -коў Бук, Рос; коно́вочка, в твойі коно́воцьцы Бук.

Збіжжя, ярина, городовина:

збі́же, йарина́, йа́ре жи́то Бі-О; пашнье́; п. іде́ під(т) стрі́л-ку Ч-П; грье(і)до́чник (чі́сник) Бі-О; жи́то, йа́ре ж., ра́не ж. Хл, За, Л, свидове́ ж. Хл, у́тле ж. Тов; коло́пні Ви, колопе́нь Іл, колопны́ За; поско́дны, ма́тыірны, пе́рші в сыі́ми́ем За; ко́л(о)ва-тень; ко́ловатны (множина) Бі-О, поско́дна, ма́тыірна Бі-О; коло́пны пе́ршы, лы́тны́, дру́гі Ч-П, Лю; кукуру́дзи Л, куру́-

дзи Іл, куру́з Бук; котри́й куру́з не запрьа́ў до Ільі́, не бу́де в мінь́і Бук, куру́дзи Ош, Хр, Бо, Кіц, Ваш, Біль, З, Ду; кокуру́дзіў нима́ Хл, кукуру́дза Бук; коньути́на Ку, коньуши́на, кольуши́на Л; лен, лену́ Бі-О, лен, ле́ну Бук, лен, льо́ну Джу; ле́нта Ку, ли́нта, буйни́ста ли́нта Хл, ле́нчы Ти; льуце́рка Ку, л-у віроблья(е́)йут Ку; мандибу́рка, беру́т мандибу́рку, або бу́льбу Гор; барабо́лы мета́ти (копа́ти) Си, Кол; бураки́ мета́ти Си, Кол; ріпа, -и (= картопля) Л, ріпу дра́ти Л; ове́с За, віўси́ Бі-О; огіркьи́(е́) Л; про́со, по́льат п. Тов; пшени́цы сье... Ку, За, пше(и)ни́цьу Л; со(у)ло́ма: с. йа́шна Б, (ячмінна); со́нішник, до с-у Б; фасо́лы чо́рні — бандо́лье Бі-О, фасу́лы Б, Ош, Бо, Хр, Кіц, Ти, Біль.-З, Ду; ци(е)бу́лы За; йачмі́нь За, йачмена́ Бі-О.

4. Весілля, забави:

віно́к Рос, Б, Де, Бі-О, Лю, Тр; про́сьет до вінка́ Рос, віно́к увйу́т Б, з бе(и)рві́нку ро́бйе віно́к Де, віт(д) полу́днье ши́йут віно́к молоді́й Де, пішла́ в вінку́ до сьльу́бу Бі-О, на со(у)ломйе́нцы йему́ віно́к золоти́т і дайе́ йе(і)му́ соро́чку Ч-П; вінкьи́(е́) М, Ч-П, Пе, Бе-Н; ши́йут вінкьи́(е́) Ч-П, М, Пе, два́цьіть льуде́й іде́ до вінкі́ў Ч-П, вінкьи́(е́) стойа́т на хлыбу́ прошчье́вім, та́то й ма́ма беру́т ты вінкьи́(е́) М, вінкьи́(е́) ши́ли дыўча́та і хло́пцы М; ве́чером вінкьи́(е́) Бе-Н, віно́к — барві́нок Бук; віно́к вйу́т; вінкье́ ви́ти Ти; плиту́т вінкьи́ і співа́ют свашкьи́; в Залі С, Печарні, Касперівцях, Дзвинячі: „зачина́йницы”.

Вінчатися:

йак сьі звінча́йет, іду́т ра́зом Ч-П, а де сьі росхо́дьет, пйу́т ситу́ і йідье́т колачье́ Ч-П, вінча́йут сье Лю.

Весільні дії:

коровайі́, корова́й Ош, Хр, Бук, корогва́й Л, Лю, Бе-Н, Бі-О, Ч-П, Л; диву́н Іл, ма́ма молодо́го пече́ корогва́й Ч-П, з ко(у)рогва́йа́ Лю; коруўга́й За, короўга́й — хлыіп(б) з де́ревом окра́шеним чим хто хо́че(и) За; ко(у)ла́чи(е)н(и) ро́бйе(и) с то́го ко(у)рогвайа́ Лю, кола́чи(е)ни Л, Бі-О, Пе, Лю; віді́йди(е)н(и), перейі́ди(е)н(и) в Назірньі, сьльуп(б), до сьльу́бу Т, Ти; про́шьчье За, Бі-О, Ч-П, хлыіп прошьчьеви́й М, про́шьчье по сьльу́бі М; вве́чері йе заво́дини, ла́т(д)кайут хло́пцы і дыўчье́та з да́ўнихда́вен фа́йны пі́сны Лю; поса́г ро́бйет М; пе(и)ре(и)пі́й Л, пе(и)ри(е)п(и)ва́йут Ми, Л, Бе-Н, пе(и)ре(и)п(и)ва́йе Де; пропі́й Бі-О, Пе, Ми, Де, скла́т(д)ка За, Ч-П, (нема звичаю: пропою); гуськье́(и) Тр, про́шча Бук, прошьчьи Бук, про́шча на коверци́, коверцы Бук, поклын, с покло́ном Пе; квітка; гус-

кьé(и́); чіпльéйут квітку до де(и)ре(и)ўцьé, від по(у)лýднье ши́йут вінóк молодыи́; забáва тóго днье нази(е)вáйе сьи: гускьé(и́) Де; „коровáй" — хáшча, в кóго дыўка крáшча" Бо, Ош, Хр, коровáй, колачыí, лáткайут Ти; коси́цы; лáгодьет коси́цы — вінóк с цьвітыиў дльа молодóйі з барвінку М; lубóк Хр, Бо, Ош; дериўцé Б, Т, Тов, М, Лю, Ти, дер(и)ўцé рье(ä)дьé Т, лáгодьет дереўцé М, дереўцé в хльíбі заткнéне М, д. вибирáйут М, д. лишьéйут на фірі Лю, д. вби(е)рáйут Тов; дереўцé Ош, Хр, Бо; ги́(е)льце Л; зави(е)вáйло; зави(е)вáйут у фýст(т)ку, з. у плати́ну Б; зави́ванье(і) Бі-О; завивáюут ша(и)льінóвоў хусти́ноў, во(у)лосóвоў Лю, завивáйут Де, зави́вало Тр, завивáло Бук; покри́вало Т, Ош, Бо, Хр, покривáло Бук, турпáн Бук; завóди(е)ни, провóди(е)ни, припіи́ Тр, пропіи́ Бук, смійіни (4. дня) Бук; берýт сльуп; ксьонц дайýт йімý сльуп Ти; він жéнит сьі, вона віддайé сьі Ти.

Дарунки весільні: поўнéчка Т, с пóўноў, с поўнéчкойу Бук (келішок горілки), дрýшка дарýйе дрýжбі фусти́ну Лю; до пóче(и)сно(у)го дарýйе тельé, віўцьý Бе-Н; дайýт прьéди(е)во, мóток, мýсьет почьестувáти Бі-О; дарýйут пéршим рáзом грішми́, нáчы(и)нье ро(у)змайíте(и), баньечкьи́(é) М, не(и)сýт курýдзи, хльіп(б) М, дарýнок дывóчыи́ Пе; перепи(е)вáйе і дайé: курýдзи 'кіс, плати(е)ни́, по(у)лотнó Де; рантýх; він дайé рантýх Ч-П; перéмітку Ти; сорóчка; во(у)нá дайé йе(і)мý сорóчку Ч-П; він хóдит в двох сор(о)чкáх чéрес цылé весільé Ч-П; катáрка, кýчма сьльýбна, даўнó вжи́вана, те(и)пéр капельýх Пе; дáри Бук: ширинкьи́, платкьи́, рушникьи́ (на гólову) Бук; кньезь або молодии́ дарýйе молодý Ти.

Весільні символи:

сокьéра Л, За, Бі-О; скáчут чéрез сокьéру (крадки) За, Бі-О, Л; косá; заплé(и)сти кóсу, запlетýт бли́зькы Б, чéса(о)ло М, Лю; брат чéш(и) чéсалом М, зáўше(и) шчыіткоў до по(у)-вісма росчыíсуйут с шéрсти Лю; пóрційі з горіўкоў Бук; че(и)сни́к; шти́ри зуп(б)кьé(и́) че(и)сникý дрібóнького завивáйут... Лю, каньчýк Т, каньчукóм бйе Т; нагáйка; сьвіти́лка з нагáйкоў Вин; дыжá, ґыжá Л. ситá, пиýт ситý Ч-П, цнóту доноси́ти Бук.

Весільна гостина: сыдáйут: кньезь, кньеги́ны, рóдичі (своáки), бойáри, кньéзева свойáчка = сьвіти́лка, почьестýйут сье, набувáйут сье, поко(ун)нтетýйут сье Лю; витáйут Гр; о(у)рýдувати д ві(и)сыльý Ви, аби́сте(и) бýли рихтыíўны Ч-П, лáго-(у)дити сьі Ч- П, чьестýйе Де, Лю, гостьé Ро, гости́ти сьі Б; двáцыт бойáр увéчір прихóдьет на стыль-гости́ну Ч.-П.

Віно, посаг:

віно Ч-П, посáг М, Бук; скрúны, скрúньа Бук; кýфер Ти.

Весільна забава:

забавйéйут сы Л; на колáчини з. Л, забавйéти сы Рос, бáвйе си Б, набувáти си Б, набувáти сы Рос, вже-м сы̇ набýла Рос, набувáтис Т, віт полýдны до вéчыры набувáйут си Б, байувáти си Б. (Він запрошує собі гостей, а вона собі в Ти).

Весільний похід на Буковині:

Напереды ватажéla (старший дружба), бáтько, мáтка (весільні батьки), дрýгий дружба, moloдúй (або moloдá), сьвітúйука (або дрýжка), бояри, гóсты, кодáш (візник) на кінці — тропáют ногáми Бук; кодашéви Бук, на посáг сыдáти Бук; візирáла свóго рóду Бук.

Староста: Б, Де, М, Ч-П, За, Пе, Бе-Н; стáрости; пришлé стáрости Де, стáрости с палицьéма Б, підыт у стáрости за мéне(и) Ч-П; ци прийтú в стáрости? Прийдыт на злáг(о)ду; не приходыт, бо не(и) мáйе(і)мо чим весыльé робúти; відослаў (відмовив); ци ти хóче(и)ш ітú за сéго пáрубка; а ти хóчеш по ньý? — йа самúй. Приймáйу сы; дáйте шос більше(и); йа сы ни віддайý Ч-П, стáроста йедéн М; стáроста благ(о)словúт Пе, Бе-Н, стáросьты дадьé слóво, шо не(и) скасýйе ныхтó, йакбú хотыли відобрáти, то сьвіт(д)кьи(е) мýсье присыгáти, ныби си рахýйут сватú по словá Б, однóму сми прицьагáла, прицьáга Бук, стáроста Бук.

Свáха: множина свáхь(и)і; Б, Де, Ми, Ч-П, Бе-Н; свáха — молодого мама Де; свáхь(и)і шúйут вінкьé Ч-П, фіра с свáхами і між нúми дереўцé Ми, свáшечка, свáха Бук.

Сват: (загально) сват Бук, сватóве (пісня) Бук, сватú Ош, Хр, Бо.

Сьвітúлка: Б, Вин, Де, Лю; сьвітúлка — се(и)стрá молодóго Де, пéрва се(и)стрá або фамільйа Б; сьвітúлка з нагáйкоў Вин; сьвітúйука с сьвічкоў Де, кньéзева свойáчка — світúлка Лю, сьвітúйука Бук, Бо, Хр, Ош, Ваш; сьвітиўка Ти.

Сестра: се(и)стрá моло(у)дóго шúйе вінкьé(ú) з дыўчьéтами і хлóпцьеми Лю.

Гості: гóсьты, фамільйа, в(и)сыльны, рóдичы; с свойíми(е) гóстыіми Т, кумú — сьвітки при сьльýбі Б, рідна родинка Бук; весыльны Бук, пропíйчикьи Бук, пропíйцы Бук.

Музика: музúка; множина: музúкьи(і) Гор, Ч-П, Ми, Бе-Н, Т, до моло(у)дóйі з музúкоў Ми, музúка сы лишьúйе в хáты Бе-Н, з музúкоў Де; з музúками Т, музúкьи грáли Т.

Батьки: дьéды і мáма Де, ґьéґы і мáма За-П, бáтько і мáтка Бук, тáто і мáма Бі-О, хатны́ рóдичі Ч-П, тáто і мáмо Пе, тáто дóма благ(о)сло(у)вит Пе; прóсьет на благ(о)словéнство Бі-О; прóсимо вашéцы на благ(о)словéнье Б; при благ(о)словéньстві кланьéйут сы і цьулу́йут в руку та бйут головóў у руку Рос.

Свояки́: рóдичі іду́т на обзóрини Де; рóдичы сыдáйут за стіl Лю, хатны́ рóдичі — то батькы́, а свойакы́(é) то рóдичы.

Кухар, -ка: загальне: ку́харови тай кухари́сьі Бук.

Весілля: ве(и)сыльé Б, Ку, Рос; вісыльé Т, Ви, Лю; весыльé Л, За, М, Пе, Бе-Н, Де, Те; касу́йут ве(и)сыльé Рос; на ве(и)сыльу́ набувáйут си Б; кли́чут на ве(и)сыльé Лю; весыльé окрéмо Пе; йе весыльé вку́пі, а йе окрéмо Лю; весыльé на кóньах Те; на весыльé Б; весыльé те(и)пéр тримáйе дóбу, ко(у)ли́с тримáло три дни Де; весыльé два дни, ни́ны хóдет, зáўтра вже сьи кіньчьи́т Бе-Н, дог(о)вори́ти си до вісыльá, говóры о злагоды Ви; вони бу́дут жинити си Залі С, Заз, Кол, Си.

Просити на весілля:

Прóсьіт по се(и)лу́ Б; прóсьіт до вінкá Рос; кли́чут на вісыльé: „Аби́ сте бу́ли ласкáві до нас прийти́ ни́ны на завóди(е)ни, а зáўтра на вісільé" Лю; „Проси́ли дьéдье — нéні теи́ йа прóшу, аби́-сте ласкáв(і) на ве(и)сыльé" Б, Зби(е)рáйут у се(и)лó; іду́т проси́ти За; збирáйут в се(и)лó; одыгáйут в стрій ве(и)сы́льний Бі-О; віпраўйейут у се(и)лó, аби ішли́ проси́ти гóстей Ч-П; в се(и)лó віпраўйейут, лáт(д)кайут, с поклóном прихóдит М, посилáйут прошакá М; іду́т с поклóном Те; пішли́ з дво(у)мá дружкáми проси́ти Ми; ни́ны хóдьет (по се(и)лу́) Бе-Н; віпраўльéти в силó, прóсье: проси́ли вас ґьéґы, нéны і ми вас прóсим, аби́сти прийшли́ до нас на коровáй і вісыльé. Наперéд йе „зачинáйницы", потíм коровáй, вісыльé і гости́на Залі С, Печарна, Дзвиняч, Касперівці: „на зачинáйницу" прóсье окремо.

Молодий, молода, молоді:

кньезь Рос, Б, Т, За-П, Ви, Лю, Де, М, За, Бі-О, Ч-П, Бук, і на схід від Серету; кньезь ідé з дьéдьем Б, до кньéзьа кіи́кати на пропі́й Т, з кньéзе(и)м Рос; же(и)ни́х Рос, кньéзьови Ч-П; йак кньезь при́йде з свойéми гостьéми, дару́йе фусти́ну Лю; кньезь з дру́жбоў на кони́ Ми; кньезь; молоди́й, же(и)ни́х Ч-П, кньезь, молоди́й Лю, Ти; молоди́й купу́йе в братыі́ў Лю; —

кньеги́ны Рос, За-П, Т, Лю, М, Ч-П, Бі-О; дорíська кньеги́ны Тов, кньеги́нье За, Лю, Де, Б, кныги́ны Ябл, кньеги́ни (давальний однини) За; молодá Ма, Ти, Залі С; потóму всы до молодóйі, а потóму до кньéзье, потóму йі́дут по кныги́ньу

Бе-Н, з кньегинеў Т, кньёзы йідут на коньех, кньегины на фірі Бе-Н, кньезь і кньегинье а б о молодий з молодоў чьестуйе Де; кньезы з дружбами За-П, молодий, молода Бук, паны молода, паны молодойі Бук, рідко: кньагинья Бук; віданица (на схід від Серету за Дністром).

Дружка, дружба:

друшка Рос, Бе-Н, Хр, Ош, Бо; Залі С, Си, Кол, Заз; дружка За, з двома дружками Ми; дружба Рос, Ч-П, М, Бе-Н, з дружбоу Ми; дружби За, кньезь і дружби Ч-П, кньезь з одним дружбоу на коньех Ми, дружба, бойари Залі С, Си, Кол Заз; ватажела Бук (старший дружба), дружба Бук, дружечки Бук, дружки Бук.

Бояри:

бойари по молоду йідут М; двацыть бойар увечыр приходьет на стіль (гостину) Ч-П, до сьльубу бойари на переды пішкьи(і) з музикоў Ми, бойари Де, Ти; буйари — молодыш Ма, бойари молодыйі Бук; іду за брата до молодойі (боярин брата йде по молоду) Ти.

Вечерниці:

вечерницы, йак курудзи лупйе Тр, залупини Ти; вечерницы, на вечерницах Бук; ве(и)чырницы (в пилипіўку) Л, вечерницы Бі-О, Ти; віче(и)рницы Ч-П, музикьи(е) Ч-П, Тр, з музикоў Де, толока, на толоку скликаў; господар робит толоку Тр, Гр, Пи. Ходи в танец Л, на музику Гр, на музикье Л.

Забави:

деркан Л, деркана бавйет сы хлопцы Л; деркач Л, забава на привильу Л, (при вмерлій дитині); джурило Л; грайут джурила ґыўкьи(е) Л; дупак Л; забава на привильу Л, зверхы кладут мішок Рос; лубок Рос, Б; бавйет сы лубку Рос; лубок при ме(и)рци Ку; муцак Л; муцака ідут Л; млинок Л; забава на привильу Л; тане(и)ц Рос; буде тане(и)ц Рос.

Забави на привильу:

прочухан Бі-О, били сы прочухана Бі-О, „городуйе сы" грали Бі-О; вішуйу сы Бі-О, в Чорнім Потоці нема забав „на привильу".

Гостина:

кунте(и)т Л; квітка — забава Л; празник (в роковини) Л; храм, обіт Ти (храмове свято і гостина); привилье (після похорону) Л; ршчыньe (музика на христинах) Л, рішьчыньe Де, рстини, на рстинах Бе-Н; рішьчыньé робйе на христинах Де; забавйейут сье Де, набувати сьи Де, ршьчыньe За-П, ришьчыньé Тр, свальба Л; су(о)бітка (вечерниці) Рос; обід робйе

Де, голóсье Де; грýшка (забави після похорону) Ми, Лю, ідýт на грýшку пéрет пóхороном до мерцьé Лю; забáва при мерцú Бе-Н, пáльет скіпку Бе-Н, тáнцы Ч-П; прóсимо на кавáлок хлыíба Те, дайýт за простúбіг Те.

Роди танків:

коломúйка Л, За, таньцьýйе коломúйкы(и) Л, Ч-П, Тр, гуцýлка Л, Ч-П, Тр; верховúна Л; пóлька Л, таньцьýйут пóлькьи Л, Тр; гаркáн Л (самí хлóпцы таньцьýйут) Л, аркáн Тр; цигáнка За, фóстра таньцьýйут За; тáнец, на т. За; козáк Тр; чумакá таньцьýйут Тр; схóдьет сье на кукурýдзу, за тóлоку лýпйет Ч-П, лупíнникьи(і) Бі-О; знóсьет міткьú(é) і таньцьýйут Ч-П; гозміт в дáнец Бук, фáйно данцýйе Бук; сербúн, сербинá танцýйут Бук.

5. Н о ш а:

Байбарáк Л, Тов, За, М, Ми, Тр, (шитий зі шкіри) Де; бáсми (чорні хустини) Бук; бúнди Тов, биндú За, бúнда Бі-О, Ви, биндú Бі-О, Ч-П, бúнди За-П; більíзна Т; бльýска Л, б. під спіднúцеў; байýрка (пóйас) Бук, байерóк Ош, Хр, Бо; вальíвец (біла нитка) Рос, Бу, вловéц Ти; волóки, ремíньны, вóўньены Бі-О, За, вóлоки Бук, вýстаўкьи(і) Рос, в. низыíньны Рос, вýстаўкы Л; вýстаўкьи(е) в рýжы, в óчка, кри(е)вулькьú(é), гафтóваны Л, вýстаўкьи(е) вузéнькы За, вýстаўкьи(е) Ч-П, в. вуськыí, чóрны Ми, Те, про нидыíлы вустаўкье Бе-Н, Ти, вýстаўкьи За-П; вушьчьенкьú(é) (шнурочки під шию) Рос, вý(ó)шьчынкоў зашчынкáй ны Рос, вýшчьенкьи Бо, Хр, Ош; гуцульачкьú Бук (кожушки); ґьердáн Де, Ти, ґырдáн Ви; гáчы Де, За-П, Тр, Хі, гáчы Ви; гарасыíўка с кóца (з ниток) Рос; гóрботка, горботчúна Бук, гóрботка Ви, Хр, Бо, Біль З., Ду; гарднадльéма закладáйе сы кóсу Л; грéбінь за кóсами Л; дрібнúцы; косá в дрібнúцы, кыськú(é) Л; дзьубéнка в польíцьийана Те; дýди вішиты Л, д. вішúваны Ч-П, чóрны дýди М, дýди (майньшéти) Де, Ти; зáпаска Рос, М, Бо, Хр, Ош (с полотнá фартух), з зáпаскоў Рос, зáпаска Ми, За-П, запаськé Тр, Хі, Ісп, в запаскáх Де, зáпаска ззáду За-П; запе(и)рíзувати сы спіднúцеў, крáйкоў Л; замол(о)дúчуйе сы, завйéзуйе під бóроду фýс(т)ку Бі-О; завíй майе Гр, завивáйут, йак умрé Гр, завивáйут у платúну Б, завивáйут у фýстку Б, старí завивáйут сье Ч-П, пóпід бóроду Ч-П; зашьчынкáти Бі-О; здáрда (коралі з монетами) Бук, зґáрда Ош, Хр, Бо; зýпка Бі-О; капýзи Бук; кáбат Рос, Ч-П, к. з рукавáми Рос, кáбат про бýде(и)нь М, кабáтка; кáрби; перéмітку складáйут в к. Де; кáрби, тачьé(ä)йут дрібныí к. Де; катрáнье про міньáйника Лю (ган-

чір'я), Ош, Хр, Бо, Ти; катáрка (шьéпка с косúцеў) М; камізéлька; кáпцы з вóўни Бі-О, к. Лю, Те, Хі; капчурú Л, Ч-П; кáштик Б; кьéби (дві коси дрібно заплетені) Рос, кьéрпи (чуби на голові) Бук; кьептáр За, Ч-П, Ми, Бе-Н, Трі, кьептары́ За, Тр, Хі, кыіптáрь Бі-О, Ви, без кьептарá Ч-П, кьептáр с пóводами М, кьептары́ Де, кыіптáр Хр, Ош, Бо; капе(и)льу́х Ми, Бук, в капельу́сьі Бук; капу́за — старúй кыіпельу́х чóрний За-П, Те, Ви; кьи(і)пе(и)льу́х Б, в кьи(і)пе(и)льу́хах Б, кьепельу́х За, Лю, кьи(е)пе(и)льу́х Бі-О, кыіпельу́х Ч-П, Ви, За-П, кыіпильу́х; кьú(é)ти(е)цы (кінець крайки) Іл; кле(и)-пáнье з лúсыіў Ч-П, клапáны Ти; кы́чька, фу́стка з зáдноў кы́чькоў Гр; кóди (бинди) Бук; кóўньер; не було коўньéріў ві(и)-шиваних За, кóўнир Ви; коўткьú(é) Ми, За-П, Ти, коўточкьú(é) Бук; корáлы червóны, рьет(д)кьé, тальáри Бі-О, Ч-П, рьедóк, пúсаний, рьедóк корáлыіў Л, корáлы За, сорокыіўцы За, Бі-О, темны ко(у)рáлы М, Ми, корáлы, корáликьи(і) Бук; кору́нка Ти; коўпакьú Бук; косúцы Ми, Л, -цье М; ко(у)-жу́х За, Де, кожушúна Бі-О, кожу́х Ч-П, к. без рукавíў Бе-Н, у ко(у)жу́сьі Ви; косá втьéта Ч-П, дві кы́сочкьи(е) М; косá, зáмужны склáдайут в кыіскьú(е) За-П, кыіскьé Ви; крáйка Рос, Ч-П, зубчье(и)кóва к. Бі-О; кре(и)сáнье(і) (капелюх), крисáк Бі-О, (капелюх з шнурками); кривулькьú(é) = від ву́ставок до óбшиўкьи(і) — вúшиўка Рос; ку́чьма Бук; ку́ртка; ґу́р(т)кьé(и) с сукнá За, ґу́ртка Ч-П; лелы́тка Бук.

личакьú(é) = постолú Гр; лу́дина — одéжа Бе-Н, Тр, Лю; лу́ди(і)нье Лю, в лудíньу Лю, мальóванка, вíбила м-у на чóрну Гр; мóршьчыінье (ковнірчик) Ти; óбирка Б; óбшиўка Рос, Тр, óпшиўка біла збúрана, на ґу́дзик зашчíпле(и)на, або зашчыінкана полытúчкоў Л, опшиу́кьú(é) Ч-П, одéжа Л, о. до робóти: сорóчка, спіднúцье, фартушóк, фустúна малá, прóста, постолú, ону́чы Л; лу́дина на жéртцы Бе-Н; окрúйка Ви, óкрійка Ти; óпинка Т, Де, За-П, Іл, опинкьú(é) червоны Де; о. во(у)лычкóва Де, жінкьú(é) в опинкáх За-П; óпуд — старúй кіпельу́х на дошч За-П.

пацьóрке(и) Бі-О, Ч-П; пáзуха, на пáзусьі Рос, на пáзусьі ре(и)шы́тка Рос; панчóхьи(і) Л, М, п. пúсаны або білы М; пасóк За, Ви, паскьú Де, Тр, Хі; перéмітка За-П, Ти, Ош, Хр, Бо, переміткьú(é) вúйшли з мóди в Бі-О; перéмітку тримáйут на смерть Де; петáк (куртка) Рос, пе(и)тéк Тов, пете(и)чúна Тов, ку́ртка с старóйі пете(и)чúни Тов, петéк За, п. с клúньом За, пéтекьи(е) з клúньем нóсьет жінкьú(é) Бі-О, пéте(и)к с сукнá Ч-П, Бе-Н; пéрла Ч-П, білі п. М, Бук; піттичка Ви, Л; платúна,

зави́ла си в плати́ну Хл, платьенкье́(и́); пі́атье Т, пла́тье Тр, (білúзна) Хі; плеть(кь)інка Л, За, ґьерда́н Рос, пле(и)тынкьи́(е́ вузенькы бле(и)шьчынкьи́(е́) За; пле́чыка Ви, пле́ч(и)ка Бук, пі́еч(и)ка Бук, пі́еченка ши́йу Бук, пі́еч(и)ка гапту́йу Бук, пі́еч(і)кьи Бо, Хр, Ош, Біль. З, Ду; по́бокьи(е) ід ву́стау́кам Л, по́бок, -а; по́йас За-П, Тр, по́йес Рос, по́йас, п-ом плете(и)ним допе(и)різуйет сы М, по́йес віпле(и)те(и)ний Де, пойаси́ Тр, по́йіс Т; покри́вало Т; полыти́чка (гарас) Л, Рос, Бі-О, За-П, полытичкьи́(е) М; по́плыткьи (червона волічка на косах молодої) Ти; поп(о)йа́сни(е)к Хі (кожух з рукавами); поркыни́цы Ви, Ти, портыни́цы Т, по́верх портыни́ць Т, порткьи́(е́) Бі-О, Ч.-П, без поркыни́ц Ви; постоли́ Л, За, БІ-О, М, Хі, Хр, Бо, Ош; з ремінцьéма Бі-О, в постола́х Ч-П, в посто́лых М, посто́лье, постоли́ Пе, Ми, Те, постоі́и Бук; приміткьи́(е́) Гр, приміто́чны запаскьи́(е́) Гр, про́шиу́ка (ко́вньер ви́ложе(и)ний, Де, Тр, (стойа́чій коу́нірец) Ви; при́шви Л; прость(кь)е́нка Бі-О; пу(о)злы́тка Рос.

рантý х Т, Гр, Бі-О, За-П; ремі́нь (пояс із шкіри) Рос, ре(и)мі́нь Ч-П, Лю, Те, ре(и)ме́ны Те, Хі, ре́мінь За-П, Тр; рушни́к Бук (платок на голову); рука́у́, рукави́ Ви; ри(е)шы́тка на па́зусы Рос.

сарда́к Ми, Тр, Ти (чорний), в сардацы́ Ви, серда́к Де, сирдакьи́(е́) Ісп, сарда́к Бук, в сардачи́ны Бук; свидри́ Ч-П; самодыíршчина (ко(у)ру́нка) Де, віпле(и)те с-у Де; со(у)ро́чка, соро́чка Л, Бі-О, Бук, короткы сорочкье́(и́ ; до робо́ти в соро́цьцы, спідни́ци, фартушку́, фусти́ны Л, зрі́бна соро́чка За, соро́чка на-по́верха Ч-П, до́у́гі сорочкьи́(е́) с тонко́го Ч-П, доу́га с. М, сорочкьи́(е́) в спо́дны Ше, соро́чка цы́іла, не сто́че(и)на Де, соро́чка чы́са́лка, сьвіто́шна, зрі́бна, хлопйе́нка, мо́ршынка Тр, соро́чка Ви; си́льанка (до капелюха з пацьорок) Рос; сы́ра́к За-П; соломйе́нка Бі-О, Ч-П, с. с плє́тынкьи(і) або рижыі́у́кьи(і) Ч-П, сол(о)мйеникьи́(е́) Те; спідни́цы Гр, За, Ч-П, Іл, всье́кы спідни(е)цы́ Б, Хі, — спідни́ць Б, Те, спідни́цье Л, спідни́цы майе здоли́ни фальбанкьи́(е), підбі́й шчыі́точкоу́ Л, зби́рана спідни́цье Л, в спідницье́х зе(и)ле́них Ч-П, спідни́цы шальоно́ва — хмари́нка М, рісо́вана спідни́цы М, в спідницье́х Де, в спідни́цьых Тр; спо́дні Ч-П, в с.-ных М; стан Ви, стебныі́у́ка Де, Тр; сто́ншка Ро, стоншкьи́(е́), стоньчкьи́(е́) двоме(и)тро́ві Л, М, стончкьи́(е́) Ош, Бо, Хр, Ти; су́кнье дзеле́на М.

турпа́н (турба́н) Бук; тканкьи́(е́) Ч-П, (пле(и)тынкьи́(е́); та́шка (побережни́к ма́йе т-ку) Де, табі́у́ка, -кье(и́) (множ.) Хі, та́йстра Б, Кіц, Ти (торба).

ўну́чы, уну́чы, ўнучкьи́(е́) до чобі́т Гр, уну́чы Л, За, у. завива́йе в воло́кьи(е), воло́ками За, ону́чы Бі-О, у́плытка в жіно́к Бі-О.

черави́кы(и) Л, За, Лю, Хі, Бук, черави́чкьи Бук; чо́боти, чобі́т Ше, Ми, су́ваны чо́боти Гр, покьи́(е́)нули чо́боти За, жо́ўты чо́боти За-П; че́рес Пе, Те, чье́рес Ви.

фартухьи́(е́), запаскьи́(е́) Гр, фарту́х Ми, За-П, Ош, Бо, Хр; фартушо́к Гр, Л, М, фартушкье́ За, ф. темний, синий, чорний, дзеле́ний М; фе(и)з Кіц; фо́та, -и Бук, Ош, Хр, Бо, Ти; фо́ти і запаскьи́ (ззаду), фо́та і за́паска або фарту́х (спереду); у запаска́х Ти; фу́стка Те, фу́з(с)ка Гр, фусткьи́(е́): шальоно́ві, просьты, пйетьчве(и)рто́ві, під бор(о)доў завйезаны Л; фу́стка по молодицкий, тепер замо́тана За, фус(т)кьи́(е́) ружны, всье́кы Ч-П, в фустка́х Те, фу́стку Тр, фусти́на Ми.

холо́шны За, х. во́ўньены За, Пе, Ше, ЗаП.

цип(б) — кыне́ц пере́міткы Де; цыткье́ Ви.

шабе́та (дзьобе́нка) Ісп, шкали́та За-П, шаба́та Т, римі́нна Т; шпа́нка; під(д) кыскьи́(е́) кладут шпа́нку Л; шье́пка Ч-П, М, Ми, Пи, Хі і ша́пка, шьи́пка Ви; штани́ Пе; ши(е)ри́нка Бук; шма́тье Хі, Т; цурканки́ Бук (по коліна кептарі).

6. Ї ж а:

барабу́лі Б, Дж, Ку; барабу́льу Но; бу́льба Гр, барабу́льа Іл, манда́бурка Ку, мандибу́рку де́рти Тов, Бі-О, мандибу́ркьи вібрати Л, по́рпати картофльу Гв.-С; мандибу́рка М, За-П, мандибурка Ве-Н, Б, Ош, Хр, Бо; ріпа, ріпу де́рти, дра́ти, драў ріпу Л, За; ріпу шчу́пати Л, За, ріпа Бі-О, Ч-П, бу́рка Лю, дра́ти бу́рку Лю, барабо́лье і мандабу́рка Зам, барабу́рка Тр, барабу́льа цыла́, о́бе(и)рком, в лупи́ны, коло́чына з огырко́м Ви, пома́шьшына ольи́йем Ви, шква́рьками, смита́ноў, з ма́слом і цибу́леў Ви; біп М; боршьчь Нов, борщ Б, М, боршь барабу́лыний, заква́сне(и)ний дзе́ром (сирватка), кваснíми зеле́ними слиўками, чысо́м с кьі́сткоў свиньe̋чого мнье́са, або кусако́м солони́ни Ви, боршь фасу́льіний без або з бурака́ми, без або с кьі́сткоў Ви, боршь Бук; бри́ньдзі Нов, бри́ндзу Нов, бри́ндзу Тов, будженйцы Бі-О; буц, будз Л, підві́шуйе бу́дзіў Нов, буз Бук.

варьани́цы Бук; вечe̋ры (називний однини) Рос, вечe̋ра: куле́ша, молоко́, ка́шы Б; вечe̋рьу Бук; вечe̋рьа Бук; на вечe̋ри Бук; ве(и)чье́(ӓ)рьу Рос, пе́ред вечe̋роў Л; вино́ М, в. с све(и)рби́гузу М (дайе сы цына́мон, цуко́рійу, цитри́ну); ву́рґа, ву́рда Нов; смашна́ в. Нов; гаlушкьи́, гаlушо́к Бук; го́лупцы М, Ти, г. с капу́стьеного ли́стье Б, го́лупцы Ви, горыі́ўка Прі, М, го-

рыі́ўкы Нов, М, з горыі́ўкоў М, горы́лкьи Іл, горыі́ўка, горыі́ўчишче Бук, льітру горыі́ўкьи Бук; грибй Б; до́ра (паска) Бук; гру́тка ма́сла Гр, дзье́ма М, молоко́ з дзье́моў М; дзер, си́рватка Нов, Рос; йе́шницьа на смита́ны або на шква́рьках с куру́дзыіноў муко́ў Ви; йейе́шницы Ти; йе́йцы, йейе́ц Бук; же(ä)нти́цьа Л; же(ä)нти́цу Нов; за́тирка до молока́ Ч-П.

капу́ста Ч-П, Б, квасна́ к. Б; к. соло́тка зі смита́ноў, пома́шьшыіна ольі́йем Ви; ка́шы Б, ка́шы гото́вйет Л, ка́шу М, моłошна́ ка́ша Бук; киселй́цьа (джур) Ви, кисиłи́цеў Бук; кыісльє́к, кыіслыіку́ Ви; кльу́цкы Ку; книш Ви, Бук (весільний колач); когу́т; молоди́й к. в смита́ны с куру́дзыіноў муко́ў Ви; кола́чь Л, кола́ч Т; колачы́ Гр, кола́чь Ви, каłа́ч Бук, коłа́ч (весільний) Бук; коўбаса́ Ви; козье́ча сме(и)та́на Нов, с козье́чоў сме(и)та́ноў Нов; коржы́ пе(и)кли́ Ку; кру́пи ячмі́ньны або кукуру́дзьены Б; кра́пликы Ви, кре́пликьи с цибу́льоў, с пови́длами Б; куłе́шы, куле́ша Б, Ч-П, куłе́шу Нов, куле́шы на студе́ный воды́ Б, не хо́че(и) си копа́ти ли́жкоў Б, куле́шы М, Б, куле́ша з молоко́м Б, всьо с куле́шеў, куле́шьа Ви, з куле́шоў Ч-О; ку́рка с куле́шоў Б, ку́рочка на таре́лец Бук; куру́дзьені кру́пи з молоко́м М; ку́тьу до сте́лы, пше(и)ни́цьу Л.

лога́за Ти; мандибури́ник Ти; ма́ндрики (пироги з сира і кукурудзяної муки) Бук; мамаłи́ґа Бук; маłа́й Бук; Ку, Ти, мела́йна мука́ Ч-П; мати́на (зыільe) Ви; ма́чьенка (сир з молоком) М; ме(и)дыіу́ни́к, з ме(и)дыіу́ника́ми Рос; мнье́со Л, Рос, Ку, Ви, присма́же(и)не мнье́со М, свинье́чье мнье́со Ви; варе́не до на́чыінкы Ви; молоко́ Б, М, моłоко́ Нов, куле́ша з молоко́м Б, молоко́ с крупа́ми куру́дзыіними або ри́жом Ви.

обі́д ро́бйе Де, обі́д: ка́ша, молоко́, боршьч Б, обі́т (гостина) Ти; огиркьи́ кваше́ны Б.

пампу́шкьи(і) з о(у)льіі́йем Рос; па́ска, -и Бук, Ви, Хл, Т, Трі; пече́ны, хло́пска пече́ньа з мйа́са на пі́тпалцы Тов; пече́ньа (весільна) Бук; пере́пічка Б, Ви, Бук; пи(е)роги́ Л, М, Б, пироги́ с капу́сти Б, пи(е)роги́ тілько зі си́ром або бри́ндзеў Ви, пироги́ Бук, гре́чаньны пироги́, пироги́ Ти; пе́(й)во Л, пльа́цкьи(і) Тов; по́клаткы Ку, по́клаткыіў Пі, по́клад(т)ки (засмерджені яйці) Ти; прире(и)хтува́ти о(у)біт Ку, пририхтува́ти Рос; прйе́(й)тане моłоко́ Нов; ри́ба сира́ або пічье́на з ольі́йем, цибу́леў Ви; пу́пеза Б (кола́чикьи йак стру́цлы); пшени́цы (кутя) Б, пшини́цьа Ви, пшени́цу Бук (кутю), пшени́ца Бук.

риж Б, росі́ў капу́стьений намі́сть боршчу́ Б, росьі́льницьа — капусьньа́к с фасу́льами Ви, росі́л зі старо́го кугута́ або ку́ркы Ви.

слиўкьи́(é) Б, сма́жьанка = шква́рене мньéсо Ви; сир нéсли Гр, сир зі смита́ноў і кулéшоў Ви; стру́цны Ми, стру́цльі Гр, Бі-О, стру́це(и)нь, стру́цнье Бі-О; соло́ткье молокó Ви; студинéц Бук; (весільний), студинéц, студенéц Ти; сорви́цье (сіль) Л; спóминка з мньéсом М, с. с си́ром М; сьныда́нье = кулéша, мандибу́рка Б, шьныда́нье Ви; фасóльі Бі-О, М, фасу́льі, Б, Ви, Ти, Більче З, Ду; ф. цыльí, колóчыіні с салама́хоў і ольíйем, або в кава́лком мньéса, або зі шква́рками Ви; хльíб на різдвьéны сьвéта Ч-П, хльíб Б; чьир жи́тний = за́тирка М, чир Ти; чыісни́к Пе, зупкьé че(и)снику́ Лю, чиснóк, чыісни́к За-П, че(и)снóк Б; шква́рькьи(і) Ви; шопéны (фасоля з крупами) М, Б; шуше(и)ни́цы Б.

Овочі:

йа́блика, слиўкьé(и́), дрисли́ўцы, грушкьи́(é), ду́льі, гнил(и)чкьи́, веприни, пожи́чкьи(е), черéшны, ви́шны, морéльі За, йа́блука Де, Ти.

7. Пори року, місяці, дні:

восени́ Ч-П, йе такьí, шо піт(д)кьеда́йут в.; восени́ беру́т с пóлье Ч-П, йа́рмарок о пізны óсени, вóсе(и)ни (згнойíли) Л; зимóў Ч-П, гныи́й вóзьет зимóў саньми́ Ч-П; сегóдны, сегóдне, снóчи, вчьара Бук, сьогóдны; на вéсны Ч-П; на вéсны зачина́йут ора́ти Ч-П; стрітила си(е) зима́ з лíтом Бук; не(и)-дьíльа Бук, сьата́ н. Бук; поне(и)дьíлнок Л, понедьíўнок Бук; пйа́тница Бук, в пйа́тницу Бук; четвéр, жи́ўний четвéр Бук; льу́тий = козибрíд Бук; ма́рот Бук; бéрезень Бук; май, тра́вень Бук; шти́р(и) нидьíльі, ти́ж(д)ньі Бук; сьім день Бук; доба́ Бук; обíд Бук; вéчьір, завльа́ги Бук; опіўнычь Бук; дóсвіта, назóріх Бук; до схід сóньца Бук; мíсьіць нови́й Бук; стари́й мíсьіць Бук; квати́рьа мину́ла Бук; підпóўні Бук; до на́рьік дочьіка́ти Бук.

Закінчення

Цей діялектологічний опис оснований на праці в терені між 1919 та 1940 рр. Понад сто осель було предметом дослідження. Влаштовано теж кілька більших мандрівок для уточнення меж, починаючи ще з 1919 р. з бази Кам'янець Подільський і Могилів над Дністром в північному напрямі, а потім з бази Луг коло Делятина в 1930-1934 рр. в різних напрямах. Врешті в 1940 р. ведено дослідження з бази Росохач коло Гвіздця, Коломия,

Заболотів, Княже, Кути Старі, Кіцмань. В збірній ескпедиції брав участь студ. Мирослав Кисілевський як записувач. В часі еміґрації автор використав знайомство з різними буковинськими та басарабськими мовлянами, що служили йому за об'єкти.

Дослід відбувався різними засобами. Із багатьох сотень об'єктів, що несвідомо та свідомо причинились до обсервації явищ, найбільше прислужились цьому ділу: ПП. Юрко Савчук з Лугу, бл. п. Корнило Сербинський з Джурова, бл. п. Андрій Попенюк з Видинова, сім'я Кисілевських з Лугу, Княжа, Товмачика, Хлібичина Пільного, сім'я Величковських з Росохача, сім'я Крушельницьких з Назірної, Ананій і о. Михайло Тарнавецькі з Буковини, Наталія Петруняк з Тишковець, Богдан Ухач з Іваня Пустого, Евзевій Липецький з Буковини та інші.

Всім співробітникам та об'єктам щира подяка! Особлива подяка друкарні „Свобода" в Джерзі Ситі, Н. Дж. та її тех. керівникові Софронові Федеву за докладне виконання тяжкого складу.

В праці використано теж небагату літературу, а саме:

1. Г. Купчанко: Пѣсни буковинскаго народа, — Кіевъ 1875.

2. O. Kolberg: Pokucie. Kraków 1882-1889.

3. Етнографічні Збірники НТШ, особливо тт. 37-38.

4. В. Шухевич: Гуцульщина (в польському перекладі). Львів 1902.

5. І. Верхратський: Дещо до говору буковиньско-руского, Berlin 1908, Jagić Festschrift.

6. А. Яцимирскій: Описание говора г. Старой Ушицы Подольской губерніи. Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности, т. 94. 1916.

7. Б. Кобилянський: Гуцульський говір і його відношення до говору Покуття. Діял. Збірник. К. 1928.

8. Jan Janów. Z fonetyki gwar huculskich. Lwów 1927.

9. Г. Голоскевичъ. Говоръ Бодачевкы. Извѣстія Отд. Рус. Яз. XIV, 4, 1909.

10. Д-р І. Панькевич. Українські говори Підкарпатської Руси і сумежних областей. Прага 1938.

Частину цієї праці автор читав в Києві на з'їзді діялектологів у 1941 р. Про „Лексикальне багатство надпрутського говору" читано доповідь в Торонті (Канада) на науковій конференції НТШ та опісля видруковано її в „Гомоні України" з 1951 р., а в „Бюлетені К. В. НТШ" з 1952 р. подано з неї резюме. Про „Надпрутські ізоглоси" читано доповідь на засіданні Філологічної Секції НТШ в Нью Йорку 1951 р.

РЕЗЮМЕ

У праці подано діялектологічний опис одного із старих говорів української мови, що зосереджений в басейні середнього Прута між Делятином та околицею Могилева над Дністром. Він становить перехід між гуцульським та наддністрянським говорами і має два гнізда: в околиці Делятина та Снятина, що в дечому різняться між собою. Східнє гніздо виявляє багато гуцульських ізоглос. Автор обговорює особливості цього говору, зібравши багатий матеріял із 100 осель та визначує його межі на основі двократних збірних експедицій з 1934. з бази Росохач коло Гвіздця та Луг коло Делятина в 1940. Особливо ізолекси упорядковані тут за ситематикою: родина, виробництво, торгівля, хазяйські будинки й наряди, посуд, збіжжя, обряди, забави, гостина, ноша, їжа, пори року і т. д. Між ізофонами найважніші: підвищення а>е, і; йа>йе в назвуці; диспаляталізація с; ц, дз; паляталізація шиплячих; рь; середнє l; змішання ть—кь; дь—ґь; шьшь замість шч; си, сье; бірше... Між ізоморфемами: префікс: ві-; суфікс: -ье, -йе; -ішч-; розрізнювання твердих і м'яких іменникових основ; слівце: май; дієслівні закінчення, що походять з давніх часів; бих, сми, цес, тот, ид, зза, ади, шо, паратакса... Темпо говору енергійне, чим різниться замітно від гуцульської повільної вимови.

RESUMÉ

This article gives a scientific description of one of the old Ukrainian dialects, which is used in the basin of the middle Prut between Del'atyn and the neighborhood of Mohyliw on the Dnister. It forms a transition between the Hutsulian and Dnister dialects and has two foci, in the neighborhood of Del'atyn and Sn'atyn which differ in some points. The eastern focus shows many Hutsulian isoglosses. The author considers the peculiarities of this dialect on the basis of rich material from 100 settlements and shows its boundaries. The isolexes are specially arranged systematically; the family, production, trade, farm buildings and tools, pottery, grain, rites, amusements, hospitality, clothing, food, the seasons etc. Among the isophones the most important are: the development of -'a>-'e>-'i, ya>ye, the depalatalization of s, c, dz; the palatalization of sibilants; r', middle l; the confusion t'—k', d'—g'; sy, s'e, s'i for s'a, sh'sh' for schch; birshe for bil'she...

Among the isomorphemes the prefix vi; the suffix -'e, -ye; -ischch; the differenciation of hard and soft noun bases; verbal endings derived from past tenses; bykh, smy, may, ces, tot, yd, z-za, ady, sho; parataxis; the tempo of the dialect is more energetic as the tempo of the Hutsulian speech.

RESUMÉ

In der bevorstehenden Abhandlung wurde die dialektologische Beschreibung einer der alten ukrainischen Mundarten angegeben, welche im Bassin des mittleren Prut zwischen Deljatyn und der Umgegend von Mohyliv am Dnister gesprochen wird. Sie bildet einen Uebergang zwischen der Huzulischen und der Dnister- (Naddnistrjanskyj) Mundart und besteht aus zwei Gruppen: in der Gegend von Deljatyn und in der Gegend von Snjatyn, welche sich teilweise untereinander unterscheiden.

Der Verfasser bespricht die Merkwuerdigkeit dieser Mundart, auf Grund des reich gesammelten Materials aus 100 Ortschaften und bestimmt ihre Grenzen auf Grund der zweimaligen Forschungreisen und im 1934 aus Rosochacz bei Hwozdecj und Luh bei Deljatyn im 1940. Besonders die Isolexen sind hier systematisch geordnet, und zwar nach den folgenden Themen: — Familie, Erzeugung, Handel, Wirtschaftgebaeuden und Instrumente, Gefaesse, Getreide, Sitten, Spiele, Bewirtung, Trachten, Speisen, Jahreszeiten etc. Die wichtigsten Isophonen: Erhebung des a zu e, i; ja zu je am Anfang, Dispalatalisierung der s, c, dz; Palatalisierung der Zischlaute; r' (weiches), l (mittleres); Lautverschiebung der t'—k', d'—g'; schsch fuer schtsch; sy, s'e; birsche; die wichtigsten Isomorphen: Preafix wi-, Suffix -'d, -je; -ischtsch-; die Unterscheidung der harten und weichen Substantivstaemme; das Wort: maj; die Verbalendungen, welche aus den alten Zeiten stammen; bych, smy, ces, tot, yd, zza, scho, Parataxis. Das Tempo der Ausuprache ist energievoll, wodurch sich diese Mundart von der langsamen huzulischen Aussprache besonders unterscheidet.

Д-р Марія Пшеп'юрська-Овгаренко

НА ПОГРАНИЧЧЯХ НАДСЯНСЬКОГО ГОВОРУ [1]

Вихідною точкою цієї праці є надсянський говір, якого опис оголошено друком.[2]

У згаданій монографії я не зовсім докладно вирішила деякі питання, головно ті, що в'яжуться з означенням приблизної південно-західньої границі [3] надсянського говору. З огляду на брак відповідного матеріялу я обмежилась тільки до загального окреслення, що „між надсянським, лемківським і бойківським говорами простягається смуга змішаних і перехідних говірок, на яких території стрічаються елементи цих сусідніх говорів".[4]

Докладніших даних про це нема теж у дотеперішній мовознавчій літературі, бо дослідники лемківського і бойківського говорів більше уваги присвячують означенню лемківсько-бойківської границі, а при обговорюванні північних меж цих говорів обмежуються тільки до загальників та схематичних ліній. Так напр. А. Княжинський, означуючи межі Бойківщини, сам підкреслює їх неточність і недокладність;[5] при тому найбільшою недокладністю Княжинського треба вважати те, що він при порівнюванні бойківського говору із сусідніми говорами на півночі бере до уваги тільки наддністрянські говори, та ані словом не згадує про існування надсянського говору.[6]

Подібно надто загально окреслює північну межу Бойківщини С. Рабіївна, означивши її приблизно ріками Стривігором і Дністром,[7] що теж має зв'язок власне з наддністрянським, а не надсянським говором.

Також ніхто з дослідників Лемківщини не присвятив спеціяльної уваги питанню лемківсько-надсянської мовної межі, хоч до висвітлення цього може причинитись подекуди спроба визначення східньої границі лемківського говору при допомозі декількох ізофон у праці польського лінґвіста З. Штібера, який стверджує, що на схід від цієї границі є вже перехідні говірки.[8] (Для надсянського говору мають значення південна й східня границя ствердіння —н' —т', — с' і північна границя вимови

кы, гы, хы). Загалом усі матеріяли дослідників Бойківщини й Лемківщини в північному напрямі відносяться найдальше до північної частини Сяніцького і Ліського повітів та до південної Самбірщини.[9]

У згаданій монографії про надсянський говір не дослідила я теж докладніше експансії ,,надсянських" мовних прикмет в південному і східньому напрямі і схрещення їх з прикметами інших говорів. Я взяла до уваги передусім його центральну частину, в якій з повною силою виступають усі його сутні прикмети. Вправді в різних місцях дослідила я також деякі пограничні говірки, але цей матеріял не давав ще докладного уявлення про характер найближчого оточення надсянського говору.

Беручи до уваги недотягнення щодо цього в моїй і інших працях, я присвятила свої діялектологічні студії в 1937-38-40 рр. дослідженню географічного поширення в південному й західньому напрямі деяких фонетичних, морфологічних і лексичних явищ, що їх уважала я сутніми для надсянського говору. При тій нагоді пощастило мені записати цілий ряд інших прикмет, що їх описую нижче. Деякі з них записала є зовсім випадково, не передбачаючи їх появи в різних говірках, тому й визначення їх географічного поширення не зовсім докладне.

Не вичерпую теж усіх фонетичних і морфологічних явищ пізнаних говірок, бо це не було метою моїх теренових дослідів.

Спис досліджених місцевостей в географічному порядку.

В Перемиському повіті: 1) Хирина, 2) Березка, 3) Бахів, 4) Іськаня, 5) Руське Село (Рус′ко Село, рускус′ан′ці,[10] 6) Павлокома (Пулукома, пулук′|імц′і), 7) Лубна, 8) Глідно, 9) Селиська, 10) Поруби, 11) Кінське, 12) Согорів Долішній,[11] 13) Добра Шляхетська; в Добромильському повіті: 14) Явірник Руський, 15) Липа, 16) Брижава, 17) Креців, 18 Ліщава Горішня, 19) Ліщавка, 20) Лімна, 21) Тростянець (Тріс′т′|аниц), 22) Грозева (Гр|оз′іва), 23) Войткова (В|от′кува), 24) Юркова, 25) Лісковатий, 26) Лопушниця, 27) Квасинина, 28) Мігова, 29) Княжипіль (Книж|ипіл′), 30) Ляцька (Л′|ец′ка), 31) Грабівниця, 32) Губичі, 33) Кропивник, 34) Папортно, 35) Ліщина, 36) Угники,[12] 37) Берендьовичи, 38) Риботичі, 39) Посада Риботицька, 40) Трійця, 41) Болозов Горішня; в Мостиському повіті: 42) Грушатичі, 43) Чішки, 44) Цвіржа, 45) Пакість, 46) Хлиплі, 47) Райтеревичі, 48) Макінів, 49) Волчищовичі, 50) Дмитровичі, 51) Долгомостиська, 52) Бортятин, 53) Хоросниця; в Самбірсь-

кому повіті: 54) Биличі, 55) Ляшки Муровані, 56) Городовичі, 57) Воютичі; в Рудецькому повіті: 58) Пиняни, 59) Купновичі; в Яворівському повіті: 60) Моранці, 61) Бунів, 62) Селиська; в Городецькому повіті: 63) Галичанів, 64) Добростани, 65) Страдч, 66) Мшана.

Крім цього деякі дані по окремих питаннях маю з місцевостей, в яких особисто не була. Від покійного проф. І. Зілинського маю декілька інформацій із сіл Березівського повіту: Вара, Володж, Яблониця, Руська, а від о. І. Чолача із села Ямна Долішня Добромильського повіту.

Відстань поміж дослідженими місцевостями не всюди однакова: від 4-ох до 20 клм., бо моєю метою не було докладно дослідити всі говірки тієї смуги, тільки виловити географічне поширення мовних явищ, які вважала я типовими для надсянського говору. Терен, на якому схрещуються риси сусідніх говорів, вимагав дослідження навіть безпосередньо сусідніх із собою говірок, і навпаки: там, де однородні явища повторювались більш-менш консеквентно, можна було допустити меншу докладність.

Кожну з говірок старалась я, по змозі, пізнати всебічно дорогою розмов, записування текстів і питальника, а при несприятливих умовинах намагалась принайменше сконстатувати існування поодиноких явищ, що послужили мені до клясифікації цих говірок.

Умови праці не були всюди однакові, тому й кількість об'єктів, яких мову досліджувала я, різна: від 1-7, через що й зібраний матеріял різнородний кількісно й якісно.

Пояснення скорочень.

Б. — Бахів, Берн. — Берендьовичі, Берз. — Березка, Бил. Биличі, Бол. Г. — Болозов Горішня, Борт. — Бортятин, Бриж. — Брижава, Бун. — Бунів, В. — Вара, Вол. — Володж, Войтк. — Войткова, Волч. — Волчищовичі, В. К. — Воля Крецівська, Воют. — Воютичі, Гал. — Галичанів, Гл. — Глідно, Гор. — Городовичі, Граб. — Грабівниця, Гроз. — Грозева, Груш. — Грушатичі, Губ. — Губичі, Дм. — Дмитровичі, Добр. Ш. — Добра Шляхетська, Добр. — Добростани, Длгм. — Долгомостиська, Іск. — Ісканя, Кв. — Квасинина, Кінс. — Кінське, Княж. — Княжипіль, Крец. — Крецiв, Кроп. — Кропивник, Купн. — Купновичі, Лип. — Липа, Лім. — Лімна, Ліск. — Лісковатий, Л. Г. — Ліщава Горішня, Ліщк. — Ліщавка, Ліщ. — Ліщини, Лоп. —

Лопушниця, Луб. — Лубна, Ляц. — Ляцька, Л. М. — Ляшки Муровані, Мак. — Макінів, Мор. — Моранці, Мш. — Мшана, Міг. — Мігова, Павл. — Павлокома, Пак. — Пакість, Пап. — Папортно, Пин. — Пиняни, Пор. — Поруби, П. Р. — Посада Риботицька, Райт. — Райтаревичі, Риб. — Риботичі, Р. С. — Руське Село, Сел. — Селиська (в Перем. повіті), Сел. яв. — Селиська) в Яворівському повіті), Сог. — Согорів Долішній, Тр. — Трійця, Трост. — Тростянець, Угн. — Угники, Хир. — Хирина, Хл. — Хлиплі, Хор. — Хоросниця, Цв. — Цвіржа, Ч. — Чішки, Юрк. — Юркова, Я. Р. — Яблониця Руська, Яв. — Явірник Руський, Ямн. — Ямна Долішня.

Пояснення фонетичних знаків.

З уваги на технічні трудноші запроваджую тут доволі спрощену фонетичну азбуку, яка не віддає аж надто докладно всіх звуків описуваних говірок.

Знак ê віддає незвичайно характеристичний звук надсянського говору і означає звужене е; знак ы означає категорію заднього и, знак ә редукований-голосний е, рідше и.

Риска над голосними позначає подовження, а знак õ, ã їх носовість: кãфіна. Короткий нескладовий „у" позначаю дужкою над буквою, — нескладове і та й — буквою й. Палялізацію приголосних позначаю знаком ʹ поруч приголосних. Крапка під приголосними означає несамостійні альвеолярні звуки і т. д. Знак ŋ означає загальноязикове н. Керуючись аргументами практичного характеру для означування наголосу вживаю вертикальну риску перед голосними: х|ата, р|иба. Знаком || позначаю чергування звуків або паралелізм форм, знаком > перехід звука в інший звук; < походження звука від іншого, старшого.

Фонетична азбука.

А, ã, б, в, г, ґ, д, дж, дз, е, ê, ә, ж, з, и, ы, і, й, к, л, м, н, ŋ, о, õ, п, р, с, т, у, ỹ, ў, ф, х, ц, ч, ш.

Скорочені граматичні терміни.

Дав. в. — давальний відмінок, жін. р. — жіночий рід, займ. звор. — займенник зворотний, знах. в. — знахідний відмінок,

кличн. в. — кличний відмінок, майб. ч. — майбунтій час, мин. ч. — минулий час, місц. в. — місцевий відмінок, множ. — множина, наз. в. — називний відмінок, наказ. сп. — наказовий спосіб, одн. — однина, орудн. в. — орудний відмінок, 1. ос. одн., 2. ос. одн. 3. ос. одн. — 1. особа однини, 2. особа однини, і т. д., 1. ос. мн., 2. ос. мн., 3. ос. мн. — 1. особа множини, 2. особа множини і т. д.; сер. р. — середній рід, тепер. ч. — теперішній час, умовн. сп. — умовний спосіб, чолов. р. — чоловічий рід.

ФОНЕТИКА

Вокалізм

З цілої низки мовних явищ, що виступають у цих сильно зрізничкованих говірках, я взяла до уваги головно ті, які, повторюючись у більшій кількості сусідніх із собою говірок, займають суцільний простір і через те до деякої міри можуть бути виразниками впливів даного говору.

У своїх дослідах я виходила із становища надсянського говору, тому передусім розглядала ті прикмети, які, на мою думку, є найсутніші для нього. Отже:

1) Рефлекс *і>і та *е>*ь>ê(і): руб|іті, піс|аті, с|івый, м|ілый, гуд|іна, діт|іна, вуз|іті, т|êплый, вêрб|а, д|êрəву, сêрп, ніс|и, зімл′|ê і т. д.

Щоб не повторюватися, обговорюючи вдруге ту саму річ, зазначу тут тільки, що опис цього явища і його звукову аналізу переведено в згадуваній вже праці про надсянський говір.[13] Там допроваджено ізофону повищого якища в південно-західньому напрямі найдальше до с. с. Брилинці й Тисова. Від цих двох місцевостей ізофона типу діт|іна, т|êплу (літерат.: дитина, тепло) звертається в північному напрямі й іде на північ від Хирини через половину Бахова (де являється вона тільки в одній, т. зв. „долішній" частині села), через половину Іскані (тут уже хитання: î||и, ê||е, але і<*і та ê<*е, *ь виступають щораз то рідше), на північ від Руського Села, через половину Павлокоми (і<*і та е<*ь, *е тут, подібно як в Іскані є вже щораз рідшою появою), на захід від Явірника, на захід від Кінського і на схід від Согорова.

Здавалося б, що ця прикмета, маючи опертя в близькому сусідстві польських говорів, повинна зрости тут на силі й засягнути більше простору в південно-західньому напрямі в порівнянні з центральною частиною надсяньского говору. Тим часом, як видно з опису, територія її поширення зменшується тут

до вузької смуги здовж річища Сяну, а її ширина не переходить тут простору двох-трьох сіл. Що більше, в тих селах, в яких воно являється, з повною силою виступає вона здебільшого тільки в рефлексах *і, бо рефлексом *е, *ь тут може бути ê||е, зате в ненаголошеній позиції на місці *е, *ь — тільки і.[14]

Приклади: й|істі, гул'|алі, танц'ув|алі, кус|іті, задус|іў, замкн|уті, сан|іц'а, жм|êн'а, в|êприк, з|êрку, || вин|ец, пуст|ел'а і т. д.; в ненаголошеній позиції: ні ніс|у, к|опіц, м|ісці, н|авіршник, сліз|а, сіб|ê (Луб.); р|усіни, ні зн|алі, ні худ|ілі, ні мові в|ыт'ігнуті, б|ылі, вун|і; дêн', нêс[1], цнê мі с'а, бул|êсніц'а (Гл.); худ|ілі ми, фсê мі то йест на м|ислі, з л'юдьм|і б|ылі, дêн', склêп || г в|ечир, ц|еркуў (Сог.), был'і, худ|іл'і, дзв|інік, м|усітс'а прац'ув|аті, м|усіті п|іті (мусите піти), вис'а нах|одіті, з ніх, чер|евікі, сан|іц'а, сêрп, з|êрку || зіл|êный, геў (Сел.), густ|інцім, спыт|атіса, віл|ік'ій, с'пів|алі, худ|іў, кіл'ум|êтры, ўув|êс, ф сіл|у, б|уді, пр|ыйді, ўут|êц, смêрт', пуст|êл'а (Хир.), што руб|іті, гл'|адаті, з|ачаліс'а будув|аті, зб|іжа, пухув|алі, він руб|іў, йід|ê, дê, ду с|êбі (Р. С.). В Іскані, що лежить безпосередньо над р. Сяном, як сказано вище, в більшості випадків и (<*і) та е (<*е, *ь): гуд|іна, пув|ид'іли, г|одитса, свар|или л'уди, зач|али, пузір|али, вз'алу, с'пів|али, н|едали; п|ерша, гм|ерла, прин|есла см|ерти || м|алі, б|ылі, м|ыслілі, трим|аті, пухув|аті; ê належить тут до спорадичних випадків: дêрəву.

В Павлокомі подібний розвиток описуваного явища: худ|ил, руб|ил, сл|иску, гад|али, ўуруб|ел', бер! (бери!), с|ынови, ў ўугн|и || м|аті з н|імі, дав|аті, ду н|êгу двад|êсца, л|азілі, л'|уді. Кінське, яке лежить на захід від Сяну, тільки в спорадичних випадках знає і<*і та ê(і)<*е, *ь, бо всюди вже и та е: ўупувід|али, х|одит, л'|уди, руд|ина, д'|іти, вун|и, нам|овила; зм|ерзни, пл|ечи, дес', ду н|егу || куп|ілам, дêс'.

В говірках на південь і захід від визначеної ізофони буває ще в деяких селах, що близько сусідують із вищезгаданими, спорадично і<*і та ê(і)<*е, *ь, зрештою всюди вже и та е (пор. долучену карту).

2) З інших фонетичних рис „надсянською" прикметою можна уважати ще явище: к'і, г'і, х'і (д'іўк'|і, с'н'іг'|і, гріх'|і),[15] що виступає у значній кількості описуваних говірок, замість літературного: ки, ги, хи, в різних граматичних категоріях, не зважаючи на місце наголосу.

Напр.: байк'|і, стр|іх'і, к'ін'с'кій, р|ітк'ій (Хир.), хлупак'|і, ў|огірк'і, к'|êпск'ій, шпіл'к'|і, пац'|орк'і, бугіŋк'|і, к'|інути, так'|ій.

Протилежним бігуном цього явища є групи кы, гы, хы, (д′івк|ы, с′ніг|ы, гріх|ы), що виступають у лемківському й бойківському говорах.

Як удалось мені ствердити, нема наглого скоку від к′і, г′і, х′і до кы, гы, хы, і саме на цій смузі є переходова стадія між одним і другим явищем у виді к′ê, х′ê, гê. Вищецитовані групи к′і, г′і, х′і, маючи опертя в близькому сусідстві польської мови, виступають у всіх говірках з рефлексом і<*і, е<*е, *ь, а крім цього посуваються ще значно дальше на південь. Про незвичайну експансивність цього явища свідчить те, що воно виступає у всіх місцевостях, де є групи к′ê, х′ê, гê (ніде не стрічала я говірки з виключно панівними групами к′ê, х′ê, гê), та появляється в місцевостях безпосередньо за ізофоною кы, гы, хы.[16]

Таке мішання двох типів утруднює повести виразну ізофону одного з них, тому на карті зазначую лінію, що відмежовує простір, на якому виступають тільки форми к′і, г′і, х′і. У всіх позиціях і всіх граматичних категоріях вона біжить на північ від Доброї Шляхетської, Ліщавки, Ліщави Горішньої, попри Трійцю, на північ від Ліщин, Губич до Грабівниці, на північ від Грушатич, на північ від Боленович, Хлипель, на захід від Волчищович, Хоросниці і Селиськ.

На південь і захід від тієї лінії є сполучення к′е, г′е, х′е, яких поява залежить від наголосу і граматичної форми.

Як сконстатувала я, групи к′ê, г′ê, х′ê виступають головно під наголосом і то здебільшого в іменниках: хробак′|ê, лышк′|ê, качк′|ê, шчидрачк′|ê (Добр. Ш.), байк′|ê, ск′|êба, сок′|êра (Крец.), книшк′|ê, паріпк′|ê, сок′|êра, грітк′|ê, хустк′ê, шіпк′|ê (Трост.), д′іўк|ê, шапк′|ê, в кêмс′ (Юрк.) і т. д.

В тих самих місцевостях в ненаголошеній позиції є сполучення к′і: гірн′|акі, к|аскі, кухар|ойн′к′і (Добр.), р|укі, муз|икі, картофл′|аникі (Лім.), чер|евикі, х|устi, граб|ал′никі, кісил|иц′а, р|окі (Войт.), вн|укі, м|укі (Юрк.), і т. д.

В прикметниках і займенниках є також сполучення к′і: — вел|ик′ій, добрй|ан′с′к′ій, п|ан′с′кій (Добр.), так|ій, вел|икій (Крец. Л. Г.), т′ашк′|ій, лихк′|ій (Лім.), гром|ац′кій.

Тільки в деяких говірках найдальше висунених в південно-східньому напрямі є в цих позиціях голосний и: р|ус′к′ий, п|ол′с′-кий, книжип|іл′с′кий, картофл′|аники (Юрк.), гром|ац′кий (Юрк., Міг., Ліск.).

Артикуляційне місце голосного „и" після задньоязикового приголосного не всюди однакове. Не раз акустично пригадує

воно категорію звука и, інколи категорію звука е, але через технічні труднощі передаю його тільки одним знаком ê. В обох випадках під впливом передньої артикуляції цих голосівок приголосний „к" пом'якшується.

Те саме, що про сполучення к'ê, можна сказати й про групу х'ê. Вона виступає в тих самих місцевостях і в тих самих граматичних категоріях, що і група к'ê.

Приклади: пастух'|ê, гріх'|ê, блох'|ê, || д|ух'і, т|ихій, роп|ухі.

Окремо треба поставити групу ги, в якій приголосний *Г* не є паляталізований, а в артикуляції голосного нема такого різничкування, як по К і Х. Крім цього сполучення ги вживається більш консеквентно, не зважаючи на місце наголосу: мог|ила, г|ину, пирог|и, н|оги, р|оги, дорог|ий, д|оугий.

Групи кы, гы, хы із заднім ы зустрічала я тільки в селі Лісковатий, що є вже виразною бойківською прикметою. Це явище виступає тут консеквентно в усіх позиціях: бьк|ы, шістк|ы, чир|евикы, вил|икый, л'ісков|ац'кый, гамир|иц'кый, тр|охы, х|ыбло, м|ухы, гріх|ы, г|ыну.

3) З попередніми прикметами в'яжеться явище розрізнювання *і та *ы. На місці *і тут майже в усіх говірках звичайно И переднього ряду середньо-високого піднесення, інколи з відтінком голосного е, головно під наголосом: ход|ити, нос|ити, ж|ити, род|ина, б|ити, кос|ити.

Рефлексом *ы у великій кількості говірок є звук заднього ряду високосереднього піднесення, який зовсім пригадує паралельний звук у надсянському говорі[17] і появляється в тих самих фонетичних умовах, значить передусім по губних, сонорних та в прикметникових закінченнях: быў (=був), мыў, в|ыпиў, м|ыслити, сын, дым, кур|ыту, коб|ыла, мал|ый, л|ышка (ложка), м|ытый, косм|атый.

Артикуляційне місце цього звука не всюди однакове: в деяких говірках воно пересувається більш до заду, приймаючи подекуди й лябіяльне забарвлення. Щоб не входити в надто великі детайлі, я не буду зупинюватись на подрібному описі різних відтінків цього ы в поодиноких селах. Згадаю тільки, що більш задня вимова ы панує головно в селах, що безпосередньо сусідують з польською мовою, або виказують споріднення з лемківським, чи бойківським говорами. Така вимова особливо замітна в селах Павлокома, Лубна, Добра Шляхетська, Кіньське, Воля Крецівська, Квасинина, Мігова.

Приклади: сыр, мыш, в|ыдала, в|ытагніш, заб|ыла, в|ыдусит, Пирим|ышл'а (Добр.), в|ышла, ґазд|ын'а, в|ыт'ала, шт|ыри,

(Міг.), син|и, в|ибрали, в|истарчит (Квас.), в|иратуваў, в|имн'а, л|иствы (Луб.). Тільки говірки на південному сході від ізоглос к'і, г'і, х'і та в||г, ф||х не розрізнюють *і та *ы. пор. карту).

4). Майже в усіх цих говірках послідовною і живою прикметою є т. зв. укання. Це явище переходу ненаголошеного о>у, знане в надсянському говорі, де є одною з основних прикмет,[18] тут найбільш консеквентне в говірках, близьких до надсянського говору, менш виразне в говірках з бойківськими впливами.

Приклади: дуждж|у, ни б|илу, пувід|али, пулув|иŋка, здур|овйа, вун|о ни й|ілу, к|авалук гур|оду, ўуд'ін'|а, пум|алу, ни б|илуса, в|идну, худ|или (Берз.), на гур|і, на руг|у, ж|олуп, кур|иту, пупір|ек (=поперек), с|ірута (Хир.) і т. д.

В переважаючій кількості говірок виступає тут також лябіялізована вимова *а* в дифтонгу — -аў, що можна завважити головно в часто вживаних формах минулого часу. Участь губ при артикуляції цього *а* є тут така виразна, що часто воно не тільки пригадує, а то і зливається зовсім з голосним о: мåў, дåў, брåў, вз'åў, вт'åў, фкрåў, дícт|аў, стуй|аў, чит|аў, || моў, доў, броў, вз'оў, фт'оў, трим|оў.

Така вимова особливо виразна в говірках сіл: Липа, Крецiв.

6) Цікаві висновки своїм географічним поширенням й способом вживання насуває явище зберігання *'а* з попереднім м'яким і шиплячим приголосним, а власне явище переходу 'а>'е. Щодо цього можна тут відрізнити 3 типи:

а) 'а д'ак, з'ать, пйат', з'|іл'а, ш|апка, час.

б) 'а||'е: з'ат'||з'ет', пйат'||пйет', час||ч'êс.

в) 'а>'е: з'ет', пйет', з'|іл'і, ш'êпка, ч'ес.

а) Значна частина прослiджених мною говірок зберігає *'а* і то в усіх позиціях, не зважаючи на місце наголосу, походження цього 'а і якість попереднього приголосного. Це передусім говірки, що сусідують з польською мовою і з лемківським та бойківським говорами.

Приклади: С'ан, б|анц'а, вйаз|ати, п|амйатам, віс'іл'|а, зб|іжа, т'|ашко, м|іс'ац, ж|ати, ўуд'ін'|а, пйат', йімн'|а, ст|айн'а (Хир); при чому спорадично являється займенник зворотний с'і || с'а, Берз.: зган'|ала, тот с'а нагл'|адаў, спрйа|ч-тис'а, вйаз|ати, ж|ати, п|амйатат, ч|асом, д'як|ова Мар|ис'а, здур|овйа, р|обйат, м|іс'ац, т'|ажко, с п|ол'а || спорадичного: нишч|ас'ц'е, дивітн|айц'і, д|êс'іт', штирд|ес'ц'і. Бах.: згадж|айіс'а, то с'а наз|иват ступн|иц'а. Іск.: земл'|а, міс'ц'|ами, ст|авйат, б|удуса буй|ала, х|од'ат, з|ачали, пйадис'|ат, к|он'ам (винятки: —

пйет′, нишч|ес′ц′а, б|ид′л′іта), Р. С.: рускус′|ан′ц′і, віс′іл′|а, зб|іжа, м|ыс′а с′мій|алі, піл д′н′а, з|акс′а пусправй|айі; Павл.: пйат′, С′ан, поган′|ал, с′імдис′|ат, сп|ыдниц′а, сулумн′|аный, ўуд′|ін′а, (винятки: д|êвіт′, д|êс′іт′, йідина|с′ц′і, двад|ес′ц′і, с′а||с′і), Луб.: зап|аласа, пйат′, бр|ат′а, зб|ыжа...

Майже в кожній місцевості, де зберігається ′*а*, трапляються ще винятки з: ′а>′е, переважно в тих самих словах, в яких появу ′е можна пояснювати обопільним сусідством м'якого приголосного і браком наголосу.

б) Між явищем зберігання ′а та явищем ′а>′е є перехідна смуга, що охоплює невелику кількість говірок, де ′а||′е: з′ат′, лімн′|ани, тил′|ата, шм|ат′а, вз′аў, привит|аўс′а, вз′али, т′|ашко, шіздіс′ат, зб|іжа, коман|иц′а, р|обл′ат, під′н′|аў, г|од′атс′а, кв|іт′а, гост|илис′а, д′|акуваў, д′іўч|ата, справл′|али || зач'|êла, спуд|обатс′і, він с′і п|итат, пй|ет′, д|êвіт′, д|êс′іт′, шч|ес′ц′а[19], — ш′|êпка, ж'|êба || жаба, пур'|едук, грітк′|ê, зач'|êлус′і, гус′ц′|етс′і ||гус′ц′|атс′і; пйат′, д|ес′ат′, підіс′ат, пул′|ован′а, л′|ач′и (лягти), вз′аў, вйаз|ати || ж'|еби, мач'|êти, пучіт|ок, с′і (Тр), з′ат′, тил′|а, с п|ол′а, глин|иц′а, звй|аска || пйет′, шч|ес′т′е, ліш-ч′|еўц′і, ж'|еба, пурй|едук, ч'ес, ч'|естка, кусарй|е, пучістув|аў, мідж|ê (межа), зб|іжі, дирж'|ек, прй|êжі, гр|уші і т. д.

Стріча двох мовних явищ на терені однієї говірки представляється доволі хаотично, бо часто одні й ті самі слова творяться раз з ′а, другий раз з ′е, як напр. у Лімній. Деінде знов можна завважити деяку правильність в тому, що одні слова творяться з ′а, другі з ′е. Так напр. у Тростянці ′е виступає по шиплячих та р, по інших м'яких ′а.

в) Чим далі на схід, тим більша кількість слів з ′е; аж вкінці це явище добуває собі повну перевагу над ′а. Консеквентний перехід ′а>′е занотувала я в говірках з впливами наддністрянського говору та, очевидно, в чисто наддністрянських говірках (порівняй карту!).

Тут ′е являється по м'яких і по шиплячих у всіх позиціях: л′|ец′ка, д′êкували, й|ейц′і, с′вй|ета, т′|емл′у, ч'ес, ш′|епка, ж'|еба, тил′|е, ўубіс′ц′|е, з′|іл′і, здур|овйі, віс′іл′|е с′і зач'|елу, молод′|ета, ўуган′|ела, пам|йетам, поч|іпчин′е, ўубаўл′|еў і т. д.

7) У деякій частині описуваних говірок *е>′у: — н′ус, привй|ус, фт′ук, л′ух (ліг), пл′уў (плів), пйук, привйуў, вйурх (<верг, кинув), с′ул, (від село), мн′ут, л′ут (мед, лід), т′утка (тітка).

Це явище переходової стадії в незавершеному ще процесі ікавізму, знане в деяких архаїчних говорах західньоукраїнсь-

кого діялекту, зокрема в західній частині Надсяння[20] і на цілій Лемківщині[21] за вийнятком найдальше висунених на захід сіл, де *е>и[22]. Маючи опертя в найближчому оточенні, виступає воно послідовно в частині описуваних говірок і являється навіть у місцевостях з деякими бойківськими впливами. Східня межа його поширення біжить більш-менш на схід від Тростянця, Трійці та Риботич. На захід від цієї лінії побіч форм типу -фт′ук — трапляються інколи форми типу -фт′ік, напр. прин′|ус, л′уг, мн′ут || фт′ік (Тр.), прин′|ус || прин′|іс (Трост.), л′ут, мн′ут, спйук, н′ус || фт′ік (Ямн.). На схід від визначеної лінії є тільки форми типу -фт′ік і тільки спорадично це явище виступає в деяких місцевостях у відокремленому слові т′утка, т′|уччині д′|іти (тетині діти).

8) *О>Ы.

В усіх описуваних говірках рефлекс *о>і: ніч, стіл, кін′, сіл′. Тільки в декількох місцевостях березівського повіту еволюція *о не дійшла до і, замість чого являється тут задній звук з лябіяльним забарвленням, який передаю наком ы. З цим явищем зустрілась я в селах: Павлокома (стыл, ныс, к′ыс′ц′, сыл′, кыт, выс′ім), Лубна і Глідно (Гл′ыдно, стыл, кын′, выр (=міх), ныш, жынка, снып, сп|ыдниц′а, п|ыду.

Подібно в деяких говірках надсянського (головно в с. Тернавка, де виступає зовсім ідентичний з вищеописаним звук[23]) і лемківського говору[24] *о не дійшло ще до і та є переходовою стадією в формі звуків ы або и.

8) У вокалізмі описуваних говірок на окрему увагу заслуговує явище секундарного повноголосу, яке я спостерегла в цілому ряді місцевостей у різних дієслівних формах: в інфінітиві, в тепер. і мин. часі, в дієпр. мин. часу. Напр. дер|ети, звир|ечи (=скинути, Угн..) вер|ечи, звер|ечи (Берн. Тр.), мер|ети, (Ліщ.), гвер|ечи (Іск.), завир|ечи (Лоп.), натир|ети (Л. Т.), дир|ети п|ірйа (Лип.), вер|ечи (Луб.), паравер|ечи; роздер|ели (Добр. Ш.), ўубдер|етый; „ж|омн′ір биў так′|ій ўубдир|етый", ўупир|ета (=оперта, Лім.); дир|е, гмир|е (3 ос. одн., Угн.), йа гмир|у (умру), „мама гмир|ут" (Лип.), йак ви ни натер|ете, ту най вун|и натир|ут (Л. Г.); навіть у іменнику: віт смер|ети м|ами (Добр. Ш.).

Як видно з цитованих форм, на виникнення цього явища склалися не тільки фонетичні, але й морфологічні чинники, головно в формах теперішнього часу.

Не передбачуючи появи тієї дуже цікавої мовної риси, в деяких місцевостях я записала її зовсім принагідно, а доклад-

ніше прослідила я її аж на наддністрянському пограниччі (порівняй карту).

9) У декількох місцевостях у південно-західній частині нашої смуги, в яких схрещуються надсянсько-лемківсько-бойківські мовні прикмети, завважила я підвищену, звужену вимову голосних О, Е, інколи й голосного А в наголошеній позиції. Липа: к|ун′і, на к|ун′ах, с|унци, ўубул|уна, г д|ума, чирв|уни, т|уму, заг|уна, під|уме (=підійме), на цм|унтари, пу ну (по неї), г|унит, мітл|ум, двум, ўуг|ін′, сук|інча, з г′|імби (обличчя); м|åма, захм|åрилосі; Добра Шлях.: к|уні, м|увйат, сул|умоў, д|умі (додому), мулук|ум, навіть у запозичених словах: кс′унц (кс′ўшка).

Із зіставлення прикладів можна зробити висновок, що на таку підвищену „напружену" вимову голосних під наголосом може мати вплив сусідство носових звуків, або голосних високого ряду (у, і). Одначе в цих самих говірках я нотувала випадки, в яких згадані підвищені голосні виступають також в оточенні інших приголосних: х|ouду, л|ouскіт, хл|oупці (Добр.), п|oутім, г|oулуўа, р|oугіў, ф п|oуруху, м|oуго (Сог.).

Ці звуки характеристичні не тільки підвищеною „напруженою" артикуляцією, але в порівнянні з іншими голосними вони виказують помітне здовження так, що часом викликають навіть враження дифтонгу. Тут, можливо, деяку ролю в появі описаних звуків міг відограти також акцентуаційний чинник.

Звужене ê в словах, знаних у значній кількості наших говірок: д|êвіт′, д|êс′іт′, нêс′ (сьогодні), н|êс′ка, є вислідом сусідства наступних м'яких звуків.[25]

10) Затрата інтервокального й в теперішньому часі дієслів мати, дати: йа маў, йа знаў.[26]

Ці замітні форми завважила я в сс. Павлокома („йа дз′іс′ маў ўуг|ен′"), Лубна („йа маў д′|іті"), Глідно („йа маў дун′к′|і"). Акустично ці форми роблять враження форм минулого часу, але різниця між одним і другим часом в тому, що в минулому часі є для кожного з родів окрема форма, в тепер. часі для всіх трьох родів тільки одна: м|аў йім, м|алам, але йа маў (=маю).

Цікаво, що розвиток цього явища обмежується цими двома дієсловами, в інших звичайні на цьому терені форми тепер. часу: г|адам, п|амйатам, але старше покоління вживає частіше форми знам, а не знаў.

Консонантизм

11) В консонантизмі на спеціяльну увагу заслуговує явище в||г, ф||х: в л′іс′і||г л′|іс′і, фпаў||хпаў.

Ця прикмета, що виступає в цілому Надсянні[27] (в надсянському говорі тільки місцями трапляються малі острівці, де нема цього явища) і Лемківщині,[28] тут, на терені описуваних говірок, займає значну частину простору, експандуючи далеко на південь і схід. Лінія її географічного поширення біжить на схід від Юркової, на північ від Ліщин, Грабівниці, Грушатич, на південь від Боленович, Волчищович, Дмитрович, на схід від Долгомостиськ і Бортятина.

Мішання в||г, ф||х виступає в назвуці в прийменниках і префіксах, не зважаючи на якість наступного приголосного та визначається великою силою і послідовністю в уживанні. Приклади: гд|ома, хпй|атниц′у, ф сіл|у, гмер (Хир.), гбр|ала, гвер (= кинув), г м|ени, гв|ечір, г нас, г л′|іс′і, фкраў, хпаў, х пот|ік (Лип.), х п|ойас, фч|ера, гв|ечир, хп|еріт і. т. д.

У деяких випадках можна говорити не тільки про в||г, ф>х, а радше про в>г, ф>х, що траляється найчастіше перед губними, як вислід дисимілятивного процесу: гмер, гм|ийу, гм|ійу, хпаў, хп|иўс′і, гв|ажаш (=уважаєш), гв|ашім л′|іс′і, г б|уд′і, хпй|ецу, хп|еріт, х п|оли, г б|оц′ц′і, х п|ысук, г в|ечир і т. п. Перед пливкими р, л, і носовими м, н також часто з'являються г і х на місці в, ф: г нас, г л′|ісі,, глап|иў; перед сичним с, з, натомість, уже частіше в, ф: ф сил′|і, ф сад|у, в зимл|и; перед задньоязиковими х на місці ф належить до рідших появ: хкр|аў, хкрйак (=в корч), а перед г, х є можливе тільки в і ф. Чим далі на південь і схід, тим більше тратить на силі описуване явище, аж вкінці заникає зовсім. В говірках на південний схід від визначеної лінії (ізоглоси) вимова **в** у прийменниках і префіксах відзначається менш енергійною артикуляцією так, що губо-зубне **в** переходить у губо-губне в, а власне в нескладотворне ў і то навіть у позиції перед глухими приголосними, що є зовсім незнане фонетичній системі надсянського говору (поза деякими спорадичними випадками). В наслідок слабої артикуляції нерідко можна завважити заник цього нескладотворного ў. Приклади: ў п|оли, ў л′|іс′і, ўкраў, ўт′|ік, ў сад′і (Лоп.), ў Книжип|оли, (ў)[29] Вил|икім (назва села), (ў) н|ашій чк|ол′і, (ў) л′|іс′і, (ў)мир|ати, (ў)м|ерла, (ў)н′ід′|іл′у (Лім.), ў йідн|ім сил|у так, а (ў) др|угім так, пан (ў)мер, він ўс′о забире, (ў)зим|і, (ў)л′|іт′і, йа ни м|ійу т|ого, він мер м|іс′ц′і, бул|ис′мо Самбур|і, (Райтар), б|ивим Пир|емишли (Груш.), бул|итми гр|уд′ух, чора з′|ілисмо с′ей (=весь) гур|ох і т. д.; залежні відмінки від займ. вес: с′|огу, с′ім|а.

Це явище лучиться з характером кожного білябіяльного в, головно при кінці складів, де часто заникає, напр. в прикметниках, утворених від назв місцевостей: булуз|іс′к′ій, вушчич|іс′кій, купн|іс′кій (= болозівський, волчищівський, купнівський).

12) У великій кількості описуваних говірок загальнопоширеною прикметою є диспаляталізація с, ц у прикметникових суфіксах — -ск-, -цк-,: п|ан′скій, л′|уцкій, що має своє опертя в надсянському і лемківському говорах.

Лінія поширення цього явища в порівнянні з ізголосою к′і, г′і, х′і, посувається дальше на південь і біжить на північ від Тростянця, Войткови, Квасинини, Кропивника, на північ від Губич, Грабівниці, Грушатич, Райтаревич, Хлипель, Макінева і на південь від Городка Ягайлонського. На північ від тієї лінії панують виключно форми з твердими с, ц: к′|епскій, р|ускій, зас′|ан′ск′ій, к|ін′скій, йавірн|ицкій, пирэм|иск′ій, добрійан′скій і т. д.

На південь від визначеної лінії є м'які с′, ц′ у групах -с′к-, -ц′к-. Спосіб уживання і географічне поширення цього явища є також одним з доказів, що тут маємо до діла з перехідними говірками. Отже подібно, як ки, ги, хи, групи -с′к-, -ц′к- — не охоплюють усіх граматичних категорій, тільки обмежуються деякими з них. Вони виступають головно в прикметникових суфіксах (п|ан′с′к′ій, хл|опс′к′ій), натомість в іменникових суфіксах приголосні с, ц є тільки тверді (п|асвиско, б|ул′биско).

Приклади: на К′|ін′с′кім, х побл|ис′к′ім сил′|і двірс′к|ой п|оли, п|ан′с′кой, хл|опс′кой п|оли (Добр), бір|ец′кій, с′іл′с′к|ій, л′|уц′ка н|апас′ц′ || па|йнск′і п|оли, лум|ен′скій л′|іс, край|ên′ска дор|ога (прикметник від назви Крайна), хл|опск′ій, л′|уцкій л′іс (Лім.), п|анц′кій л′іс, двірск′|ê п|оли, гром|ац′кій л′іс (Трост.), тріс′ц′ан|ец′кий, к′êпс′кій, п|ол′с′кий, двірс′к|ê, хл|опс′к′е п|оли || п|асвиско (Юрк.), квасын|ын′с′кійі пол′|а, п|ан′ц′койе п|оли (Квас.), л′іасков|ац′кый, гамир|ыц′кий, грум|ац′кый, сл|ис′ко (Ліск.), н′ім|ец′ка, бл|ис′ко, п|асвиско, хлопч|иско (Лоп.), квасин|ин′с′кого, два р|ин′с′ких (австрійський гріш), книжип|іл′с′кий (прикметник від назви „Книжипіль" || в|ойско (Міг.), Л′|ец′ка, л′іч|ин′с′кійі л′|уди, кроп|иўниц′кійі л′|уди (Ляц.), на віц′|іўс′к′ім ґр|ун′т′і, кроп|иўниц′койе п|оли, п|ан′с′кій л′іс || п|асвиска, двор|иска (Кроп.), г|убиц′койе, п|ол′с′койе п|оли, ц′іс|арс′к′ій ліс (Губ).

На північ від проведеної лінії поширення трапляються тільки спорадичні форми з м'якими -с′к-, -ц′к-, але вони обме-

жуються тільки появою у відокремлених словах: — бл|ис'ко, сл|ис'ко.

13). З повищою прикметою в'яжеться явище диспалятальізації визвучного -ц в словах: хл|опиц, п|алиц, горн|ец, що є панівним майже в усіх говірках нашої смуги. Тільки в двох найдальше висунених на південь говірках, в Лопушниці і Лісковатім, визвучні -ц є м'які: хл|опиц', горн|ец', п|алиц'.

14). Спорідненим з двома останніми прикметами є диспалятальізація визвучного -т в дієслівних формах 3 ос. одн. і мн.: х|одит, р|обит, пр|осит, в|озит, в|идит, х|од'ат (х|од'іт)[30], р|обйат (р|обйіт), н|ос'ат (н|ос'іт), в|оз'ат (в|оз'іт), в|ид'ат (в|ид'іт). Це явище є загальнопоширене не тільки тут, але в більшості говорів західньо-українського діялекту і нерідко дістається до мови пересічного галицького інтелігента.

15). Групи ч'а, ж'а, ш'а: ч'ас, ж'|аба, ш'|апка. М'якість ч', ж', ш' виступає тут перед а (у всіх інших позиціях ці приголосні вже ствердли) і являється на теренах, на яких зберігається 'а з попереднім м'яким. Одначе не в усіх місцевостях, де 'а, є групи ч'а, ж'а, ш'а з м'якими ч', ж' ш'. В говірках, що близькі до надсянського говору, є тільки ча, жа, ша з твердими шиплячими, а м'які приголосні в цих групах на півдні нашої смуги більш-менш рівнобіжно з групами к'ê, г'ê, х'ê та -с'к-, -ц'к-.

Цю прикмету занотувала я в селах: Добра Шлях., Ліщавка, Ліщава Горішня, Войткова, Юркова, Квасинина, Лісковатий, Лопушниця, Мігова (пор. карту).

Приклади: ч'ас, ч'|асто, звич'|ай, д'іўч'|ата, на поч'атк|у, ч'|аш'а, скінч'|ат, ж'|ати, ж'|аби, ш'|апка, ш'|абл'а, п|ерш'а, н|аш'а, д'іўч'|ат, кач'|а (=ткача), ж'|аба, зб|іж'а, ш'|апка (Крец.), кл|оч'а, т|отч'ас (=тоді) і т. д.

Звичайно всюди, де 'а>'е шиплячі в групах ч'е, ж'е, ш'е є також м'які, що є зовсім природне в говорах з 'а>'е, одначе тут на цьому терені ступінь м'якости шиплячих є сильніший, як напр. у центральній частині надсянського говору.

16). Годиться згадати ще про такі фонетичні явища, які вправді не дадуть охопитись виразними ізофонами, але в сусідніх говорах належать до важливих мовних рис, та про ті, що хоч являються відокремлено на малих острівцях, проте вони консеквентні в уживанні і ярко відмежовуються від цілого оточення.

До перших належить: брак т. зв. епентетичного л після губних: р|обйу, л'|убйу, д|ивйус'і. Це явище виступає в більшій частині наших говірок, подібно як і в надсянському, лемківсь-

кому та бойківському говорах. Тільки в кількох місцевостях на південному сході нашої смуги можна подибати форми: зр|обл′у, м|овл′у || зр|обйу, м|овйу (Трост.), т′|амл′у (Гроз.), б|авл′атс′і, вітпр|авл′ат, справл′|айут (Лім.), зр|обл′у, м|овл′у (Юрк.), м|овл′у, л′|убл′у, ст|авл′у (Ліск., Кроп.), б|авл′іт (Пап.), м|овл′у, л′|убл′у, потр|афл′у, ўуставл′|ели (Ліщ.), ўурубл′|ейі (Губ.).

Труднощі у визначенні ізофони описуваного явища лежать у тому, що в різних місцях на просторі з панівними формами р|обйу, л′|убйу трапляються говірки, в яких можна зустріти форми: р|обл′у, л′|бл′у (Сог.). І навпаки — у говірках, в яких виступає епент. л, інколи трапляються форми з браком цього л, що особливо послідовне в словах дирив|йаний, здор|овйа.

17). Подібно не можна докладно означити географічного поширення групи -с′ц′- (с′ц′ін|а, п|ос′ц′іл′, в м|іс′ц′і).

У більшій частині говірок панує тип с′ц′ін|а.

Явище типу с′т′ін|а із групою -с′т′- занотувала я в Добрій Шляхетській (л|ис′т′а, с′т′ін|а), в Ліщаві Гор. (Тріс′т′ан|ец), в Тростянці (г|ос′т′і, тис′т′|ове, с′т′ін|а, Тріс′т′|аниц), у Войтковій (г|ос′т′і), в Берендьовичах (с′т′ін|а, к′іс′т′, гіс′т′) та Посаді Риботицькій (с′т′ін|а).

18). В різних місцях тієї смуги виступає група -чк-<-шк- (чк|ола, чк|ода), як вислід асимілятивного процесу. Оце явище занотувала я в місцевостях: Лубна, Поруби, Кінське, Согорів, Добра Шлях., Креців, Воля Крецівська, Липа, Ліщава Горішня, Лімна, Тростянець, Грозена, Юркова, Квасинина, Лісковатий, Лопушниця, Мігова, Папортно.

Виходило б, що група -чк- виступає в говірках, близьких до лемківського і бойківського говору, не можу, на жаль, ствердити нічого певного про географічне поширення цього явища, не розпоряджаючи відповідним матеріялом до цього питання.[31]

19). Мовні явища, обмежені малими островами сіл, виступають головно на українсько-польському мовному пограниччі. Це між іншим: займ. пит. што (що дорогою асиміляції постав з *чьто) замість літературного -що-. Це явище виступає в селах: Іськаня (што ви гад|ате?, дешто), Руське Село (што руб|ілі), Лубна, Глідно (ні зн|алі мы, што руб|іті), Іздебки, Вара, Володж, Яблониця, Поруби (што гад|ате?), Кінське, Согорів (шт|ос′а з н′|огу ст|алу).[32]

20).В малій кількості говірок на українсько-польському пограниччі виступає визвучне -л замість літературного -ў у формах мин. часу: хпал, брал, гадал, поган′|ал, в|ид′іл, бил, роб|ил, ход|ил, пыш|ол, ш|олим (= я йшов); також у середині слова

перед твердим приголосним замість -ў- є -л-: ж|олтый, але: воўк[33], (усі приклади з Павл.); (хпал, был, ўужин|илс'а, вз'ал, прув|адил, вінс'а затурбув|ал, лиш|ил (Кінс.).

21). У говірках, в яких виступає звужена вимова голосних перед носовим (пор. Вокалізм, 9), виступає неменш цікаве явище розщіплення м'якого н перед деякими приголосними. В позиції перед щілинним приголосний н, затрачуючи елемент зімкнення, виділює м'якість в окремий звук, при якому або залишається носове забарвлення, або зникає зовсім. Приклади: м|ейншый, т|ыйшый (тонший) (Павл.), м|ейший, т|ойший (Добр. Ш., Луб.), ўуб|ойнску (Крец.), б|ойнску (Луб).

Перед африкатами і проривними приголосними виділюється також окремо елемент м'якости, але зімкнення не все заникає.

Напр.: с|ойнци, ф скрийн'ц'і, пшипйур|ойнка (перепілка), йур|ейнка, йайнко (Янько), Г|айнка (Ганька, Добр.), жинчаройн'кі, гулув|ойн'ка, гурів|ойн'ка.

Останні приклади можуть представляти перехідну стадію розвитку групи -н'к->-йк-.[34]

22). На окрему увагу заслуговує місце наголосу, яке в цілому ряді слів в говірках, що близько сусідують з польською мовою, перекидається на другий від кінця склад: в|ода (Хир., Берз., Лип.), г|ора (Сог., Павл.), ст|ара (Кінс., Добр. Ш.), прин|есі (Кінс.), сп|ечи, круч|ений (Добр. Ш.), п|іті (пити) (Сог., Сел., Іск.), ск|ура, с'а н|атри (Лип.), жн|іва, в|еду (Луб.). Інколи місце наголосу на третьому або четвертому від кінця складі всупереч літературному наголосові: з|ачаліс'а (Р. С.), в|елік'ій (Луб., Павл.), н|екшчена, н|е далі (Іск), п|амйатати (Іск). Рідше наголос перекидується на кінцевий склад: дуруг|ом, сухут|і (Луб.).

МОРФОЛОГІЯ

Подібно, як у фонетиці, так і в ділянці морфологічних явищ виступає цілий ряд форм, незнаних морфології літературної мови, з яких одні є архаїчними залишками з давніших станів розвитку мови, другі вислідом схрещення і взаємного впливу однієї відміни на другу.

Не буду по черзі докладно переходити цілої відміни поодиноких частин мови за загально прийнятим порядком систематики граматичних категорій і на перше місце вилучу передусім ті форми, що є типові для наших говірок, обіймають суцільний простір і через те дають відмежуватись окремими ізогло-

сами. Про деякі з них була вже мова у згадуваній монографії надсянського говору, інші — в порівнянні з надсянським говором є новою появою.

1. В значній кількості говірок виступають і визначаються великою живучістю форми орудн. в жін. р. одн. типу — том руком. Ізоморфема цього явища, подібно як і ціла низка вищеописаних ізофон, ділить смугу наших говірок на дві частини: північно-західню і південно-східню. Вона біжить на схід від Кінського, на північ від Доброї Шлях., Ліщавки, Ліщави Горішньої, Лімни, Ямни Долішньої, відки спрямовує в північному напрямі, лишаючи на сході Угники й Берендьовичі. На північний захід від тієї лінії загальновживаним у всіх говірках є закінчення орудн. в. жін. р. одн. — ом. Напр.: с так|ом б|абом, піт с′ц′ін|ом, з н′ом (Берз.) укр|аїн′ском м|овом, за ст|айн′ом (Хир.), ў|ос′ін′ом, х|устком (Р. С.), за хал|упом, за дур|огом, с|ол′ум (= сіллю, Павл.), к|ос′ц′ум, над млуц|арн′ум і т. д. Поширення цих форм і їх послідовне вживання в говірках нашої смуги має своє опертя в ідентичних формах частини надсянського[35] і лемківського.[36] Зрештою це явище появляється також поза межами Надсяння й Лемківщини у різних місцях західньо-українського діялекту і знане навіть подекуди на Поділлі. На південний схід від визначеної ізоглоси панують форми типу тоў рук|оў, зимл|еў, яких генеза в противенстві до попередніх форм, криється не в морфологічних, а в фонетичних чинниках.

Приклади: д′|іўкоў, систр|оў, м|атиреў, к|остеў, коман|ицеў, нид′і|леў, рук|оў, (Лоб.), м|амоў, хал|упоў, н|ашоў ґазд|инеў, стод|олоў, с|ілеў (сіллю), с′ц′ін|оў і т. д.

Цитовані форми знані також не тільки в південно-східній частині надсянського говору і в східній Лемківщині, але й у значній кількості західньо-українських говорів так, що інколи вкрадаються навіть до мови пересічних інтелігентів. Одначе вищенаведена лінія не розмежовує абсолютно докладно географічного поширення форм обох типів. Експансивними є форми типу том рук|ом, які в деяких говірках виступають рівнобіжно побіч тоў рук|оў (Крец. В. К.), в інших знову входять в ужиття серед молодого покоління. (Угн.).

Що більше, закінчення -ом в орудн. відм. одн. ж. р. має бути також на північ від містечка Лісько (сс. Гузелі та Янківці.[37]

2. У відміні іменника поминаю інші нелітературні форми, що знані не тільки в Надсянні, але й в інших західньо-українських говорах, як напр. закінч. орудн. в. одн. м'якої відміни імен-

ників чол., жін. і сер. р. -и: на кон|и, на зимл|и, в п|оли і ін.), а беру до уваги головно ті, яких географічне поширення можна чітко визначити.

Такою формою є закінчення давального й орудного відмінка в іменниках чол. роду -еви, -ем, після м'яких і шиплячих приголосних, кон|еви, кон|ем, ковал|еви, ковал|ем, гост|инцеви, гост|инцем, шеўц|еви, шеўвц|ем і т. п.

Приблизна схематична межа цього явища іде на схід від Тростянця, Ліщави Горішньої, на захід від Трійці, Посади Риботицької, Тисової на північ від Дроздович, на захід від Новосілок, Балич, на схід від Годинь, Соколі і Бунева.

Приклади: (Бах.). Васіл|еви, кун|еви, Васил|ем, ковал|ем, градл|ем. (Іск.) хлопциви, хл|опцим, гост|инцим, кусар|еві, кусар|ем, кун|еві, кун|ем, але стр|ужові[38] (Луб., Добр. Ш., Крец.) і т. д.

На південний схід від визначеної межі в тих самих відмінках за аналогією до твердої відміни панують уже в більшості форми: кон'|ови, кон'|ом, ковал'|ови, ковал'|ом.

Приклади: з дуждж|ом, тов|аришови, п|исарйови, кон'|ом, тов|аришом, п|исарйом (Лоб.), гост|ин'ц'ом, кон'|ови, с кон'|ом (Ліск.), з'|ат'уви, з'з'|ат'ум (Міг.), віц'|ови, віц'|ом, кун'|ови, кун'|ом (Угн.), густ|ин'ц'ом, хл|опц'уви, с хл|опц'ум (Кроп.), ўугн'|ови, ўугн'|ом (Ліщ.).

З повищими формами не йдуть рівнорядно іменники жін. і сер. роду з м'якими пнями. На просторі із формами типу ковал|еви, ковал|ем в орудн. відм. ж. р. виступає закінчення -ом як після твердих, так і після м'яких приголосних: з л'|ушн'ум, з млуц|арн'ум, к|ос'ц'ум, с|ол'ум, з н'ом, з б|апц'ом, с пшен|иц'ом (Луб., Кінс., Явір).

В говірках з формами типу тоў рук|оў після м'яких приголосних зберігається голосний е в закінченні орудн. в. одн.: з неў, к|остеў, с|ілеў, ґазд|инеў (Лоп. Ліск.), значить незгідно з іменниками чоловічого роду, в яких в ідентичних формах після м'яких в закінченні є голосний о, але в деяких говірках (Цв., Груш.) -о- із закінчення -ом експандує також на іменники жін. р.: зимл'|оў, сп|ідниц'оў. В інших знову (Хор., Добр. Ш., Стр.) вплив закінчення твердої відміни на м'яку зазначується тільки в орудн. в.: шиўц'|ом, ковал'|ом, під час коли в дав. в. зберігається закінчення м'яких пнів: ковал|еві, шиўц|еви. Консеквентне вживання останніх форм виступає в центральній і північній частині надсянського говору та на його південно-західньому погра-

киччі, де знаходить опертя в ідентичних формах лемківського говору.

В іменниках сер. р. типу жит'|а, кам|ін'а в орудн. в. одн. закінчення -ом всупереч формам імеників чол. р., в яких на тому просторі є закінчення -ем, напр. кам|ін'ум (Лип.), ж|ерд'ум, нас'|ін'ум (Павл.), т'|імн'ум, в|ымн'ум (Добр.), жит'|ом, ŷ|угл'|ум (Луб.).

3. В наз. в. множини в деяких говірках збереглися архаїчні закінчення -ове: ґазд|ове, старост|ове, дружб|ове (Іск.), дружб|ове (Берн.), д'ід|ове (П. Р.), с'вітк|ове (Ліщ.), брат|ове (Крец.), брат|ове, ґазд|ове, син|ове, кум|ове (Павл.). Одначе ці форми не є поширені, ані загально вживані. В деяких говірках вони виступають у щоденній мові (напр. в Павлокомі), в інших держаться тільки у весільних або інших обрядах, чи загалом в якихнебудь урочистих зворотах.

Навпаки на Лемківщині й Бойківщині, де зберігається більша кількість архаїзмів, повищі форми живі й послідовні. [39,40]

У всіх записаних говірках дуже послідовно зберігається архаїчний знах. в. множ. не тільки в іменниках, що означають живі предмети, але також в імениках, що означають особи чол. роду. Отже не тільки: пас|у кор|ови, в|иджу к|он'і, пил'н|уйу тил'|ата, але й: ж|ен'ц'і запрус|ила, ж|ен'ц'і напуй|іла, пуб|иŷ фс'і зл|од'ійі (Добр.). Мулуд|а ц'улув|ала буй|ари (Губ.), йа маŷ син|ы (Гл.), запх|аŷ фс'і д'іт'кі (чорти) ду мішк|а (П. Р.), хл|опц'і вбир|айутс'і за циг|ани (Войтк.).

На окрему увагу заслуговують форми род. в. множ. усіх іменників, бо саме в цьому відмінку чітко відзначається взаємний вплив поодиноких відмін. Найбільш експансивним є закінчення імеників чол. р., що заторкнуло своїм впливом інші відміни, отже: баб|іŷ, с|естріŷ, сл|езіŷ, нив|істіŷ, б|ул'біŷ, к|озіŷ, кур|овіŷ капуст|іŷ, м|овіŷ, с|еліŷ, п|ол'іŷ, в|едріŷ; а також: г|остіŷ, к|остіŷ, н|очіŷ.

Ці форми поширені на південно-східньому пограниччі надсянського говору. Поруч цього в деяких говірках можна завважити відворотний процес: зуб|ей, п|ал'ций, кор|алий (Пак.), ж|енций (Груш.), що є більше відокремленим явищем, боназагал усюди виступають загальноукраїнські форми: п|ал'ц'іŷ, ж|ен'ц'іŷ, а в іменниках -і- відміни галицькі форми: л'уд|ий, к|оний, гус|ий, миш|ий, гр|оший.

4. Орудн. в. множ. в переважаючій більшості має закінчення, як у літературній мові: -ами, -ми: син|ами, хат|ами, с|естрами,

слиз|ами, брат|ами || брат′м|и, гр|ішми, д′іт′м|и, двирм|и, чубіт′м|и, гус′м|и.

У великій кількості іменників з палятальними основами виступає закінчення -има (-іма): пал′ц|има || пал′ц′|êма (Купн., Мш.), г|орц′іма, н|ожиц′іма, г|ос′ц′іма || гіс′ц′м|и[41], д′н′|ема, косар′|êма, н|очіма, грабл′ема (Купн.), м|ишіма (Райт.), жин′ц′|ема, муж|ема (Дм.), м|іс′ц′іма (Долг.). В цілому ряді географічних назв з м'якими основами те саме закінчення: Л′ітар|евичима (<Райтаревичі), Хл|ипл′іма, К|упнувичіма, Ґм|итрувичіма, Вушч|ичувичіма (<Волчищовичі). З формального боку ці закінчення — це давні дуальні форми дав. і орудн. вв. жін. р. (бо ′а>′е>і з фукнціонального і семантичного — це вже звичайні форми множини.

5. Від форм літературної мови відбігають закінчення місц. в. множ. іменників з м'якими пнями -′ох по пол′|ох, на к|он′ух, в гр|уд′ух, л′|уд′ух(Лоп.), ф пшиниц′|ох, ф спідниц′|ох, по д′|іт′ох ў ўуч|ох, в г|ос′ц′ух, ж|ен′ц′ух, в н′|імц′ух, ф кунупл′|ох, на м|ежух; так само в геогр. назвах, закінчених на -ичі: в Гуродув|ичух, Вуйут|ичух, в М|істкувичух, Вушч|ен′ц′ух.[42] Поруч цього зберігаються ще закінчення -ех: ф к|онех, л′|удех, гр|удех (Берз.), ф с′|іних, гр|удих, л′|удих, гр|оших, к|оних (Добр. Ш., Павл., Лип.).

6. Майже в усіх говірках тієї смуги зберігається ще форма двоїни в наз. і знах. в. в сполученні з числівником 2-4, передовсім в іменниках жін. р., рідше в іменниках сер. р., в чол. р. цих форм зовсім немає. Приклади: дві руц′|і, три б|оц′ц′і, шт|ири кап|ус′ц′і, дві молод|ици(Цв., Хл., Райт., Бил., Воют., Волч., Дм., Долгм., Борт., Гал., Добр.,). В деяких говірках брак дуальних форм по задньоязикових: дві р|укі, н|оги, три дун′к|і || дві кап|ус′ц′і, три б|абі, кур|ові, м|или; сер. р. нема дуальних форм: дв|ойе й|аблук, тр|ойе вік′|ен, тр|ойе с|еліў (Пин., Купн., Мак., Пак., Груш., Бол. Г., Добр.). Консеквентні двоїнні форми в жін. і сер. р. тільки в говірках найближчих до надсянського говору.

7. У відміні прикметника звертає увагу архаїчна форма нестягненої прикметникової відміни в наз. і знах. в. одн. сер. р.: мал|ойе тил′|е, й|аройе ж|ито, н|ашойе сил|о.

Ці форми, подібно як і в надсянському говорі, знані тільки деякій частині говірок тієї смуги (Павл., Луб., Сог., Кінс., Риб., Пап., Кроп., Угн., Квас., Міг., Берн., Добр. Ш., Хир., Ліщ., Губ., Ляц., Граб., Груш.).

В решті говірок є уже стягнені форми: мал|е тил′|е, вил|ик′е п|оле і т. д.

З повищим явищем в'яжеться наз. в. множ., що має тут форми: так|ийі і мал|ыйі || мал|ы || мал|і, а навіть мал'|і.

В найбільшій кількості говірок панують архаїчні нестягнені форми напр.: б|іднийі л'|уди, вил|икійі сноп|и, д|обрийі д'|іти і т. д.

В малій кількості місцевостей виступають форми: дурн|ы л'|уди, б|ілы кун|опл'і, зім|овы, мал|ы д'|іти (Р. С., Бил., Ч.). Відокремлено виступають форми з пом'якшенням приголосного перед закінченням: так'|і мал'|і д'іти (Ліск.), б|іл'і г|уси, ч|ис'ц'і стол|и, тверд'|і стол|и, ч|ис'ц'і р|ук'і, тверд'|і, з'л'і л'|уди (Лоп.), або без пом'якшення приголосного: б|ідні, б|ілі, ч|исті (Гал., Добр., Мш., Стр.).

8. У відміні займенника в поодиноких його групах, подібно як і в більшості галицьких говорів, зберігається ще чимало архаїзмів, як енклітичні форми дав. і знах. (род.) в. жін. одн. особ. і звор. займ.: ми (мі), ти (ті), си (сі), му, (м)н'а, т'а, го: дай ми хл'|іба, йа ти дам, воз' н'а на пл|ечі, йа си закур|иў, дай му, ни бий го.

В орудн. в. цих займенників згідно з відміною іменника закінчення -ом або -оў, залежно від говіркового типу: мном, туб|ом, суб|ом, мноў, туб|оў, суб|оў, неў.

В займ. **він, вуна, вуно,** більшість відмінків відбігає від форм літературної мови. В род. і знах. зберігаються архаїчні форми в чол. р.: йіг|о, (де ненагол. е>і) н|егу, інколи н'|огу; в жін. р. спрощена форма йі, нейі, рідше н'|ойі, спорадично йій|о, в знах. в. теж спрощена форма йу, після приймен. н'у.

Вказівний займенник **той, та, то,** в говірках на південно-західньому пограниччі має редупліковані форми: тот, тут|а (але тільки в наз. в., в залежних відмінках редуплікація зникає), на південно-східньому пограниччі вже звичайні форми: той, та, то.

У деяких говірках, що сусідують з Бойківщиною і Лемківщиною виступає займенник: нон, нун|о, множ. нун|ы для вказування дальших предметів. Займенник означальний фс'ой, фс'а, фс'о в відмінюванні йде за аналогією до твердих основ не тільки в чол. р., але й в жін. р.: фс'|огу, фс'|ому, фс'|ойі і т. д. Крім нього в різних говірках запозичено з польської мови: — фш|иток (Добр. Ш., Кроп.), фш|иткі (П. Р.).

В заперечних займенниках частка заперечна з твердим н: ник (ніхто, Іск.), нихт|о (Л. Г.), фтім ник ни х|одит (Ліщ.), нихт|о са ду н'|ойі ни призн|оў (Лім.), нік мі ні пум|ых кус|іті (Луб.), нік ні й|іхаў (Явір), нич н'|іма (Іск.), нич ни х|очу (П. В.); никутр|ый (П. Р.).

9. Числівники в говірках, що не сусідують безпосередньо з польською мовою, в основному виглядають більш-менш так само, як у більшості галицьких говорів, замітні тільки різними фонетичними модифікаціями в обсягу голосних і приголосних звуків залежно від даного говіркового типу, в якому являється відповідний числівник.

Приклади: й|един, інколи ўуд|ен (Лоп.), два, дві, тры, шт|ыры, пйат′ || пйêт, шіс′ц′ || шыс′ц′[43], с′ім || с′ым, в|іс′ім || в|ыс′ым, д|êвіт′, д|êс′іт′ || д|евіт′, д|ес′іт′.

Від десяти вгору починається вже більша різноманітність. В говірках, де зберігаються українські назви для всіх числівників, є різниці в закінченні поодиноких числівників. Так напр. від 10-30 в частині говірок є затрата визвучного -т′, інколи зберігається цей приголосний: йідин|айц′і, дван|айц′і, трин|айц′і, дв|айц′і, тр|ийц′і || йідн|айц′іт′, дван|айц′іт′, дв|айц′іт′, тр|ийц′іт′. Від 50 вгору звичайні галицькі форми: підіс′|ат||підіс′ет, шіздіс′|ет, дивідіс′|ат || дивідіс′|ет; сто, дв|іста, тр|ыста, шт|ырыста, пйат′с|от (з м'яким т′ в числівнику пйат′), ш|іст′сот, т|ис′ач; тільки в с. Лопушниця — тисяча жін. р.: т|ис′ача, дві т|ис′ачі.

В говірках, що безпосередньо сусідують з польською мовою, в назвах числівників подібний розвиток явищ, як в говірках сіл Тарнавка і Полнятичі, описаних уже в монографії надсянського говору.[44] І тут також від 10 вгору або дослівно запозичені польські назви, або перероблено їх на український лад, напр.: йідин|ас′ц′а, дван|ас′ц′а, двад|ес′ц′а, трыд|ес′ц′а (Луб.), йідин|ас′ц′і, дван|ас′ц′і, ўус′імн|ас′ц′і, двад|ес′ц′і, трыд|ес′ц′і, штырд|ес′ц′і (Павл.). Почавши від 50 уже знов українські назви: пйадис′|ат, шийдіс′ат, с′імдис′ат, выс′імдис′ат, д|ивідис′ат (Луб.), пйадис′|ат, с′имдыс′ат, выс′імдис′ат, дивідис′ат (Павл.).

Порядкові числівники восновному творяться так само, як у літературній мові. Числ. тр|ет′ій місцями з м'якою основою (Ліщ.), інколи з твердою: тр|етий (Угн.). Порядкові числівники від шість і сім у частині говірок, — за західньоукраїнським діялектом, — мають форми ш|естий, с|емий, а в говірках на південно-східньому пограниччі знані здебільша форми ш|остий, с′|омий (пор. карту).

10. В категорії дієслівних явищ звертають на себе увагу передусім форми бути||бити (=ESSE) і залежні від них форми — буў, б|ула, б|уло, б|ули || бив, б|ила, б|или.

В надсянському говорі і на його пограниччях панують форми б|ити, биў, б|ила, б|или (згл. б|ыти, быў, б|ыла, б|ыло, залежно від фонетичних систем даних говірок.

Південно-східня межа поширення цього явища біжить на схід від Ляшок М., Гордович, Болозви Гор., на північ від Райтаревич, Хлипель, Макінева, на схід від Городка Ягайлонського і Галичанова. На південному сході від визначеної лінії вживаються вже форми бути, буў, була, було, були.

11. У дієвідміні в окрему групу входять дієслова з суфіксом -а- в дієйменнику, яких особові закінчення відбігають від форм літературної мови: г|адам,[45] г|адаш, г|адат, п|іткам,[46] п|іткаш, п|іткат, пузырам,[47] пуз|ыраш, пуз|ырат, п|амйатам, п|амйаташ, п|амйатат, сх|овам, сх|оваш, сх|оват, пузб|ирам, пузб|ираш, пузб|ират, пув|ідам, пув|ідаш, пув|ідат, п|адам, п|адаш, п|адат, л′|ігам, л′|ігаш, л′|ігат, с′п|івам, с′п|іваш, с′п|іват, наз|ивам, наз|иваш, наз|иват, ўуб|ертам, ўуб|ерташ, ўуб|ертат.

Такі самі форми панують у частині надсянського говору (головно в 3-ій ос. одн.), в лемківському та бойківському говорах, одначе тільки в обсягу однини всі ці говори згідні з нашими говірками. В множині наступає вже зрізничкування: надсянський говір має тут в першій і другій особі множини нестягнені форми: гад|айіму, гад|айіті, в бойківському стягнені: г|адаме, г|адате.

У говірках нашої смуги в першій особі множини існує контамінація обох форм, а саме основа зі стягненою формою, а закінчення таке, як у надсянському говорі: г|адамô, тр|имамô, гл′|адамô, сл|ухамô, с′п|івамô, ч|итамô, ш|укамô, розм|авйамô і т. д. В другій особі множини форми такі, як у бойківському: г|адате, тр|имате, гл′|адате, сл|ухате, с′пі|вате, ч|итате, ш|укате, розм|авйате і т. д. В третій ос. множ. у всіх трьох сусідніх говорах і в наших говірках нема контракції: гад|айут, трим|айут, гл|′адайут, с′пів|айут, чит|айут, шук|айут, рузмав|йайут.

В наслідок стягнення змінюються не тільки форми, але й місце наголосу в повищих дієсловах, що з суфікса переносяться на голосний кореня і залишається на ньому в усіх особах, за вийнятком третьої ос. множ.: ш|укам, п|итам, п|амйатам, сх|овам, зб|ирам, м|отам, але шук|айут, пит|айут, памйат|айут, схов|айут, с′пів|айут.

Усі вищенаведені форми знані передусім у західній частині описуваної смуги. На сході, де діють уже впливи наддністрянського говору, поширені звичайні загальноукраїнські форми: с′пів|айу, с′пів|айеш, с′пів|айе і т. д.

12. Дієслова не тільки зберігають деякі архаїчні явища, але й виявляють схрещення і взаємне впливання форм і фонетичні еволюції, дальше посунені, як у літературній мові. Так

напр. перехід ненаголошеного е>иᵉ спричинив змішання І. і ІІ. коньюґації, що особливо виразно виступає в 3. ос. множ. Форми х|од'іт, н|ос'іт, зрозумілі із фонетичного становища (тут 'а>'е (і), вплинули на третю особу множини дієслів першої коньюґації, головно тих, яких основа кінчається шиплячим приголосним: х|очіт, п|ишіт, кл|ичіт. Цей процес аналогії ще сильніше діє в зворотному напрямі: дієслова ІІ. коньюґації в 3. ос. множ. приймають закінчення дієслів І. коньюґації: спйут, б|авйутс'і, м|овйут, ж|урутс'і, к|урут, креч|ут. Проте ні перші, ні другі форми не є послідовно переведені та інколи навіть в межах тієї самої говірки виступають дублети: ж|урутс'і || ж|урітс'і, к|урут || к|уріт, ў|орут || ў|оріт.

13. Новиною із становища надсянського говору є поява в південносхідній частині описуваної смуги форм 1. ос. множ.: р|обим, ід|ем, б|удем, нес|ем, що переважають над формами із визвучним -о-.

14. Доволі різноманітний своїми формами є наказовий спосіб головно в тих говірках, що ближче сусідують з лемківським говором і польською мовою.

Найчастіше є тут форми з затратою закінчення типу бер!, нес'! Напр.: хот' си геў с'|істи (Іск.), пр|ынис'! вос'! бер! хот'! х|од'мо! (Павл.), бйей,[48] прин|êс', дрыв|а! Под'[49] ду м|êні (Луб.), нê руж мі (Гл.), в|ыкуп си! воз' н'а на пл|ечі! В|ыниз'мі на тут|у йал|ицу і там н'а привй|аш! П|от'ті геў! (Кінс.).

Інколи в деяких дієсловах замість літературного закінчення -и є закінчення -ий: бйей, пусмутр|ий (Іск.), пулуж|ый го на бік! йід|ий ду віц'|а[50] (Лип), худ|ий ду м|ени в|ывідый нас (Добр. Ш.), прийд|ій ду м|êні! Ід|ий ду м|іста (Сог.), ўубурун|ий нас! роб|ий (Л. Г.).

Визвучне -й у цих формах могло дістатись шляхом запозичення наказового способу типу дай! знай! кидай!

При тому є також закінчення з літературної мови: запит|ай! принис|и! Ход|и! (Риб.), дупумуж|и! сид|и (Ліщ. Угн., Риб., Губ., Трост.).

15. Минулий час у більшості випадків має архаїчні складні форми, так як назагал у всіх галицьких говорах: куп|ивім, (-лам), куп|ивіс (-лас), куп|илисмо, куп|илисте. Особові закінчення цих форм є рухомі і можуть сполучуватися з різними членами речення. Приклади: пус'|ійалам, пришл|ам (Берз.), д'іт|ий-ім так'|іх ні м|ала, на віс'іл'|умсі ні хп|ила, йа н'і зн|ала ім с'а див|ила, р|азим шла з Дуб|ецка (Іск.), пукуп|ілам хустк'|і зім|овы (Р. С.), вз'алам си хл'|іба, с'|ілам си трохи (Лип.), ку-

п|іламси хал|упу (Кінс.), т|аґім сл|ухаў, ни розум|івим, хт'|ілизмо, гад|ализмô (Лип.), ход|илизмô,[51] былисте, ци б|ылас, мі|с'ц'і? (Ліск.), гад|ализмô, прин|езлисмô (Трост.), йаґим мулуд|а б|ыла, худ|илизмо, худ|илисте, т|узмо б|ыли.

В деяких говірках є форми рівнорядні з повищими, в яких через затрату особових закінчень уживається відповідний займенник: йа пришл|а раз ду ц|игаŋкі, йу ми збир|али, ми сирп|ами ж|али (Берз.), ми пішл|и і ми там начув|али, ми с'а буй|али. В говірках в південно-східній частині нашої смуги подибуються форми: б|ууйам, й|іхаўйам, м|аўйам — для чол. р., а для жіночого роду — м|алайам, б|улайам. В інших особах вже звичайні для всіх цих говірок форми: м|авіс, м|алас, м|ализмо, м|алисте.

16. Так само, минулий час, умовний спосіб, має особові закінчення: хт'|іўбым, хт'|іўбыс, хт'|ілабым, хт'|лабыс, хт'|ілибысмо, хт'|ілибысте.

Частка би враз із закіченням може стояти перед або після дієслова: ўужин|иўбымс'і з неў, або: йа бымс'і з неў ўужин|иў.

17. Майбутній час твориться з допоміжного дієслова і дієприкметника мин. часу: б|удус'а буй|ала, ни б|удус'а смутр|ила (Іск.), б|уду с'п|івал, б|удиш поган'|ал (Павл.), б|удимо в|или він|ец, шо б|удиш рôб|иў (Лип.), б|удус'а плигл|а[52] (Добр. Ш.), йа с'а б|уду м|одлила, т|ераз б|удут кунич|і[53] кус|ілі, він с'а ни б|уди ўугл'ад|ал (Кінс.), хто б|уді мулут|іў? йа ни б|уду сп|ала (Сог.), ни б|удимо гад|ати (Угн.).

18. Менше уваги присвятила я дослідженню незмінних частин мови, бо в цій ділянці описувані говірки виказують багато схожого з надсянським говором.

Одним із найбільш улюблених прислівникових суфіксів є, подібно як у великій кількості галицьких говорів, суфікс -ка, к'і, рідше -ака: тип|ерка || тип|ерк'і, т|ерака, т|амака, не|с'ка (П. Р., Ямн.), н|ес'к'і (Угн. Ліск.), || нêс'ка (Добр. Ш., Явір., Лоп., Ліщк., Лип., Гроз., Сог.) || н|êс'к'і (Крец. Ліщ., Губ.,), дн|ес'ка (Л. Г.). Цей часовий прислівник має тут ще форми: днêс' (Берн), нêс' (Міг., Губ.), нес' (Іск., Бриж.).

Поширений є також суфікс -ай || -ий в місцевих прислівниках: куд|ай, куд|ий, фс'ад|ивай, туд|ивай (Берз.), нун|ий („Підети нун|ий") (Лоп.), в|іттий (П. Р.). Останній прислівник місцями може мати також літературну форму: віт'т'|іл' (Бриж.). Із таким самим суфіксом виступає в деяких говірках прислівник в|ітк'іл' (Бриж.). Заперечні прислівники мають тверде **н** в частці заперечній[54]: ниди (= ніде, Павл., Лип.), н|иґди (Губ., Міг. і ін).

В говірках, що виказують деякі лемківські риси і близько сусідують з польською мовою, виступає прислівник геў (= тут, сюди): геў ним|а т|огу (Берз.), хот′ геў! (Іск.).

В тих говірках є теж велика кількість прислівників, дослівно запозичених з польської мови або перероблених на український лад. Приклади: т|ерас (Гл., Берз., Хир.), н′|іма (Іск., Явір.), тыш (= також) (Іск.), при|нтко (=скоро) (Павл.), пй|екні (Берез. та ін.), барц (= дуже) Іск. Берз., Лім., Лип., Кінс.). Деякі польонізми поширені загально: йуш, вй|енци, ду|жу, д|ужи.

Подібно як у надсянському говорі, велика кількість прислівників кінчається на -і: кр|ас′н′і, л|ад′н′і, д|ивн′і, а навіть д|обрі. В прислівнику д|омі („прий|іхали д|омі″ — Сог., Крец.) закінчення -і відмінкового походження.

Прислівник торік має тут форми таґрік (Іск., Гл.) || тиґрік (Лип.).

Загальновживаний прислівник зноўс′ замітний часткою -с′.

Прислівник — треба — має тут загальновживану форму — тра.

Як у надсянському говорі, нема тут прийменника „через", якого функцію виконує прийменник „без", що виступає в значенні „без" і„через": під|еж биз м|ени, під|ети биз дур|огу (біз дур|огу || піз дур|огу || бриз дур|огу) (Берез.) || приз дур|огу (Бриж.).

Прийменник к зустріла я тільки в одному селі: іди ґ д′|ідуви (Ліск).

Про інші незмінні частини мови (сполучник, вигук, частку) не доводиться багато говорити тому, що вони такі самі, як у надсянському говорі.

Як це часто буває в українських говорах, дуже улюбленим сполучником є сполучник і: „І так хлоп забр|аўс′і і піш|оў д|алі і заш|оў він ду йедн|угу сил|а і пр|осит він с′і на н′іч" (П. Р.), „він ш|абл′у маў при с|обі і зач′|аў б|итис′а з н|ими і поб|иў фс′і йидин|айц′і і найст|аршый зіст|аўс′а с кл′уч′|ами і той с′а в|ыпросиў віт см|ерти в н|егу і р|азум б|ыли д|оўший час (Добр. Ш.).

Як у надсянському говорі, сполучником висказовим замість літературного щ о, є сполучник ж и, який виступає також у функції відносного займенника: „Д|іти вітпувід|айут, жи йід|ут суб|і дез′ жит′|а гл′|адати″ (Кінс.). „Тут|а хал|упа, жи при дур|озі". Цей сполучник може також бути сполучником наслідковим: „Він с′і зажур|иў, жи ни хт′іў й|істи".

Сполучник ж и б и виступає у функції сполучника бажального, висказового і намірового: „Ж|ибис ни дучик|аў ду р|ана",

„б|ідний пр|осит, ж|иби му буг|ач даў вод|и п|ити", „п|іду ду сус'|ітк'і, жиби ми д|ала серп." Причиновий сполучник б|есту або бристут|о (Берез.): „Він б|есту пуй|іхаў ду міста", „бристут|о хл'іб быў ф|айний".

ЛЕКСИКА

Лексичний матеріял, зібраний у цих говірках, якісно доволі нерівномірний. У групі сіл (числом 40), досліджуваних в рр. 1937-1938, я звертала увагу передусім на фонетичні та морфологічні прикмети, а лексичні явища виловлювала більш принагідно. Тут серед цих говірок докладніше, з допомогою окремого запитальника дослідила я лексику сс. Лімна і Лопушниця. Натомість у говірках на південно-східньому пограниччі (усіх 26), досліджених у 1940 р., лексиці присвятила я неменше уваги, як фонетиці та морфології. Тут словесний матеріял збирала я з допомогою запитальника, що обіймав поверх 500 питань, яких метою було дослідити поширення слів з господарської культури, як назви зв'язані з управою поля, назви господарського знаряддя, назви явищ природи, назви частин людського організму, слова з обсягу родинного життя, сільського побуту тощо. Не можу ширше розводитись над порівнянням придбаного тією дорогою лексичного багатства з лексикою літературної мови, бо це вимагало б окремої праці. Розгляну тільки словництво, якого диференціяція в'яжеться з територіяльним чинником і те словництво, яке дісталось тут дорогою запозичень з інших мов — (передусім з польської).

В загальному в усіх говірках з огляду на такий сам усюди хліборобський побут, зв'язане з ним словництво, мало диференційоване, назви основного, найважливішого господарського приладдя й чинностей, виконуваних ними, майже всюди ті самі. Щойно назви складових частин поодиноких приладів уже більше різноманітні. Так напр. частина ціпа, якою б'ється — це „бій|ак", інколи „б|илин'"; частина, яку держиться в руках — в більшості говірок „дирж'|ек", і тільки в кількох, найдальше висунених на схід місцевостях — ц'іп|иўну; в говірках, найближчих до надсянського говору дерев'яна частина мотики і рискаля — це „штил'" (Пак.) або „шт|илиско" (Цв.), врешті місцевостей, ближчих до наддністрянського говору — д|ержилу.[55]

Також восновному назви складових частин воза майже всюди ідентичні; диференціюється тільки назва передньої час-

тини воза, яка місцями звучить, як „пир|една піт|ока", місцями як „пир|една тил'|іга"; частина колеса, в яку входять сприхи — це „зв|оно", „дзвін", або „б|агра"; залізо при кінці дишля, залежно від місцевости, має назву „п|есик", „к'інь", або „ф|орнал".

Назви місць, вз'язаних з господарською працею: місце в стодолі, на якому молотиться збіжжя, має всюди назву „б|ойско", рідше „б|ойішче" (Лоп.), за вийнятком найдальше висунених на схід місцевостей, де є „тік" (Мшана, Добрст., Стр.);[56] місце між господарськими будинками — це „пудв|ірі". (Пак., Хл., Чіш., Мш., Стр., Добр., Л. М.) або „ўубіс'ц'|е" (Пин., Мак., Волч. і Дм.), а „гумн|о" це місце перед стодолою (Добр.).[57]

Назви поля за мірою: „ст|айа", „ст|айка" (Райт.), „в|ертан'і (стільки поля, скільки потрібно на одне вертання коней при оранні); назва поперечного загона „піўпер|ечка" (Волч.), „с|уўулук", „пр|игулуўук" (Хл., Райт.), або „пул|уйка", при чому остання назва може ще означати „тр|ойі в|ертан'і (Хл.).

Назви робітників за виконуваною роботою: „плуг|атор" (Пак., Хл., Л. М., Воют., Купн., Мак., Волч., Дм.) або ўур|ач (Райт., Бил., Груш., Долгм., Борт.); той, що молотить — тут усюди „змул|оц'ук"; той, що сіє — „с'|івач || с'ій|ач, с'ій|ар, с'ів|ар"; робітник, що грабає сіно — то: „громад'іл'ник" || граб|ач || граб|ал'ник"; робітник, що поле — то: „полов|іл'ник" (Мак., Дм.) || пулув|ец" (Райт., Воют.); робітниця, що поле — „пулув|іл'ниці" (Долгм.) || „пулув|ерка" (Цв.).

Серед назв господарських рослин диференційована назва картоплі: карт|офлі (Іск.)||б|ул'і (Лоп.)||б|ул'вы (Лип.); конюшини: „к|оніч" (Луб.), „коман|ичина" (Пак.), „коман|иц'і (Райт.,Хл.), „кун'уш|ина"(Мш.,Пак.), „ўур|ішина" (Добр.,Стр.). Збіжжя на полі складають в „манд|елі" (м|андил', одн.), це найбільш поширена назва; в „пол|ук'іпк'і" чи „кол|упітк'і" (Мш.), або „пул|упітк'і" (Райт., Л. М.).

Ще більш різноманітними є назви страв та складових частин ноші, але це питання вимагало б окремого ширшого обговорення.

Із запозичень з інших мов найважніші польські, якої впливи тут найсильніші. Візьму до уваги передусім польонізми: 1. яких географічне поширення можна докладно визначити й через те на їх основі можна будувати деякі висновки, 2. які загально поширені.

1. Дорогою запозичення з польської мови ввійшло до лексики більшої частини говірок нашої смуги слово „гад|ати"[58]

(= говорити), яке виступає в місцевостях більш-менш рівнобіжно із словом „бити" (ESSE) значить у північно-західній частині наших говірок. В південно-східній частині, тобто в наддністрянських говірках, вживається вже загально українське „гувурити" (Купн., Мак.), „б|ес'ідувати" (Город., Воют.), „каз|ати", „м|овити" або „ўугур|ити" з метатезою (Добр., Мш., Стр., Хл.,).

В порівнянні з поширенням слова „гадати" всього на кілька місцевостей, менше простору займає польське слово „дз'іс'" (сьогодні), яке заходить доволі далеко на схід, а його ізолекса біжить також більш-менш рівнобіжно з ізолексою попередніх явищ. (Пор. карту).

В південно-східніх говірках уживається слово „н|ин'і", „н|ин'кай" (Хл., Пин., Купн., Добр., Галич.) або „н|ес'ка || нêс' (Л., М., Бол., Вол.).

У північно-західній групі говірок з надсянсько-лемківськими впливами виступає польське слово „ў|уґір" (обліг), що доходить аж до сіл: Пак., Райт., Бил., Город., Воют., Длгм., Борт. Говірки з виразними прикметами наддністрянського говору мають уже слово „перел'|іх" (Хл.), „ўубл'|іх')Купн., Мш., Добр.), або „тул|ока" (Мак., Волчищ.).

Також у тій самій групі є поширений такий наглядний польонізм, як слово „ў|оґін" (хвіст), що доходить до сіл: Хлипл., Пак., Райт., в південно-східній групі „фіст" (Груш., Купн., Волчищ., Борт., Пин.; дальше польонізм „д|ужи" (багато), в протиставленні до наддністрянських говірок, де замість цього слова є „цим|алу" (Хл., Мак., Волч., Дм.,) або „купа" (Мш., Стр., Галич., Добр.). Загально поширеними польонізмами є слова: „йуш" (вже), „вй|енци(й)" (більше), „вй|еŋкший" (більший), кст|ити (христити), п|ац'ір (молитва), кс'онц (священик (к'ір|унок (напрям), куб|іта (жінка), кул'іж|аŋка (подруга), куш|ул'а (сорочка), кав|алук (кусок).

У деяких місцевостях, що близько сусідують з поляками, існують польські назви числівників, як про те була вже мова, та польські назви місяців.

ВИСНОВКИ

Опис поодиноких мовних явищ у говірках тієї смуги дає змогу дійти до заключення про впливи, які діють у цих говірках, а далі про загальний характер цих говірок та про окремі говорові групи серед них.

1. Нелегко дати задовільну відповідь, котрі з описаних мовних явищ треба вважати за безсумнівні прикмети даного говору, бо в багатьох випадках різні мовні явища є спільні двом або й більше говорам і важко ствердити, під чиїм саме впливом вони появляються. Називаючи деякі мовні риси „надсянськими", „лемківськими", „бойківськими" чи „наддністрянськими" я маю на увазі напрям їх географічного поширення, що вказує на їх органічний зв'язок з даним говором. Взагальному можна ствердити в різних групах наших говірок ці впливи:

а) Надсянські, б) лемківські, в) спільні надсянсько-лемківські, г) спільні лемківсько-бойківські, ґ) бойківські, д) наддністрянські, е) спільні надсянсько-наддністрянські, ж) польські.

а) Надсянські мовні риси. — При описі поодиноких явищ стверджено, що надсянською прикметою є:

1. рефлекс *і>і та *е, *ь>ê(і), якого існування в центральній частині надсянського говору і на його пограниччях знаходить опертя в сусідстві польської мови, значить тут радше треба говорити про діяння таких самих чинників у появі цього явища, як про експансію надсянського говору, тим більше, що воно виступає саме в говірках, які безпосередньо сусідують з польською мовою.

2. В подібний спосіб можна пояснити існування груп к'і, г'і, х'і, хоч діяння надсянського говору у цьому випадку вже більше можливе тому, що ця прикмета виступає в одноцілій групі говірок, які зливаються з простором надсянського говору. Очевидно, співділяли тут і польські говори від півночі і заходу.

3. Зате під впливом надсянського говору могло витворитися т. зв. **укання та протетичні приголосні,** що посунулись в напрямі на південь, на що зверув увагу ще І. Верхратський,[59] який ствердив їх існування навіть у ліському повіті. Поширенню другої прикмети (протет. приголосн. сприяє ще опертя в бойківському говорі, де вона також знана).

4. Надсянською прикметою треба вважати закінчення 1. ос. мн. — -мо, про що була мова вище. Її появу також ствердив Верхратський у говірці с. Угерців.

б) Лемківські мовні риси. В описуваних говірках нема цих найбільше типових лемківських прикмет, що становлять основу лемківського говору (сталий наголос, **о** без протези, диспалятaлізація -н', -т', -с'). Хіба тільки форму займ. пит. **што,** що появляється в кільканадцяти селах здовж Сяну, можна вважати лемківською прикметою, бо нема її ні в надсянському, ні в бойківському говорі.

в) Надсянсько-лемківські мовні риси: — 1. Форми типу н'ус, фт'ук, 2. мішання в—г, ф—х, 3. диспаляталізація визвучних -т' -с' та диспаляталізація приголосних с, ц, в групах -ск-, -цк-, 4. форми том рук|ом, 5. дієслово быти || бити (бути).

З говором т зв. замішанців, що є підговором лемків, мають наші говірки, головно ці на захід від Сяну, теж деякі спільні прикмети.

Крім вищезгаданих можуть тут ще входити в гру форми тепер. часу: 1) йа маў, даў, що виступають також у замішанців,[60] лябіялізоване å в формах мин. часу: måў, брåў, дåў, *ō>ы.

г) Лемко-бойківські мовні риси: 1. зберігання 'а, 2. групи чк (чкола, чкода), 3. контраговані форми г|адамо, г|адати.

ґ) Бойківські мовні риси: 1. м'які с', ц' в групах -ск-, -цк-; 2. групи ч'а, ж'а, ш'а; 3. брак мішання в—г, ф—х; 4. м'яке -ц'; 5. групи кы, гы, хы; 6) кличні форми в іменах власних: К|ас'ко! Пар|ан'ко! П|етре! 7. слова: т|ис'ача[61], б|ойшч (=тік), ск'іпшчина (= данина), банув|ати (=тужити), частка „пак" (тільки в Лісковатім), 8. синтаксичний зворот: ходи ґ дідови.

(Усі ці явища тільки в кількох говірках на бойківському пограниччі, як Лоп., Ліск. і інші; пор. карту!).

д) Наддністрянські мовні риси[62]: 1. брак розрізнювання *і та *ы; ці оба звуки перейшли тут у загально-українське и; 2. групи к'ê, гê, х'ê під наголосом; 3. форми вй|ера, мй|ера, що появляються в деяких говірках (Купн., Мак., Волч.,); 4. дієслово „бути" (замість надсянсько-лемківсько-бойківського „бити"); 5. форми ковал'|ови, ковал'|ом, за п|ол'ум, з нас'ін'ум; 6. сильніший, як у надсянському говорі вплив чоловічої відміни на жіночу й середню в род. в. множ. (баб|іў, к|остіў, с|еліў); 7. форми 1. ос. множ.: х|одим, жнем, м|усим.

е) Надсянсько-наддністрянські мовні риси: 1. 'а>'е: пйет', д'|екуйу; 2. протетичні приголосні: ў|око, йімн'|е; 3. диспаляталізаціях визвучних -ц, -т: хл|опиц, р|обит, х|од'іт; 4. форми орудн. в. одн. жін. р.: тоў, рук|оў, стар|оў б|абоў; 5. форми місц. в. одн.: на кун|и, на зимл|и, ф п|оли; 6. форми місц. в. множ. в л'уд'ух, ф пшиниц'|ох, к|он'ух, косар'|ох; 7. зберігання двоїни в наз. в. мн.: дві руц'|і, нуз'|і; 8. мин. час: ход|ивім, ход|ивіс, ход|илам, (-ас), ход|илисмо, ход|илисте.

є) **Польські впливи** тут доволі великі, головно в говірках, що безпосередньо сусідують з польською мовою. Не буду всебічно обговорювати проблеми польських впливів у пограничних го-

вірках, бо це вимагало б окремої праці, але обмежусь тільки найважнішим. Сюди треба зачислити: 1. форми типу мал, дал, брал, що появляються в декількох говірках, про що мова була вище; 2. пересунення місця наголосу; 3. лексичні запозичення, яких є тут дві категорії: 1. дослівні, як дз'ецко, струш, кс'оншка, вй|енкший, кук|улка, кул|ечко, назви місяців і інші та 2. пероблені на український лад, як: ст|ушка, букарт, крйак, брых, ст|амтут, пув|ідіти, некшч|ена і ін. Про польські запозичення в обсягу числівника була вже мова вище.

II. Зіставлення прикмет поодиноких говірок, які тут зустрічаються й схрещуються взаємно у різних місцевостях, — кидає світло на характер цих говірок.

Вже по дослідженні кількох говірок легко прийти до висновку, що нема тут звичайної одностайности, як це буває в центральній частині якогось говору. Кожна говірка вносить щось нового і під цим оглядом до деякої міри представляє для себе окрему цілість, так, що рідко буває, щоб навіть три сусідні села були зовсім ідентичні щодо мови. Це наглядне передусім в північно-західній частині нашої смуги, в надсянсько-лемківсько-бойківській групі, де в різних говірках стикаються з собою мовні риси двох або й більше говорів, а їх розвій представляється доволі різноманітно. На терені якоїсь місцевости нерідко одні явища розвиваються за тенденціями говору **а**, інші за тенденціями говору **б**, напр. н'ус || хл|опс'к'ій (Добр. Ш., Трост.), п|ан'с'к'ій || пйет' (Ляц., Кроп., Губ.) хл|опиц' || сніп (а не сн'іп, Лоп., Ліск.).

Одночасно в тих самих місцевостях дане явище в одних словах розвивається згідно з говором **а**, в других згідно з говором **б**, напр.: з'ат', тил'|а || ч'ес, ж'|еба (Трост.), хл|ôпці, к|ôні (бойк.) || на дур|оз'і, в|оц'і, надсянське укання і протет. приголосні ((Добр. Ш.).

В інших говірках дана мовна риса не зв'язана ні з вибраною групою слів, ні з якоюсь граматичною категорією, бо в тих самих словах раз іде за говором **а**, другий раз за говором **б**: ж|аба || ж'|еба, гус'ц'|атс'і || гус'ц'|етс'і (Лім.).

Перехідний характер говіркам у північно-західній частині нашої смуги надає також вживання вищеописаних форм 1. ос. мн.: зб|ирамо, г|адамо, що є вислідом схрещення прикмет поодиноких говорів.

Подібно тереном зустрічі різних говорових явищ є говірки в південно-східній частині (надсянсько-наддністрянській) описуваної смуги, а проте тут нема такої мозаїкової різноманітности

і різкого розходження поміж поодинокими говірками, як це було в вищезгаданій надсянсько-лемківсько-бойківській групі говорів. Тут побіч різновидности поодиноких явищ є багато спільного, що об'єднує поодинокі групи говірок в одну цілість.

III. При всьому зрізничкуванні говірок описуваної смуги можна відмітити кілька окремих груп, про що загально згадано саме в попередньому параграфі.

Схематичними лініями поділу можуть послужити ізофони, ізоморфеми та ізолекси, що біжать більш-менш через середину нашої смуги і протиставляють північно-західню групу говірок південно-східній. Такими ізоглосами є: мішання в—г, ф—х і групи -ск, -цк, (пор. на карті).

Обидва ці явища відмежовують на північному заході говірки з перевагою надсянсько-лемківських прикмет і протиставляють їх південно-східній бойківсько-наддністрянській групі говірок. Крім цього цю групу (надсянсько-лемківську) характеризує ще значна кількість польонізмів, передусім у говірках, що безпосередньо сусідують з польською мовою, чого не знає ні наддністрянська, ні бойківська група із виразними тенденціями загальноукраїнської мови.

Інший знову поділ можна зробити ідучи за напрямом лінії вживання дієслова б|ыти (=бути), яка відділює надсянську, лемківську і бойківську групу, протиставляючи її наддністрянській (пор. карту). Характеризує цю групу розрізнювання *і та *ы, чого не знають наддністрянські говірки, бо саме наддністрянськими є вже, без сумніву, говірки на південний схід від згаданої лінії. Вони представляють собою вже суцільний діялектний тип, об'єднаний тими самими рисами.

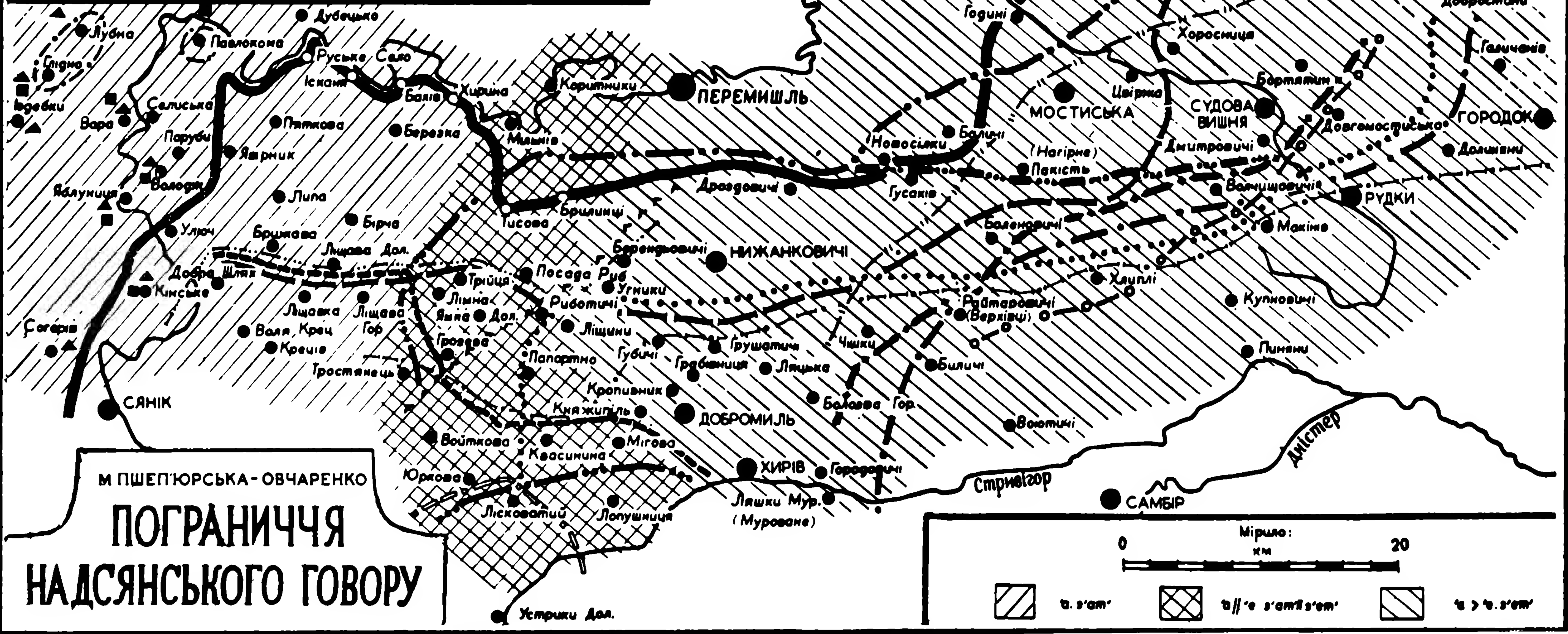
Ще в інший спосіб перетинає нашу смугу ізофона к'і, г'і, х'і (та інші, рівнобіжні з нею), ділячи її на північну й південну частину.

Говірки на північ від цеї ізофони є в більшості з підкладом надсянського говору, на якому наверствовані лемківсько-бойківські, а також наддністрянські прикмети, і навпаки: говірки на південь від згаданої ізоглоси переважно з лемківсько-бийківською або наддністрянською основою, на яку експандують надсянські впливи.

Окремо треба поставити групу сіл в околиці Городка Ягайлонського, яких говірки я дослідила, щоб визначити географічне поширеня деяких явищ у східньому напрямі. Вони не тільки виявляють брак великої кількости описуваних явищ, але крім

того відзначаються ще появою нових рис, як цікавими метатезами: ўугур|ити (говорити), кул|упіток (полукіпок), формами пув|іс′ (повіс|и: кажеш), дас′ (даси), а головно лексичними відмінностями (тік, парин|ати), що вказують на інші впливи, які йдуть тут від півночі та сходу.

М ПШЕП'ЮРСЬКА-ОВЧАРЕНКО
ПОГРАНИЧЧЯ НАДСЯНСЬКОГО ГОВОРУ
форма: што
форма: хпал, орал
групи -ск-, -цк-
-ец
ч'ас, ж'аба, ш'апка
том руком
коневи, коням
быти (бути)
форма
такойе, малойе
дерети, мерети
Радимно
Вишня
Сян
ЯВОРІВ
Малнів
Стібно
Накло
Бунів
Сокаля
Чернева
Прилбичі
Салиська
Добростани
Годині
Хоросниця
Галичани
Бортятин
ГОРОДОК
ПЕРЕМИШЛЬ
МОСТИСЬКА
Цвітжа
СУДОВА ВИШНЯ
Коритники
Дубецько
Павлокома
Лубна
Руське Село
Іскань
Бахів
Хирина
Селиська
Вара
Пятков
Березка
Мильнів
Паруби
Ястрник
Ялуниця
Володж
Липа
Бірча
Улюч
Брилинці
Дроздовичі
Новосілки
Баличі
Пакість
Гусаків
Дмитровичі
Долгомостиська
Дальняни
Волчищовичі
РУДКИ
Макіня
Тисова
Бриткава
Лищава Дол.
Добра Шлях
Кінське
Посада Риб.
Трійця
Бeренькoвичі
НИЖАНКОВИЧІ
Угники
Риботичі
Хлиплі
Купновичі
Лищава
Лищава Гор.
Воля Кроц.
Креців
Сянік
Ліщини
Губичі
Грушатичі
Чишки
Биличі
Ляцька
Пиняни
Паротно
Тростянець
Кропивник
Болозва Гор.
Воютичі
Княжпіль
ДОБРОМИЛЬ
Войткова
Квасинина
Мігова
ХИРІВ
Городовичі
Юркова
Лісковатий
Лопушниця
Ляшки Мур.
(Муроване)
Стривігор
Дністер
САМБІР
Устрики Дол.
СЯНІК
Мірило:
0
км
20

РЕЗЮМЕ

Предметом цієї праці є опис мовних явищ і визначення їх географічного поширення в говірках 65 сіл, досліджуваних у рр. 1937-1940 в різних місцевинах повітів: Перемишль, Добромиль, Самбір, Мостиська, Яворів, Рудки, Городок Ягайлонський. Вихідною точкою праці був т. зв. надсянський говір, якого опис оголошено друком.[63]

У згаданій монографії не визначено докладно південно-західньої та південно-східньої межі надсянського говору, що могло бути вирішене тільки після зібрання відповідного матеріялу про географічне поширення різних явищ надсянського говору і про їх зустріч з явищами інших говорів. Під час діялектологічних дослідів у 65 місцевинах вищезгаданих повітів сконстатовано експансію надсянських мовних рис у південному та південно-східньому напрямах і їх схрещення з явищами говорів лемківського на південному заході, бойківського на півдні і наддністрянського на південному сході. І так досліджено географічне поширення сутніх надсянських рис, (а також деяких лемківських, бойківських і наддністрянських), з обсягу фонетики, морфології та лексики, що зазначено на долученій карті; надсянські ізофони: і, ê, у (діт|іна, т|êплу); к′і, г′і, х′і; лемківські: мішання в та г, ф та х; тверді -ск, -цк (рускій, л′уцкій), форми: фт′ук, н′ус; том руком; польонізми в лексиці: г|адати (говорити), дз′іс′; лемківсько-бойківські: ′а (жит′а); кы, гы, хы; форми: быти та розрізнювання *і—*ы; бойківські на найдальшому півдні Надсяння: ч’а, ж’а, ш’а; бойшчи, ск′іпшчина (данина); наддністрянські: ′е, (з: ’а), тоў рукоў..., схрещення різних впливів: г|адамо, сп|івамо, як також контамінації: д′ітм|има, л′юдм|има.

RESUMÉ

This article describes the linguistic phenomena and the significance of their geographical range through the speech patterns of 65 villages studied in the years 1937-40 in various districts: Peremyschl', Dobromyl', Sambir, Mostys'ka, Yavoriv, Rudky, Horodok. The basis for the work was the already published description of the S'an Dialect. (M. Pshepyurska. *The S'an Dialect,* Warsaw, 1938).

In that monograph there was no accurate boundary of this dialect given on the southwest or southeast. These could be determined only by the collection of appropriate material on the geographical range of the various phenomena of this dialect and their contact with the phenomena of other dialects. During dialectological studies in these 65 areas it has been possible to trace the expansion of the S'an linguistic features and their mixture with the phenomena of the dialects of the Lemky in the southwest, of the Boyky in the south, and of the Dnister dialect in the southeast. This gives the geographical range of the essential S'an features (and also of some of the Lemky, Boyky and Dnister) in phonetics, morphology, and vocabulary. On the attached map there are shown the isophones: i, ê, u (ditina, têplu); k'i, h'i, kh'i, which are taken from S'an dialect; the confusion of v-h, f-k; the hard forms in -sk, -ck; ft'uk, n'us, tom rukom of the Lemky; -'a suffix (zhyt'a), kъı, hъı, khъı, bъıti and the differentiation of *i and *ъı of the Lemky and Boyky; -'a>-'e, tou rukou... of the Dnister dialect; the confusion of various influences: hadamo, spivamo, and also contamination d'itmyma, l'udmyma...

ПРИМІТКИ

[1] Ця праця в первісному своєму вигляді становила дві окремі частини, що були готові до друку незабаром після проведення теренових дослідів. Двократний вибух війни неґативно вирішив долю рукописів, віддісланих уже до друку. Тут в сконденсованій формі передаю в скороченні зібраний матеріял, залишаючи ще дальше в рукописах низку прикладів, окремих текстів і словник.

Перед 10-ма роками під час дослідів над говірками на надсянсько-лемківському пограниччі важко було передбачити недалеку трагічну долю тієї закутини нашої батьківщини: усі ті села опинилися на захід від т. зв. лінії Керзона; багато з них зникло зовсім з лиця землі, а їх населення розійшлося по всім світі. Факт неможливости будь-яких дослідів у згаданих околицях скріплює вагу зібраного матеріялу.

[2] Марія Пшепюрська, Надсянський говір, Праці Українського Наукового Інституту, т. XLIX, Варшава, 1938 р.

[3] Вживаю тут вислову „приблизна границя" тому, що уважаю неможливим означити докладні межі якомусь говорові.

[4] Ibid. ст. 2.

[5] Пор. А. Княжинський. Межі Бойківщини. Літопис Бойківщини І. (1931) ст. 36.

[6] Ibid. ст. 25.

[7] S. Rabiej, Dialekt Bojków. Sprawozdanie Polskiej Akademji Umiejętności, nr. 6.

[8] L. Stieber. Wschodnia granica Łemków. Sprawozdania PAU XL (1935), nr. 8.

[9] Крім згадуваних авторів можна тут ще навести праці: І. Верхратський, Die Mundart der Gegend von Uherci bei Lisko, Archiv f. Sl. Phil. XXVI, XXVIII. Я. Рудницький. До бойківсько-наддністрянської мовної межі, Літопис Бойківщини, том. IV, Самбір (1935).

[10] В дужках подаю в фонетичній транскрипції цікавіші народні назви поодиноких місцевостей і мешканців.

[11] Польська назва Srogów.

[12] Польська назва Huwniki.

[13] Op. cit. стор. 15.

[14] В центральній частині надсянського говору консеквентно тільки: ê<*е, *ь.

[15] Пор. М. Пшепюрська, Надсянський говір, стор. 15.

[16] Порівняй інформації Ж. Штібера в праці І. Зілинського: Питання про лемківсько-бойківську мовну границю, стор. 96.

[17] М. Пшепюрська, Надсянський говір, ст. 18.

[18] Op. cit. ст. 22.

В цьому слові 'а || 'е.

[20] Пор. М. Пшепюрська, Надсянський говір стор. 16. І. Верхратський, Про говор долівський, ЗНТШ XXXV, стор. 16.

[21] І. Верхратьский, Про говор галицьких Лемків, стор. 25.

[22] Z. Stieber. Wschodnia granica Łemków, st. 248.

[23] Op. cit. ст. 16.

[24] Op. cit. ст. 24.

[25] Бойківське отȇц', гȏрнȇц', дȇн' (S. Rabiej. Dialekt Bojków, 20, 21).

[26] Подібно в бойківському говорі (Пор. І. Зілинський, карта українських говорів, ст. 8) і лемківському говорі (Пор. І. Верхратський, Про говор галицьких Лемків, ст. 132.

[27] Пор. М. Пшепюрська, Надсянський говір, ст. 25, 26.

[28] І. Верхратський. Про говор галицьких Лемків, ст. 75, 76.

[29] У дужки беру ў слабої артикуляції, або в випадках повної його затрати.

[30] Такі форми виступають у говірках, в яких á=é (і в ненаголошеній позиції).

[31] В часі діялектологічних дослідів буває так часто, що якусь прикмету завважується принагідно, не передбачуючи можливости її появи на даному терені і щойно тоді досліджується її планово.

[32] При цій нагоді можна згадати, що в більшій кількості наших говірок виступає загальногалицький займ. шо, дуже рідко шчо (Добр. Ш., Лип.), спорадично появляється польське цо.

[33] Така форма тут можлива всупереч попереднім через брак опертя в рівнорядній формі польської мови (wilk).

[34] Групи — йк — в здрібнілих і пестливих прикметникових суфіксах знані в надсянському і бойківському говорі.

[35] Пор. М. Пшепюрська, Надсянський говір, ст. 38. (Тут міститься пояснення повищих форм.).

[36] Пор. І. Верхратський. Про говор галицьких Лемків, ст. 120, та І. Зілинський, Питання про лемківсько-бойківську мовну границю, ст. 89-90.

[37] Z. Stieber. Wschodnia granica Łemków. Sprawozdania PAU XL (1935), nr. 8.

[38] Це польське слово і зберігає польське закінчення.

[39] І. Верхратський. Говір галицьких Лемків, ст. 118.

[40] S. Rabiej, Dialekt Bojków, ст. 26.

[41] Паралельність цих форм навіть в обсягу тієї самої говірки.

[42] Подібне явище знане наддністрянським говорам (Пор. J. Janów, Gwara małoruska Moszkowiec I Siwki naddniestrzańskiej, 1926, 66. В карпатських говорах це явище виступає із ще більшою силою, бо охоплює іменники з твердими пнями: лісох, ґаздох, столох, мухох (пор. І. Панькевич, Українські говори Підкарпатської Руси і сумежних областей 1938, 195, 226, 232, 238, 242, 244, 248 та І. Верхратський: Про говор галицьких Лемків, ст. 119).

[43] Звук в говорах, в яких *е, *о не дійшли ще до і.

[44] М. Пшепюрська, Надсянський говір., ст. 42.

[45] = говорю.

[46] = зустріну.

[47] = дивлюсь.

[48] = біжи!

[49] = ходи!

[50] = батька.

[51] В більшій кількості говірок в закінченні 2. ос. одн., 1-ої і 2-ої ос. множ. приголосний з твердий, інколи м'який, як напр. у Лісковатім.

[52] = плести.

[53] = конюшина.

[54] Пор. заперечні займенники.

[55] Цікаво при тому відмітити, що в говірках зі словами дирже̂к, де̂ржілу, нема зовсім дієслова „держати", є тільки „тримати".

[56] Це вже говірки зовсім іншого типу, далекі від якихнебудь впливів надсянського говору.

[57] В надсянському говорі також ў̯убо́ра.

[58] Пор. польське "gadać".

[59] Die Mundart der Gegend von Uherci bei Lisko (Arch. f. sl. Phil. XXV, 407 — 24, XXVIII, 513 — 26.

[60] I. Верхратський. Говор Замішанців, стор. 154.

[61] В Надсянщині і Лемківщині цей числівник чол. р.: ти́с′ач.

[62] В дотеперішній мовознавчій літературі нема окремої праці, яка б у повноті визначила суть і територіяльний засяг наддністрянського говору, тому важко з цілою певністю ствердити, котрі саме прикмети є типово наддністрянськими. Крім назви „наддністрянський" вживаною теж є назва опільський, або центрально-галицький говір.

[63] Марія Пшепюрська. Надсянський говір. Праці Українського Наукового Інституту т. 49, Варшава 1938.

ЛІТЕРАТУРА ПРЕДМЕТУ

І. Верхратський. Говор Замішанців. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, т. 3, 1894, ст. 153-210.

І. Верхратський. Про говор долівский. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, Т. XXXV, ст. 1-128.

І. Верхратський. Про говор галицких Лемків. Збірник Фільольоґічної Секції НТШ, Т. 5., Львів, 1902.

І. Верхратський. Die Mundart der Gegend von Uherci bei Lisko. Archiv fuer slavische Philologie, XXV, XXVIII.

І. Верхратський. Говір Батюків. Збірник Фільольоґічної Секції Наукового Товариства ім. Шевченка, т. XV.

I. Ziłyński. Opis fonetyczny języka ukraińskiego. Prace Komisji Polskiej Akademji Umiejętności, nr. 19. Kraków, 1938.

І. Зілинський. Карта українських говорів. Праці Українського Наукового Інституту, т. XIV, Варшава 1938.

І. Зілинський. Питання про лемківсько-бойківську мовну границю.— Lud Słowiański, t. IX, z. 1. Kraków 1937.

І. Зілинський. Границі бойківського говору. Літопис Бойківщини, ч. 10. Самбір.

А. Княжинський. Межі Бойківщини. Літопис Бойківщини І., Самбір 1931.

М. Пшепюрська. Надсянський говір. Праці Українського Наукового Інституту, т. LXIX, Варшава 1938.

S. Rabiej. Dialekt Bojków. Sprawozdanie Polskiej Akademji Umiejętności, XL, nr. 8., Kraków (1935).

Я. Рудницький. До бойківсько-наддністрянської мовної межі. Літопис Бойківщини, т. IV, Самбір, 1935.

J. Szemłej. Z badań nad gwarą łemkowską. Lud Słowiański, t. III, nr. 2.

Z. Stieber. Pierwotne osadnictwo Łemkowszczyzny w świetle nazw miejscowych. Biuletyń Polskiego Towarzystwa Językowego, z. V., (1935).

ЗМІСТ

CONTENTS

INHALT